

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ

ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ &
ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Συνέπειες της ανεργίας και της φτώχειας, ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης της Ελλάδας, στα άτομα ηλικίας 30-40 ετών»

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΚΟΥ ΙΩΑΝΝΑ

ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΡΕΣΗ ΔΙΟΝΥΣΙΑ

ΜΩΡΟΓΙΑΝΝΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΠΑΤΡΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2014

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ &
ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

«Συνέπειες της ανεργίας και της φτώχειας, ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης της Ελλάδας, στα άτομα ηλικίας 30-40 ετών»

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΚΟΥ ΙΩΑΝΝΑ

ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΡΕΣΗ ΔΙΟΝΥΣΙΑ

ΜΩΡΟΓΙΑΝΝΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΓΙΑΛΟΥΡΗ ΜΑΡΙΑ

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι) Πάτρας

ΠΑΤΡΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2014

© 2014 - All rights reserved

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά, όλους εκείνους που στάθηκαν αρωγοί στην προσπάθειά μας για την ολοκλήρωση της παρούσας ερευνητικής εργασίας, χωρίς την βοήθεια των οποίων η εργασία μας θα αντιμετώπιζε μεγάλες δυσκολίες.

Συγκεκριμένα, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους γονείς μας για την ηθική αλλά και οικονομική βοήθεια που μας προσέφεραν, τα τελευταία τέσσερα χρόνια χάρη στους οποίους σύντομα θα είμαστε επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί.

Επίσης, να ευχαριστήσουμε τον κυρία Γιαλούρη Μαρία, για την πολύτιμη καθοδήγησή της. Επιπροσθέτως, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους τους ανέργους, που συνεργάστηκαν μαζί μας και συνετέλεσαν στην ολοκλήρωση της ερευνητικής μας εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευχαριστίες

Επιλογή τίτλου

Ελληνική περίληψη πτυχιακής

Αγγλική περίληψη πτυχιακής

Εισαγωγή

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ /ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΥΝΑΦΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ /ΜΕΛΕΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Ανεργία και φτώχεια στην Ελλάδα

1.1 Ορισμοί εννοιών.....	1
1.2 Ιστορική αναδρομή.....	8
1.2.1 Πτωχεύσεις κα δάνεια της Ελλάδας.....	11
1.3 Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα «σήμερα».....	16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Χαρακτηριστικά ανέργων και πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας

2.1 Χαρακτηριστικά ανέργων.....	20
2.2 Χαρακτηριστικά πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας.....	21
2.3 Ανεργία σε συνάρτηση με το μορφωτικό επίπεδο.....	22
2.4 Εξωτερική μετανάστευση και μορφωτικό επίπεδο Ελλήνων μεταναστών....	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Συνέπειες της ανεργίας και της φτώχειας σε περίοδο κρίσης

3.1 Συνέπειες ανεργίας.....	26
3.2 Συνέπειες φτώχειας.....	33

3.2.1 Παιδική φτώχεια.....	35
3.3 Κοινωνικός αποκλεισμός.....	37
3.4 Οικονομική ανισότητα.....	39
3.5 Ανισότητες στην υγεία.....	42
3.6 Ανισότητες στην εκπαίδευση.....	45
3.7 Ευπαθείς ομάδες.....	49

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Αντιμετώπιση

4.1 Προληπτικά μέτρα.....	62
4.2 Προγράμματα απασχόλησης – Επιδόματα ανέργων.....	65
4.3 Πολιτικές αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού....	68
4.3.1 Πολιτικές αντιμετώπισης της παιδικής φτώχειας.....	75
4.4 Δράσεις για την εξάλειψη της φτώχειας.....	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : Ρόλοι του κοινωνικού λειτουργού

5.1 Ορισμός κοινωνικής εργασίας.....	85
5.2 Ρόλος του κοινωνικού λειτουργού σε μικροεπίπεδο.....	85
5.3 Ρόλος του κοινωνικού λειτουργού σε μακροεπίπεδο.....	86
5.4 Συμβουλευτική με ανέργους.....	87
5.5 Βασικές αρχές συμβουλευτικής.....	88
5.6 Δεξιότητες για την συμβουλευτική.....	88
5.7 Λάθη που θα πρέπει να αποφεύγονται.....	90

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 : Συμπεράσματα και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

6.1 Συμπεράσματα και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.....	91
---	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΙΤΛΟΥ

Η συγγραφή της πτυχιακής μας εργασίας με τίτλο « Οι επιπτώσεις της ανεργίας και της φτώχειας ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης, στα άτομα ηλικίας 30 έως 40 ετών» πραγματοποιήθηκε με σκοπό την ολοκλήρωση των υποχρεώσεων μας και το κλείσιμο του κύκλου σπουδών μας στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας των ΑΤΕΙ Πατρών. Με το θέμα αυτό θέλουμε να διακρίνουμε τη βαθύτερη επίδραση της κρίσης στα αστικά κέντρα της Ελλάδας, ώστε να μπορέσουμε να δούμε τις πραγματικές διαστάσεις της οικονομικής κρίσης, της φτώχειας και της ανεργίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ελληνική κοινωνία βιώνει τα τελευταία χρόνια τις δραματικές συνέπειες της μεγαλύτερης μεταπολεμικής κρίσης στην ιστορία της. Με την παρούσα εργασία θελήσαμε να ερευνήσουμε τόσο βιβλιογραφικά όσο και μέσω της έρευνας, τις συνέπειες της ανεργίας και της φτώχειας, των ατόμων ηλικίας 30 έως 40 ετών, σε περίοδο οικονομικής κρίσης.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην ιστορική αναδρομή της Ελλάδας, όσο αφορά την ανεργία και την φτώχεια καθώς και στην κατάσταση που βιώνει η ελληνική κοινωνία σήμερα. Ακόμα ορίζουμε την ανεργία, την φτώχεια και άλλες σχετικές έννοιες που συναντάμε στην βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στο πληθυσμό που μας απασχολεί στην παρούσα εργασία, δηλαδή τους ανέργους και τους φτωχούς. Επίσης εξετάζουμε την ανεργία σε συνάρτηση με το μορφωτικό επίπεδο.

Στο τρίτο και πολύ σημαντικό κεφάλαιο, εξετάζουμε διεξοδικά τις συνέπειες της ανεργίας αλλά και της φτώχειας και ότι απορρέει από αυτά τα δύο φαινόμενα, όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός, οι ανισότητες στην υγεία και την εκπαίδευση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα μέτρα αντιμετώπισης και τις δράσεις εξάλειψης τόσο της ανεργίας όσο και της φτώχειας, ενώ το επόμενο κεφάλαιο αφορά τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού και τους τρόπους παρέμβασης του.

Η πτυχιακή εργασία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των συμπερασμάτων της μελέτης μας και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

ABSTRACT

For the past few years Greek society is experiencing the dramatic effects of the largest postwar crisis in the country's history. With this thesis we aim to investigate the effects of unemployment and poverty, during a period of economic crisis, on adults between the ages of 30 and 40. For this purpose we reviewed relevant research on the subject, as well as conducting our own.

In the first chapter we refer to the historical background of unemployment and poverty in Greece and we present the current situation that the Greek society is experiencing. Furthermore, we give definitions for unemployment, poverty and other relevant concepts we come across in our literature review.

The second chapter refers to the population that concerns us in this thesis, namely the poor and unemployed. We also examine unemployment in relation to educational level.

In the third and very important chapter, we thoroughly examine the effects of unemployment and poverty and the results these phenomena bring, such as social exclusion and inequality in health care and education.

In the fourth chapter we mention the response measures and actions for the elimination of unemployment and poverty, whereas the next chapter refers to the role of the social worker and the ways of intervention.

Finally, we present the conclusions of our literature review, as well as suggestions for future research.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μόνιμο χαρακτηριστικό της ελληνικής κοινωνίας είναι η ανεργία και υποαπασχόληση. Επίσημα οι άνεργοι υπολογίζονται για τον Ιανουάριο του 2014 σε 1.062.509, ενώ τον Ιανουάριο του 2010 σε 615.286, αριθμός που σίγουρα υπολείπεται του πραγματικού καθώς κάποιες πληθυσμιακές ομάδες περιλαμβάνονται σε αυτόν τον αριθμό.

Η συρρίκνωση της ελληνικής οικονομίας και ο υπερδιπλασιασμός της ανεργίας σε συνδυασμό με τις μειώσεις των μισθών και την αύξηση της φορολογίας μας φανερώνουν το αρνητικό κλίμα της ελληνικής κοινωνίας

Τα επίπεδα της παγκόσμιας φτώχειας αυξάνονται, αυτό είναι αποτέλεσμα της οικονομικής αναδιάρθρωσης και διαψεύδονται από τις κυβερνήσεις και τους διεθνείς οργανισμούς, οι κοινωνικές πραγματικότητες αποκρύπτονται, αλλοιώνονται οι επίσημες στατιστικές σκόπιμα και οι οικονομικές έννοιες αντιστρέφονται. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης βομβαρδίζουν την κοινή γνώμη με λαμπερές εικόνες παγκόσμιας ανάπτυξης. (Πετμεζίδου, Μ., Παπαθέοδωρου, Χ. 2004).

Έτσι μας προέκυψε η ανάγκη και θελήσαμε να διερευνήσουμε απο μια κοινωνιολογική και ανθρωπολογική οπτική τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία βιώνει την οικονομική κρίση και την εργασιακή αποστέρηση. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στο γεγονός πως η κατάσταση αυτή έχει αυξανόμενη τάση και οδηγεί με σκληρό τρόπο σε βίαιες αλλαγές τόσο στο χώρο εργασίας, όπου υπάρχει μεγάλη ανασφάλεια, όσο και στο κοινωνικό κράτος. Οι επιπτώσεις της ανεργίας στην Ελλάδα έχουν σοβαρό αντίκτυπο στα παιδιά και τις οικογένειες τους. Υπάρχουν αυξανόμενες αναφορές σε ανθρώπους ή κοινωνικές ομάδες που δείχνουν ότι δυσκολεύονται να αντεπεξέλθουν στις βασικές, καθημερινές τους ανάγκες και βιώνουν συνθήκες ανέχειας και απόλυτη φτώχεια.

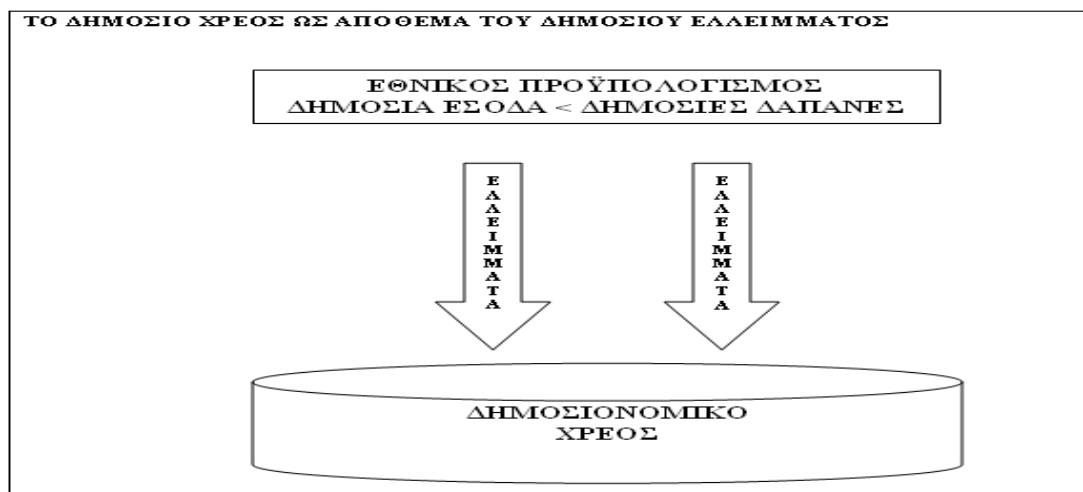

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1
ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΙ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.1 Ορισμοί εννοιών

1) Δημόσιο Χρέος: Είναι οι χρηματικές μονάδες που οφείλει ο ευρύτερος δημόσιος τομέας. Σε αυτόν μπορούν να εντάσσονται νομαρχίες, δήμοι και κυβερνήσεις όλα δηλαδή τα επίπεδα δημόσια διοίκησης. Το δημόσιο χρέος έχει την τάση να αυξάνεται από έτος σε έτος κατά το ποσό που ο ετήσιος κρατικός προϋπολογισμός παρουσιάζει έλλειμμα, ή αντιστρόφως μειώνεται κατά το ποσό που παρουσιάζει πλεόνασμα.

Εικόνα_1

Καθώς η εκάστοτε κυβέρνηση αντλεί τα έσοδά της από το μεγαλύτερο μέρος των πολιτών του κράτους από φόρους, έμμεσα είναι το δημόσιο χρέος των φορολογούμενων. Ενώ κάτοχοι του χρέους ως περιουσιακού στοιχείου (δηλαδή αυτοί στους οποίους είναι πληρωτέο) είναι οι ιδιώτες, οι τράπεζες και οποιοσδήποτε θεσμικός ή ιδιώτης επενδυτής έχει αγοράσει και κατέχει κρατικά

ομόλογα. Το δημόσιο χρέος διακρίνεται σε "εσωτερικό χρέος", δηλαδή από πιστωτές που βρίσκονται εντός της συγκεκριμένης χώρας, και σε "εξωτερικό χρέος", δηλαδή από πιστωτές που εδρεύουν εκτός της χώρας, στο εξωτερικό. Η διάκριση αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία όταν μάλιστα το εξωτερικό χρέος αναφέρεται σε άλλο νόμισμα, έναντι του εσωτερικού που αναφέρεται στο εθνικό ή εσωτερικό νόμισμα. Οι κυβερνήσεις προκειμένου να καλύψουν τις τρέχουσες δημόσιες δαπάνες χρηματοδοτούνται κυρίως από τη φορολογία, ένα μέρος όμως αυτών, αρκετά αξιόλογο καλύπτεται συνηθέστερα από δημόσιο δανεισμό, εκδίδοντας και πουλώντας ομόλογα ή άλλα αξιόγραφα. Κάθε προσφυγή σε δημόσιο δανεισμό για κάλυψη δημοσίων δαπανών επιφέρει αναγκαστικά είτε τη δημιουργία, είτε την προσαύξηση του υφιστάμενου δημόσιου χρέους.

(<http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/themen/18/03/blank/key/schulden.html>)

Εικόνα _2

Πηγή: τράπεζα της Ελλάδος

*Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας, από το 1960 έως σήμερα. Υπάρχουν δύο σημεία που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής αφού φαίνεται καθαρά ότι: α) το 1988 το ποσοστό του δημοσίου χρέους σε σχέση με το ΑΕΠ είναι στο 60% στη συνέχεια ανεβαίνει την περίοδο των κυβερνήσεων Εθνικής ενότητας 1988-'89 στο 80% και εκτοξεύεται στο 111% την περίοδο 1989-'93. β) η πτώση στο 97% το 2008 οφείλεται στην αναθεώρηση με τη μέθοδο της δημιουργικής λογιστικής που αύξησε το ΑΕΠ σε ποσοστό 9% και αυτόματα έδειξε μειωμένο το δημόσιο χρέος, και όχι σε

σοβαρή δημοσιονομική πολιτική. Να σημειωθεί ότι αυτή η πρακτική οδήγησε σε επιπλέον δανεισμό περίπου 70 δις ευρώ. Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι από το 1993 μέχρι σήμερα οι Έλληνες φορολογούμενοι πολίτες έχουν πληρώσει μόνο για τοκοχρεολύσια περίπου 210 δις ευρώ!

2) Έλλειμμα: “Είναι η διαφορά μεταξύ των εξαγωγών και των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών. Όταν οι εισαγωγές μια χώρας υπερβαίνουν τις εξαγωγές της τότε λέμε ότι η χώρα έχει έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών. Μία αντίθετα εμφανίζει πλεόνασμα τρεχουσών συναλλαγών όταν οι εξαγωγές της υπερβαίνουν τις εισαγωγές. Λόγω ελλειμμάτων οι κυβερνήσεις είναι αναγκασμένες να δανείζονται να τα καλύψουν που σαν αποτέλεσμα έχει την διόγκωση όπως αναφέραμε και πιο πάνω τη διόγκωση του δημόσιου χρέους”. (Paul Krugman, 2011, σελ.29)

3) Οικονομική κρίση: είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία μια οικονομικής μονάδας (επιχείρηση, κράτος, κλπ) χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας, σε σχέση με προγενεστέρα αποτελέσματα. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη” . (Γεώργιος Κουφάρης,2010) ,

Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Λέγονται αλλιώς και κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι. Οι Άγγλοι αποδίδουν το φαινόμενο με τον όρο «business cycles», ακριβώς για να τονίσουν την ιδιαίτερη βαρύτητα των επενδύσεων στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Από πολύχρονες στατιστικές παρατηρήσεις διαπιστώθηκε ότι οι οικονομικοί κύκλοι διαρκούν περίπου από 7 έως 11 χρόνια.(European Commission, (2009) , «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels. Pp.1-87, Tab. Graph. Biblio)

4)Εργασία: «Ως αντικείμενο μιας εργασιακής σχέσης ορίζεται η «δραστηριότητα που ένας άνθρωπος (εργαζόμενος) τίθεται στην υπηρεσία ενός άλλου προσώπου, φυσικού ή νομικού (εργοδότης) για την εξυπηρέτηση ορισμένου θεμιτού σκοπού. Οι εργασιακές σχέσεις αναπτύσσονται στα πλαίσια ενός επαγγελματικού/εργασιακού χώρου, περιορίζονται ή προδιαγράφονται από τις οργανωτικές δομές και κανόνες του εκάστοτε εργασιακού πλαισίου».(Υπουργείο παιδείας 4/2/2013).

5)Ανεργία: « Αδυναμία εξεύρεσης αμειβόμενης απασχόλησης, ανάλογης προς τα προσόντα και τις δεξιότητες του, εκ μέρους εκείνου που έχασε την προηγούμενη εργασία του η που ζητάει εργασία για πρώτη φορά». (Τσαούση, 1989, σελ.25)

Ως ανεργία θα μπορούσαμε να ορίσουμε των κοινωνικό φαινόμενο που στη χρονική διάρκεια που εξελίσσεται έχει σοβαρότατες συνέπειας στη ομαλή λειτουργία των οικονομικών κύκλων. Και είναι το πλεόνασμα που παρουσιάζεται στην αγορά εργασίας από εργατικά χέρια και την μειωμένη ζήτηση για αυτά από την αγορά εργασίας.

Σύμφωνα με τον Ο.Α.Ε.Δ(Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού) άνεργος θεωρείται το άτομο που έχει δηλωθεί στα γραφεία ευρέσεως εργασίας. Ενώ η Ε.Σ.Υ.Ε (Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος) συμπεριλαμβάνει στις αναλύσεις της ως ανέργους όλους όσους είναι σε θέση να εργαστούν.

Είδη ανεργίας

Η ανεργία χωρίζεται σε τέσσερις κατηγορίες: η εποχιακή ανεργία, η ανεργία τριβής, η διαρθρωτική ανεργία και η ανεργία λόγω ελλειπούς ζήτησης (ή κυκλική ανεργία).

Εποχιακή ανεργία

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνουν οι Sarpford και Tzannatos (1983) «εποχική ανεργία είναι εκείνη που οφείλεται στο χαμηλότερο επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας που συμβαίνει σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας σε συγκεκριμένες εποχές του χρόνου». Μερικά τέτοια επαγγέλματα είναι τα τουριστικά και οι αγρότες. (Δεδουσόπουλος, 2000, σελ.69)

Ανεργία τριβής

Η ανεργία τριβής δημιουργείται όταν ένας εργαζόμενος εγκαταλείπει μια δουλειά και ψάχνει για μία άλλη. Το διάστημα που μεσολαβεί μέχρι την ανεύρεση της καινούριας εργασίας οδηγεί στην εργασία τριβής (Δεδουσόπουλος, 2000). Η ανεργία τριβής δεν είναι μεγάλης διάρκειας γιατί εφόσον υπάρχουν κενές θέσεις εργασίας οι ενδιαφερόμενοι σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα θα τις καλύψουν, οπότε δεν δημιουργεί και σοβαρά προβλήματα. Η ανεργία τριβής θα μπορούσε να μειωθεί με ένα καλύτερο σύστημα πληροφοριών, να ενημερώνονται δηλαδή οι ενδιαφερόμενοι για τις κενές θέσεις εργασίας και να διευκολύνονται οι επιχειρήσεις στην αναζήτηση εργαζομένων. (Λιανού και Νταούλη – Ντεμούση, 1998).

Η ανεργία τριβής διακρίνεται και σε:

- εθελούσια, όταν ο εργαζόμενος εγκαταλείπει την παλιά του δουλειά για να αναζητήσει έναν καλύτερο χώρο εργασίας,
- μεταβατική, όταν μια επιχείρηση πτωχεύσει και απολύσει το προσωπικό της,
- αρχική, όταν ο νέος εισέρχεται για πρώτη φορά στο χώρο εργασίας και ψάχνει να βρει μερική απασχόληση,
- τελική, όταν το άτομο απομακρύνεται από τον τομέα εργασίας αφού έχει ξεπεράσει το όριο ηλικίας,
- οριακή, όταν κάποιος λόγω διάφορων συνθηκών δεν μπορεί να εργαστεί είτε περιστασιακά είτε κατ' εξακολούθηση. (Δαλαμάγκας, 1985)

Διαρθρωτική ανεργία

Η διαρθρωτική ανεργία οφείλεται στο ότι δεν υπάρχει αντιστοιχία μεταξύ των προσόντων των ανέργων και των απαιτήσεων που έχουν οι εργοδότες. Δηλαδή, είναι πιθανό να υπάρχουν κενές θέσεις εργασίας και ενδιαφερόμενοι για αυτές αλλά να μην έχουν τα κατάλληλα προσόντα για να τις καλύψουν. (Δεδουσόπουλος, 2000)

Ανεργία ελλειπούς ζήτησης (κυκλική ανεργία)

Η κυκλική ανεργία οφείλεται στις διαδοχικές διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας, δηλαδή στην διαδοχή οικονομικών υφέσεων και ανόδων. Η ζήτηση των καταναλωτικών προϊόντων παρουσιάζει μεταβολές που φέρουν σαν αποτέλεσμα ανάλογες αυξομειώσεις στην παραγωγή. Σε καταστάσεις μείωσης της συλλογικής ζήτησης των καταναλωτικών προϊόντων η συνολική παραγωγή μειώνεται και ως αποτέλεσμα μειώνεται και η εργασιακή απασχόληση. Ανάλογα σε περιπτώσεις αύξησης της παραγωγής λόγω αυξημένης παραγωγικής ζήτησης έχουμε ανάλογη αύξηση στις θέσεις εργασίας. Παρατηρούμε επομένως ότι έχει κυκλικό χαρακτήρα και η διάρκεια της εξαρτάται από τις μεταβολές της παραγωγικής ζήτησης. (Λιανού, Νταούλη – Ντεμούση, 1998)

6) Εργατικό δυναμικό: «Τα οικονομικώς ενεργά άτομα από τα οποία προέρχεται η συνολική προσφορά εργασίας και στα οποία ανήκουν όσοι μπορούν και θέλουν να εργαστούν. Κατά συνέπεια δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό τα παιδιά που λόγω μικρής, νόμιμης απαγόρευσης η επιθυμίας να φοιτήσουν στο σχολείο δεν μπορούν να εργαστούν, τα άτομα μεγάλης ηλικίας, εκείνα που είναι ανάπηρα ή πάσχουν από χρόνιες παθήσεις, εκείνα που υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις, οι φυλακισμένοι στους οποίους δεν επιτρέπεται η ελεύθερη εργασία, οι αλλοδαποί που δεν έχουν άδεια εργασίας και εκείνοι που λόγω οικονομικών υποχρεώσεων, εθμικών κανόνων η νοοτροπίας δεν μπορούν η δεν θέλουν να συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό». (Πάπυρος Larousse Britannica, 1978, σελ.432)

Για το εργατικό δυναμικό υπάρχει ένας διαχωρισμός, σε εκείνους οι οποίοι εργάζονται και ονομάζονται εργαζόμενοι και σε εκείνους οι οποίοι δεν εργάζονται και είναι άνεργοι. Με βάση τις παραπάνω διακρίσεις καταλήγουμε στον ορισμό, εργατικό δυναμικό είναι το σύνολο των ατόμων τα οποία μπορούν και θέλουν να εργαστούν.

$$\text{Ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{Ποσοστό ανέργων}}{\text{Εργατικό δυναμικό}} * 100$$

Το ποσοστό της ανεργίας διαφοροποιείται από περίοδο σε περίοδο, καθώς μεταβάλλεται το απόλυτο μέγεθος της ανεργίας ή του εργατικού δυναμικού ή και

των δύο ταυτόχρονα αλλά με διαφορετικό ρυθμό. (Πάπυρος Larousse Britannica,1978,σελ.547).

7) Άνεργος: Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας (ΔΓΕ) με τον όρο άνεργος ορίζει το σύνολο των ατόμων μια κοινωνίας που υπάρχουν σε αυτή χωρίς να εργάζονται, είναι διαθέσιμοι να εργαστούν και βρίσκονται σε αναζήτηση εργασίας. Η πρώτη και τρίτη προϋπόθεση αναφέρεται σε αμειβόμενη εργασία και η δεύτερη προϋπόθεση βρίσκεται σε αρμονία με τους ορισμούς του ενεργού και ανενεργού πληθυσμού γιατί δεν στηρίζεται στο διαχωρισμό μεταξύ της εργασίας και μη εργασίας, αλλά ανάμεσα στην αμειβόμενη και στη μη αμειβόμενη. Εργασία μη αμειβόμενη, όσο εντατική και αν είναι, δεν εξέρχεται του ορισμού του μη ενεργού πληθυσμού. Ανεργία δεν σημαίνει απουσία εργασίας, αλλά απουσία αμειβόμενης εργασίας. Δεν θεωρείται άνεργος σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, κάποιος που αναζητούσε εργασία αλλά δεν βρήκε μέσα σε ένα χρονικό διάστημα και απογοητευμένος σταμάτησε τις προσπάθειες. Παρομοίως, ισχύει και για όσους που πάρα την προτίμηση τους και τις συνεχείς προσπάθειες να αποκτήσουν τη 40ώρη εβδομαδιαία απασχόληση βρήκαν μερική απασχόληση. Δεν θεωρούνται άνεργοι ούτε και εκείνοι οι πολίτες οι οποίοι έχουν απασχόληση που δεν ανταποκρίνεται στην αξία της εργατικής τους δύναμης (αφού εκτιμηθεί ανάλογα με το εκπαιδευτικό επίπεδο, την πείρα κλπ).

Στην αρχή του αιώνα οι Αγγλοσάξονες χρησιμοποιούν την λέξη "out of work" και όχι "unemployed". Ο γαλλικός όρος "chomer" προέρχεται από το λατινικό "cauma": ήρεμος δηλαδή, διακοπή δραστηριοτήτων.

8) Κοινωνικός αποκλεισμός: "Ο κοινωνικός αποκλεισμός δε σημαίνει μόνο ανεπαρκές εισόδημα. Υπερβαίνει ακόμη και τη συμμετοχή στην εργασιακή ζωή: εκδηλώνεται σε τομείς, όπως η στέγαση, η εκπαίδευση, η υγεία και η πρόσβαση σε υπηρεσίες. Πλήττει όχι μόνο άτομα που έχουν υποστεί σοβαρή οπισθοδρόμηση, αλλά και κοινωνικές ομάδες, ιδιαίτερα σε αστικές και αγροτικές περιοχές, οι οποίες αποτελούν αντικείμενο διάκρισης, διαχωρισμού ή εξασθένησης των παραδοσιακών μορφών των κοινωνικών σχέσεων. Γενικότερα, ο εντοπισμός των ρωγμών στον κοινωνικό ιστό υποδηλώνει κάτι περισσότερο

από κοινωνική ανισότητα και συνεπακόλουθα ενέχει τον κίνδυνο μιας κατακερματισμένης κοινωνίας”. (Κασιμάτη ,2007 ,σελ.50).

Οι αναπτυγμένες κοινωνίες εξελίσσονται σε έναν κόσμο, στον οποίο η ανάπτυξη της τεχνολογίας και των επιστημονικών ανακαλύψεων έχει οδηγήσει σε ακόμα σημαντικές βελτιώσεις του επιπέδου ζωής, της υγείας και της ευημερίας των ανθρώπων σε όλο τον κόσμο. Τις καταστάσεις αυτές, οι οποίες δεν είναι επιθυμητές για το μεγαλύτερο μέρος του κοινωνικού συνόλου και για τις οποίες καταβάλλονται προσπάθειες βελτίωσής τους, ώστε να μην προκαλούν αυτού του είδους τα αισθήματα και τη δυσφορία στους πολίτες που θα μπορούσαν να τις χαρακτηρίσουν ως κοινωνικά προβλήματα. (Τσιάκαλος 1982, 1983 και 1988)

9)Φτώχεια:Η φτώχεια μπορεί να οριστεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Ως φτώχεια εισοδήματος μπορεί να οριστεί η διαβίωση με λιγότερα από 1,25 δολάρια την ημέρα. (Παγκόσμια Τράπεζα: www.worldbank.org/)

Ως ανθρώπινη φτώχεια μπορεί να οριστεί η σύντομη ζωή, η έλλειψη βασικής εκπαίδευσης και η έλλειψη πρόσβασης σε πόρους όπως συγκοινωνίες, στέγαση, ηλεκτρικό ρεύμα, νερό και ούτω καθεξής. (Πηγή: Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη. (<http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hpi/>))

1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Στα μέσα του 2010, και μετά τις αποκαλύψεις ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε για το 2009 σε επίπεδα πολύ πάνω από αυτά που είχαν παρουσιαστεί από την ελληνική κυβέρνηση, το ελληνικό δημόσιο αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές για τη χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους. Η προσπάθειες την νεοεκλεγείσας κυβέρνησης για την ανάκτηση της αξιοπιστίας της χώρας έπεσαν στο κενό. Κατόπιν αυτών, η Ελλάδα κατέφυγε στη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (Δ.Ν.Τ.), της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της

Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (Ε.Κ.Τ.), που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα (σε δηλώσεις του κάποιους μήνες μετά ο τότε διευθυντής του ΔΝΤ Ντομνίκ Στρος Καν είχε δηλώσει ότι η διαβούλευση για το ελληνικό χρέος με τον πρωθυπουργό της Ελλάδα είχαν γίνει στα τέλη του 2009).

Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23 Απριλίου 2010 από τον πρωθυπουργό. Η χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης έγινε υπό τους όρους ότι η Ελλάδα θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής. Τα πρώτα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου 2010. Έπειτα από μία περίοδο αδυναμίας της ελληνικής κυβέρνησης να επιτύχει τους στόχους της τον Ιούνιο του 2011, η κυβέρνηση κατέφυγε στην ψήφιση του μεσοπρόθεσμου προγράμματος που περιλάμβανε νέα μέτρα λιτότητας. Μέσα στον Ιούλιο υπήρξε σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα χρέους της Ελλάδας αλλά και να εξευρεθούν τρόποι θωράκισης του Ευρώ απέναντι σε κερδοσκοπικές επιθέσεις. Η σύνοδος κορυφής κατέληξε την 21η Ιουλίου σε συμφωνία νέας δανειοδότησης της Ελλάδας. Η συμφωνία περιλάμβανε νέο δάνειο για την χώρα ύψους 158 δις Ευρώ, ενώ έφερε αέρα αισιοδοξίας στο εσωτερικό της χώρας, χαρακτηρίστηκε ιστορική και παρομοιάστηκε με το πακέτο Μάρσαλ της μεταπολεμικής περιόδου. Η κυβέρνηση προχώρησε σε διμερή συμφωνία με την Φινλανδία παρέχοντάς της εγγυήσεις για να συμμετάσχει στο δεύτερο δάνειο της Ελλάδας. Η συμφωνία μεταξύ των δύο χωρών προκάλεσε άμεσα αντιδράσεις άλλων χωρών της Ευρωζώνης, όπως η Αυστρία, η Ολλανδία και η Σλοβακία που απαίτησαν αντίστοιχες συμφωνίες, άλλα και της Γερμανίας που παρενέβη για να θέσει άκυρη τη συμφωνία Ελλάδας-Φινλανδία. Στο τέλος Αυγούστου ανακοινώθηκε πως η οικονομία της Ελλάδας βρισκόταν εκτός στόχων, καθώς υπήρχε μεγάλη υστέρηση εσόδων και αύξηση δαπανών.

Η κατάσταση αυτή συνεπικουρούμενη και από την απειλή της Τρόικας για την μη καταβολή της έκτης δόσης του δανείου του πρώτου πακέτου διάσωσης, οδήγησε την κυβέρνηση σε μία σειρά έκτακτων συμπληρωματικών μέτρων τα οποία ανακοινώθηκαν κατά τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου. Στις 11 Οκτωβρίου, ανακοινώθηκε ότι η τράπεζα Proton Bank ζήτησε κεφαλαιακή ενίσχυση από την ελληνική κυβέρνηση και εντάχθηκε στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής

Σταθερότητας. Η απόφαση του Υπουργείου Οικονομικών πάρθηκε έπειτα από απαίτηση της Τράπεζας της Ελλάδος. Ουσιαστικά πρόκειται για την πρώτη κρατικοποίηση που προέκυψε κατά την διάρκεια της κρίσης χρέους. Στις 23 Οκτωβρίου 2010 συγκλήθηκε έκτακτη σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο την κατάρτιση ενός οριστικού σχεδίου αντιμετώπισης της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη. Η σύνοδος κατέληξε σε συμφωνία που ανακοινώθηκε τα ξημερώματα της 27ης Οκτωβρίου 2010 και απέβλεπε σε «κούρεμα» κατά 50% του ελληνικού χρέους και πρόσθετο πακέτο βοήθειας προς την Ελλάδα ύψους 130 δις € Με βάση την συμφωνία οι ιδιώτες θα αποδεχτούν σε εθελοντική βάση, μείωση της αξίας των ελληνικών ομολόγων που διαθέτουν κατά 50%. Η συμφωνία θα συνοδεύεται από πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής με διάρκεια μέχρι το 2021 και δημιουργία μηχανισμού μόνιμης εποπτείας της Ελλάδας για την συνεχή παρακολούθηση της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων. Παράλληλα αποφασίστηκε η ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών με ποσό ύψους 30 δις € και αύξηση κατά ένα τρις € των κεφαλαίων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Έντονη ανησυχία εκφράστηκε στο εσωτερικό της χώρας για τις επιπτώσεις της συμφωνίας στην εισοδηματική πολιτική των επόμενων ετών, στο μέλλον των ελληνικών τραπεζών και των ασφαλιστικών ταμείων που είναι εκτεθειμένα σε ελληνικά ομόλογα. Την Δευτέρα 31 Οκτωβρίου ο πρωθυπουργός Γεώργιος Α. Παπανδρέου ανακοίνωσε την απόφαση του για διεξαγωγή δημοψηφίσματος με θέμα την νέα δανειακή σύμβαση. Οι εξελίξεις στην Ελλάδα υπήρξαν κύριο θέμα συζήτησης της συνόδου των G-20, στην οποία κλίθηκε και ο Έλληνας πρωθυπουργός. Στο περιθώριο της συνόδου υπήρξε συνάντηση της καγκελαρίου της Γερμανίας Άνγκελα Μέρκελ και του προέδρου της Γαλλίας Νικολά Σαρκοζί με τον πρωθυπουργό της Ελλάδας. Μετά το τέλος της συνάντησης οι Μέρκελ και Σαρκοζί ανακοίνωσαν πως από το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος θα κριθεί στην ουσία η παραμονή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη. Ανακοινώθηκε επίσης πως παγώνει η εκταμίευση της έκτης δόσης του παλαιότερου πακέτου διάσωσης μέχρι την διενέργεια του δημοψηφίσματος. Την Κυριακή 6 Νοεμβρίου συναντήθηκε στο προεδρικό μέγαρο με τον πρόεδρο της αξιωματικής αντιπολίτευσης Αντώνη Σαμαρά, ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας. Στην συνάντηση υπήρξε συμφωνία μεταξύ των δύο πολιτικών αρχηγών για σχηματισμό κυβέρνησης συνεργασίας. Οι διεργασίες ολοκληρώθηκαν την Πέμπτη 10 Νοεμβρίου οπότε επιλέχτηκε ο Λουκάς

Παπαδήμος ως νέος τεχνοκράτης (πρωθυπουργός). Η νέα κυβέρνηση που ορκίστηκε την επόμενη μέρα περιλάμβανε έξι στελέχη από τη Νέα Δημοκρατία, τέσσερα από το ΛΑΟΣ, ενώ παρέμεναν σχεδόν όλα τα στελέχη της κυβέρνησης Παπανδρέου. Το δεύτερο Μνημόνιο συζητήθηκε στη Βουλή στις 12 Φεβρουαρίου 2012. Στις 9 Μαρτίου ολοκληρώθηκε με επιτυχία το PSI. Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα έφτασε το 95,7%. Για τα υπόλοιπα ομόλογα ύψους 8,5 δις δόθηκε παράταση μέχρι τις 20 Απριλίου. Η απόφαση της κυβέρνησης να συμπεριληφθούν ρήτρες συλλογικής δράσης (CACs) θεωρήθηκε πιστωτικό γεγονός από την ISDA και οδήγησε στην ενεργοποίηση των CDS ύψους 3,2 δις. Στις 11 Απριλίου ο πρωθυπουργός Λουκάς Παπαδήμος ανακοίνωσε την ημερομηνία των εκλογών. Ημερομηνία διεξαγωγής τους ορίστηκε η 6η Μαΐου. Από το κατακερματισμένο πολιτικό σκηνικό δεν προέκυψε τελικά κυβέρνηση. Στις 16 Μαΐου ορίστηκε υπηρεσιακή κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Παναγιώτη Πικραμμένο και προκηρύχθηκαν νέες εκλογές για τις 17 Ιουνίου.

Οι εκλογές της 17ης Ιουνίου ανέδειξαν την Νέα Δημοκρατία πρώτο κόμμα, χωρίς όμως αυτοδυναμία. Με την συνεργασία του ΠΑΣΟΚ και της ΔΗΜΑΡ, επιτεύχθηκε σχηματισμός κυβέρνησης συνεργασίας με πρωθυπουργό τον Αντώνη Σαμαρά. Οι διαπραγματεύσεις διαρκείας της κυβέρνησης με την Τρόικα κατέληξαν στην κατάρτιση του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2013-2016. Το πολυνομοσχέδιο κατατέθηκε στη βουλή στις 5 Νοεμβρίου, σε ένα άρθρο 216 σελίδων, με τη διαδικασία του κατεπείγοντος. Προέβλεπε μέτρα ύψους 18,9 δις Ευρώ, από τα οποία τα 9,4 δις αφορούν το έτος 2013. (Πάνος Παναγιώτου, 2011)

1.2.1 ΠΤΩΧΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η ιστορία του δανεισμού αρχίζει το 1824, προτού καν την ύπαρξη επίσημου Ελληνικού κράτους. Συναφθείσα δύο δάνεια, το 1824 και το 1825. Το πρώτο δάνειο είχε ονομαστικό ποσό 800.000 στερλίνες, αλλά μόνο 308.000 στερλίνες και πολεμοφόδια αξίας 11.900 στερλινών δόθηκαν στην Ελλάδα. Το δεύτερο δάνειο είχε ονομαστική αξία 2.000.000 στερλινών. Στα χεριά των Ελλήνων έφτασαν μόλις 529.000 στερλίνες καθώς από αρχικό ποσό θα κρατηθούν διάφορα

ποσά για τόκους, έξοδα, μεσιτικά και προηγούμενα δάνεια, συνολικά 529.000 στερλινών. Η πρώτη ουσιαστική πτώχευση ήταν αναμενόμενη και σημειώθηκε τρία χρόνια αργότερα το 1827 με την αδυναμία καταβολής των τοκοχρεολυσίων των δύο πρώτων δανείων. Μετά την δολοφονία του Καποδίστρια (27/9/1831) όλοι περίμεναν εναγωνίως την άφιξη του Όθωνα για να σχηματιστεί ισχυρή μοναρχική κυβέρνηση. Οι πληρεξούσιοι των τριών δυνάμεων εγγυήθηκαν ότι η Ελλάδα θα αποτελούσε ανεξάρτητο κράτος και θα παρείχαν εγγύηση για παραχώρηση δανείου 60 εκατομμύρια φράγκα. Η δεύτερη πτώχευση δεν άργησε να έρθει το 1843, όταν διακόπηκε η εξόφληση των δόσεων του δανείου των 60 εκατομμυρίων φράγκων που είχε δοθεί στη Ελλάδα με την εγγύηση των τριών δυνάμεων. Το δάνειο αυτό εξανεμίστηκε στην αποπληρωμή των δόσεων των δύο αγγλικών δανείων. Ο κύριος άξονας της οικονομικής πολιτικής αυτής της περιόδου βασίστηκε σε δύο παραμέτρους: Στην αγροτική μεταρρύθμιση του 1871, μέσω της οποίας διανεμήθηκαν 2.650.000 στρέμματα εθνικών γαιών και στην ενίσχυση της ανάπτυξης των βασικών υποδομών της χώρας, μέσα από την προσφυγή στον εξωτερικό δανεισμό.(Μπογίοπουλος Ν, 2011)

Η αγροτική μεταρρύθμιση του 1871 είχε ως άμεση συνέπεια τον προσανατολισμό της αγροτικής παραγωγής προς προϊόντα περισσότερο εξαγωγίμα- σταφίδα(50%-70% των συνολικών εξαγωγών) καπνός και βαμβάκι. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην αύξηση των εξαγωγών και των δημοσίων εσόδων. Παρά την ανάπτυξη των εξαγωγών, το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδος, καθόλη τη δεκαετία του 1870, υπήρξε ελλειμματικό. Στη συνέχεια βέβαια, αυτή επρόκειτο να είναι μία μόνιμη κατάσταση, η οποία θα δημιουργούσε δυσχέρειες στην οικονομική ανάπτυξη καθώς οι τότε προϋπολογισμοί του κράτους ήταν κατά κανόνα ελλειμματικού με αποτέλεσμα τη συχνή προσφυγή των κυβερνήσεων σε εξωτερικό δανεισμό για την αντιμετώπιση τόσο των λειτουργικών αναγκών, όσο και των αναπτυξιακών προσπαθειών. Κυρίαρχη πολιτική προσωπικότητα της εποχής ήταν ο Χαρίλαος Τρικούπης, που υπήρξε ο θεμελιωτής του σύγχρονου Ελληνικού κράτους, αφού κατά την διακυβέρνηση του ισχυροποιήθηκαν οι βάσεις ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας και εκσυγχρονισμού της κοινωνίας. Συνολικά έξι δάνεια με ληστρικούς όρους υπογραφήκαν εκείνη την περίοδο.

- Το 1879 , ύψους 60 εκ., φράγκων για να καλυφθεί και να αποσυρθεί η αναγκαστική κυκλοφορία χρήματος με επιτόκιο 8,19%.

- Το 1881, ύψους 120 εκατ., φράγκων για να καλυφθούν οι επείγουσες ανάγκες της χώρας, με επιτόκιο 7,35%.
- Το 1884 , ύψους 100 εκατ., φράγκων για τη κατασκευή σιδηροδρόμων με επιτόκιο 7,16%.
- Το 1887, ύψους 135 εκατ., φράγκων για την αγορά στρατιωτικού εξοπλισμού και την εξυπηρέτηση προηγούμενων δανείων. Επιτόκιο 6%. • Το 1879 , ύψους 155 εκατ., φράγκων για τη πληρωμή του δανείου του και την αποπληρωμή των σιδηροδρομικών εταιριών, με επιτόκιο 5,75%.
- Το 1890-91, ύψους 89 εκατ., φράγκων για τη κατασκευή του σιδηροδρόμου Πειραιά – Λάρισα με επιτόκιο 5,7%.

Από το συνολικό ονομαστικό ποσό των 643 εκατ. χρυσών φράγκων θα εισπραχθούν μόνο 463 εκατ. Για τα νέα και τα παλαιά δάνεια θα καταβληθούν, τη δεκαετία 1880-1890, τοκοχρεολύσια ύψους 455. εκατομμύρια χρυσών φράγκων. Ήταν 30 Οκτωβρίου του 1893 όταν ο Τρικούπης εμφανιζόμενος στη Βουλή δεν θα διστάσει να καταθέσει την αλήθεια με την ιστορική φράση “Δυστυχώς, κύριοι, επτωχεύσαμεν“, λόγω της δυσχερούς οικονομικής κατάστασης με έλλειμμα 128 εκατομμυρίων δρχ και την αδυναμία εξυπηρέτησης χρεών επήλθε η δεύτερη χρεωκοπία της Ελλάδος. Το 1898 η Ελλάδα θα τεθεί υπό τον Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο και ταυτόχρονα θα της παραχωρηθεί δάνειο 150 εκατ. φράγκα. Την περίοδο (1912) αυτή συνομολογήθηκαν τέσσερα εξωτερικά δάνεια, συνολικά 521 εκατ. φράγκων Τα δύο πρώτα 76 εκατ. φράγκα μέχρι το 1910 και το τέταρτο 335 εκατομμύρια φράγκα. το 1914.

Τα χρήματα χρησιμοποιήθηκαν :

- Υπέρ της εξυπηρέτησης των ήδη υπαρχόντων εξωτερικών δανείων.
- Υπέρ της διεξαγωγής των Βαλκανικών πολέμων.
- Στην ενσωμάτωση των νέων περιοχών που προέκυψαν μετά τους Βαλκανικούς.

Από το 1915 ως το 1923 η Ελλάδα του διχασμού βρίσκεται εν μέσω του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και στη συνέχεια θα βιώσει τη Μικρασιατική καταστροφή και να βρεθεί με τους πρόσφυγες απ’ αυτήν. Η οικονομική πορεία διαρθρώνεται από τις μεγάλες, έκτακτες πολεμικές δαπάνες περίπου 6,2 δισ. δρχ. ενώ σε έξαρση

βρίσκεται και ο εσωτερικός δανεισμός. Το 1915 το 1916 συνάσθησαν δύο μυστικά δάνεια από την Γερμανία, ισόποσα από 40 εκ. μάρκα έκαστο. Η Κυβέρνηση Σκουλούδη τα κράτησε εντελώς μυστικά, ακόμα και από τη Βουλή και δεν τα ανέγραψε πουθενά. Η υπόθεση έφτασε το 1918 στο ανώτατο ειδικό δικαστήριο στο οποίο ο Σκουλούδης θα υποστηρίξει ότι κρατήθηκε μυστικό για να μην εκγλυφθεί ως ένδειξη γερμανοφιλίας. Η Ελλάδα πήρε ένα επιπλέον δάνειο Καναδικό (δηλαδή Γαλλικό) δάνειο 8.000.000 δολαρίων, μετά από απαίτηση της Γαλλίας, για να πληρωθεί στους Γάλλους μια σιδηροδρομική γραμμή, την οποία υποστήριζαν ότι τους ανήκει, η οποία μάλιστα είχε καταληφθεί από Έλληνες σε Ελληνικό έδαφος. Η μορφή της Ελληνικής οικονομίας τα χρόνια αυτά, είχε ως αποτέλεσμα να μην υπάρξουν δραματικές επιδράσεις από της διεθνή οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 1929 και έλαβε τέλος το 1932. Περισώθηκε προσωρινά μόνο χάρη στην απόφαση του Συνδικάτου των Τραπεζών να χορηγήσει δάνειο 70 εκατομμύρια δρχ σε 37 μέλη του Χρηματιστηρίου προς ανακούφιση της αγοράς.

Με τη Μικρασιατική καταστροφή ο ελληνισμός θα βρεθεί σε αμηχανία και σύγχυση. Από το 1924 μέχρι το 1928 ο κοινοβουλευτισμός θα βρεθεί σε οξύτατη κρίση, Από το 1924 μέχρι το 1930 εισέρευσαν στην Ελλάδα 1,16 δισ. χρυσά φράγκα, εκ των οποίων το 78% ήταν δάνεια. Την περίοδο 1924-1931 συνομολογήθηκαν εννιά (9) εξωτερικά δάνεια, συνολικά 992 εκατ. φράγκα. Τα δάνεια αυτά προήλθαν από την Αγγλία κατά 48%, τις ΗΠΑ κατά 31% και τα υπόλοιπα σε μονοψήφια ποσοστά από Βέλγιο, Σουηδία, Γαλλία, Ολλανδία, Ελβετία, Αίγυπτο και Ιταλία. Τα δάνεια χρησιμοποιήθηκαν για την αποκατάσταση των προσφύγων, την εξυπηρέτηση του εξωτερικού δανεισμού που απορροφούσε το 29% των τακτικών εσόδων και τη σταθεροποίηση της δραχμής. Μπορεί να αποφεύχθηκε η πτώχευση το 1922 με δάνειο υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών για τους πρόσφυγες, όμως η τρίτη πτώχευση είναι μοιραία και τελικά έρχεται το 1932. Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση προϋπολογισμού του υπουργού Οικονομικών καθηγητή Βερβαρέσσου, η Ελλάδα χρωστάει στο εξωτερικό 2,868,1 εκατ. χρυσά φράγκα. Την περίοδο 1962-1967 οι ελληνικές κυβερνήσεις θα διακανονίσουν το 97% του προπολεμικού εξωτερικού Δημοσίου χρέους, το οποίο μαζί με τους τόκους ανερχόταν στα 6,41 δισ. δρχ. (Μπογιοπουλος Ν, 2011)

Μέχρι το 1955 η Ελλάδα είχε συνάψει μόνο τρία εξωτερικά δάνεια, συνολικά 145 εκ. δολ. Στη συνέχεια θα συνάψει άλλα 28 εξωτερικά, συνολικά 406,4 εκ. δολ. Ο μετακατοχικός δανεισμός προήλθε κατά 58,4% από τις ΗΠΑ, κατά 19% από τη Δυτ. Γερμανία και κατά 14,36% από την Αγγλία και τα υπόλοιπα από διεθνείς οργανισμούς. Περίοδος υπέρογκου εσωτερικού δανεισμού, ο οποίος και τετραπλασιάστηκε. Αντίθετα ο εξωτερικός δανεισμός σημειώνει πολύ μικρή αύξηση.

Την περίοδο 1967-1974 Συνολικά 19 εξωτερικά δάνεια, μόλις στο 6,4% του νέου Δανειακού Χρέους εξ αυτών το 92,2% ήταν σε δολ. Την περίοδο αυτή εμφανίζονται τα δάνεια σε συνάλλαγμα. Πρόκειται για δάνεια εργοληπτικών εταιρειών, τα οποία έπαιρναν από το εξωτερικό, υπό την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου. Στη συνέχεια τα παραχωρούσαν στο Ελληνικό Δημόσιο προς εκτέλεση δημοσίων έργων, με ανάδοχους τις εν λόγω εταιρείες. Συνολικά συνομολογήθηκαν 59 τέτοια δάνεια. Προφανώς το Ελληνικό Δημόσιο δεν είναι ο δανειολήπτης, έτσι δεν θεωρείται εξωτερικός δανεισμός. Στο νέο Δημόσιο Χρέος ο δανεισμός σε συνάλλαγμα αντιπροσώπευε το 23,6%. Την μεταπολιτευτική περίοδο 1975 με 1981 (Κυβέρνηση Καραμανλή), Το προπολεμικό εξωτερικό Δημόσιο Χρέος, λόγω του διακανονισμού 1962-67 βαίνει συνεχώς μειούμενο. Από το 4% του συνολικού δημόσιου χρέος το 1974 θα πέσει το 1981 στο 0,6% και ο μεταπολεμικός εξωτερικός, κατά μέσο όρο, στο 3,9% των τακτικών εσόδων. Συνολικά συναφθείσαν 24 εξωτερικά δάνεια. Τρία από την γαλλική κυβέρνηση και τα υπόλοιπα από διεθνείς οργανισμούς και τράπεζες. Ο δημόσιος τομέας διευρύνεται εντυπωσιακά. Οι απασχολούμενοι στην κεντρική διοίκηση -ΔΕΚΟ από 300.000 θα αυξηθούν σε 460.000. Μαζί δε με τις δημόσιες τράπεζες, προβληματικές και τις ελεγχόμενες από το Δημόσιο επιχειρήσεις θα φθάσουν τις 640.000. Σύμφωνα με τα στοιχεία του υπ. Οικονομικών και εισηγητικές εκθέσεις επί του προϋπολογισμού, τα ελλείμματα του ευρύτερα δημόσιου τομέα, από το 13,4% επί του ΑΕΠ το 1981 θα φθάσουν το 1989 στο 26,1%. Τα ελλείμματα θα καλυφθούν κατά 106% από τον δανεισμό. Δυστυχώς το 1985 η Ελλάδα ήταν παγκόσμια πρώτη στο κατά κεφαλήν Δημόσιο Χρέος το οποίο είχε αρχίσει να προσδιορίζει την ύπαρξη της οικονομίας και όχι την ανάπτυξή της. Το διάστημα 1982-89, κατά μέσο όρο, η συνολική εξυπηρέτηση του Δ.Χ. κάλυψε το 33,61% των τακτικών εσόδων της ίδιας περιόδου.

Μεταξύ το 1975-87 συνολογήθηκαν 18,4 δισ. δολ. εξωτερικών δανείων, εκ των οποίων το 81% διετεθή για την εξυπηρέτηση των δανείων, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό. Η προσφυγή στον εξωτερικό δανεισμό έγινε και για έργα συγκοινωνιακής, αγροτικής και αστικής υποδομής. Ένα, το 1982, για την αποκατάσταση των ζημιών από τους σεισμούς στην Καλαμάτα το 1981 και ένα για την υποστήριξη του ισοζυγίου πληρωμών. (Γιάννης Τόλιος, 2011)

1.3 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ «ΣΗΜΕΡΑ»

Η παγκόσμια κρίση που ξεκίνησε το 2007 πήρε την μορφή κρίσης χρέους της περιφέρειας της Ευρωζώνης όπου εντάσσεται και η Ελλάδα. Η Ελλάδα λοιπόν βρίσκεται σε μια βαθιά και πολύπλευρη κρίση, δεν είναι δηλαδή μόνο οικονομική. Τα αίτια της κρίσης πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν αλλά και στη διεθνή συγκυρία της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με εντονότερο και οξύτερο τρόπο. Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της οικονομίας μας είναι ύπαρξη διαρθρωτικών προβλημάτων πολύ πριν την εμφάνιση της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, τα οποία διογκώθηκαν τα τελευταία χρόνια με την εμμονή στην άσκηση πολιτικών στη κατεύθυνση των αυτορυθμιζόμενων αγορών. (Μπούρας και Λυκούρας, , 2011).

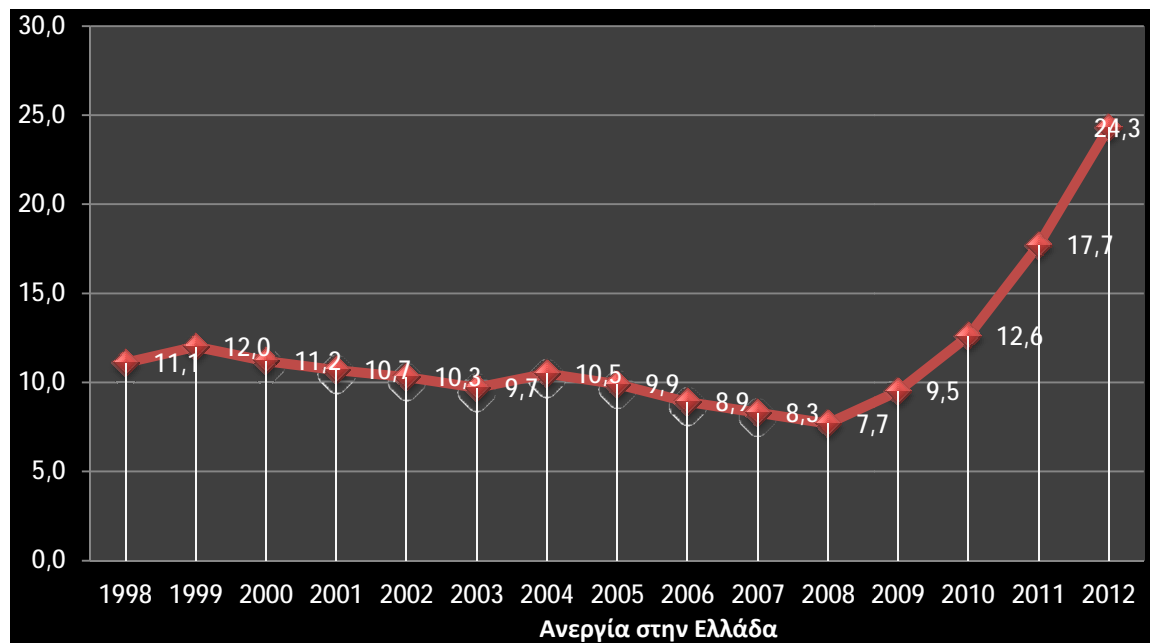
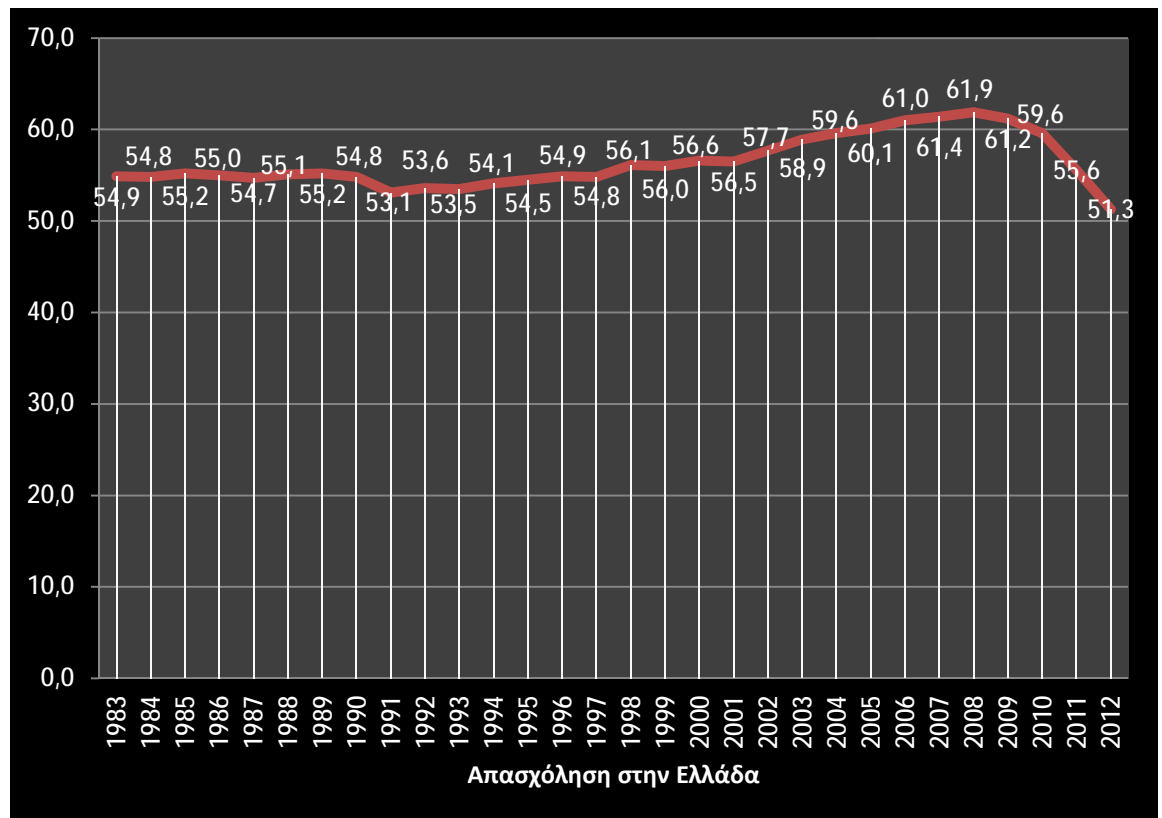
Η δημιουργία του μηχανισμού στήριξης και παροχή δανείου 110 δις ευρώ για την Ελλάδα από την «τρίκα» ήρθε με επαχθείς όρους, ενώ συνοδεύτηκε από ακραίες πολιτικές που περιλαμβάνονται στο λεγόμενο «Μνημόνιο». Τα μέτρα που βιώνει σήμερα η ελληνική κοινωνία και ιδιαίτερα τα λαϊκά στρώματα, συνδέονται με πρωτοφανείς περικοπές μισθών, συντάξεων και επιδομάτων, αύξηση έμμεσων φόρων, αποδιάρθρωση της κοινωνικής ασφάλισης, αύξηση του χρόνου συνταξιοδότησης, αύξηση των απολύσεων και μείωση των αποζημιώσεων, λουκέτα σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, αύξηση της ανεργίας, κ.ά. Ιδιαίτερα πλήττονται από τα συγκεκριμένα μέτρα οι γυναίκες καθώς και οι ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. (Γιάννης Τόλιος, 2011)

Ένα διαχρόνικό και επίκαιρο πρόβλημα της ελληνικής κοινωνίας είναι η ανεργία και ως επακόλουθο η φτώχεια. Ξεκινώντας από την ανεργία θέλουμε να επισημάνουμε ότι επίσημα οι άνεργοι υπολογίζονται για τον Ιανουάριο του 2014

σε 1.062.509,(μηνιαία έκθεση ΟΑΕΔ) ένα ποσοστό που υπερδιπλασιάστηκε μέσα σε 2 χρόνια από το 9% και τους 450.000 που ήταν αντίστοιχα στις αρχές του ξεκινήματος της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα το 2009. Η συνέχιση της εφαρμογής τους υπολογίζεται ότι θα οδηγήσει την επίσημη ανεργία στο να πλησιάσει τα ποσοστά του 29% που έχει να καταγραφεί στην Ελλάδα από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, περίοδο κατά την οποία υπήρξε το μεγαλύτερο κύμα μετανάστευσης που γνώρισε το ελληνικό κράτος από την δημιουργία του. Εκτιμήσεις κάνουν λόγο, ότι η πραγματική ανεργία βρίσκεται σε υψηλότερα επίπεδα κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες (34-35%) σε σύγκριση με τα επίσημα καταγραμμένα μεγέθη που καταγράφονται στις επίσημες αρχές. Στην κατηγορία των ανέργων οι μακροχρόνια άνεργοι συνθέτουν την πλειοψηφία, ενώ στην κατηγορία των νέων ηλικίας έως 25 ετών η ανεργία εκτοξεύτηκε μέσα σε 2 χρόνια να από το 29% στο 51,5% σε διάστημα μιας διετίας. (ΕΛ.ΣΤΑΤ(<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>)&Ο.Α.Ε.Δ.(<http://www.oaed.gr/index.php?lang=el>), Μάιος 2012).

Οι παρακάτω πίνακες μας δείχνουν το ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα απο το 1983 εως το 2012 και της ανεργίας απο το 1998 μέχρι το 2012.

Πηγή: eurostat

Επίσης, ένα φαινόμενο που πλήττει την ελληνική κοινωνία είναι και η φτώχεια, όπου έρευνα της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (Ο.Κ.Ε. 2009) που πραγματοποιήθηκε το 2009, μας δείχνει ότι ως κύρια αιτία της φτώχειας είναι η ανεργία, καθώς στερούν την εξασφάλιση επαρκών πόρων διαβίωσης. Ο Agnus Deatton υποστήριξε ότι η φτώχεια είναι ένα φαινόμενο πολυδιάστατο και αφορά

την έλλειψη πρόσβασης σε βασικές ανάγκες όπως η διατροφή, η υγεία, η μόρφωση, η στέγαση, η ασφάλεια αλλά και από την έλλειψη ευκαιριών για την βελτίωση της κατάστασης. (Σορβατζιώτη, Δ.2009)

Σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) και τα στοιχεία που προέκυψαν από την δειγματοληπτική «ΕΡΕΥΝΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΕΤΟΥΣ 2012» (περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2011), το 23% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας βρίσκεται στα όρια της φτώχειας. Το ποσοστό των ανθρώπων που κινδυνεύουν να «χτυπηθούν» από το «τέρας» της φτώχειας το 2012 αυξήθηκε κατά 1,7 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το ποσοστό που καταγράφηκε το 2011 (21,4%) και κατά 3 μονάδες από την έναρξη της κρίση το 2008 (20,1%).

Όλα τα παραπάνω, θα προσπαθήσουμε να τα διερευνήσουμε διεξοδικά στην παρούσα εργασία, καθώς από τα στοιχεία φαίνεται πως ο τρόπος διαβίωσης της ελληνικής κοινωνίας έχει αλλάξει δραματικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΝΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

2.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΝΕΡΓΩΝ

Τα χαρακτηριστικά ενός εργαζόμενου αυξομειώνουν την πιθανότητα να μείνει άνεργος. Ειδικά ορισμένα χαρακτηριστικά εργαζομένων όπως η ηλικία, το φύλο καθώς και η εκπαίδευση τους, παίζουν σημαντικό ρόλο ως προς την εύρεση εργασίας καθώς και την παραμονή ή όχι σε αυτήν. (Λιανού και Νταούλη-Ντεμούση, 1998)

Ως προς το χαρακτηριστικό της ηλικίας, υπάρχουν διαφοροποιήσεις στο ποσοστό ανεργίας κατά ομάδες ηλικιών, κάτι που έχει παρατηρηθεί σε πολλές οικονομίες. Ειδικότερα στα άτομα ηλικίας μεταξύ 16 και 20 ετών και μεταξύ 21 και 25 ετών, έχει παρατηρηθεί ότι, τα ποσοστά ανεργίας είναι σημαντικά μεγαλύτερα από ότι σε κάποιες άλλες ομάδες ηλικιών. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται σε διάφορους παράγοντες οι οποίοι έχουν να κάνουν με το χρόνο έναρξης της απασχόλησης τους και την όχι μεγάλη εμπειρία σε χώρους εργασίας και κυρίως στα άτομα των είκοσι ετών, η σχετικά μικρή εκπαίδευση τους και η ανάλογα μικρή εξειδίκευση στο αντικείμενο απασχόλησής τους. Τα άτομα που αναφέρονται πιο πάνω τα επηρεάζει σημαντικά ο παράγοντας της εμπειρίας, καθώς οι εργοδότες προτιμούν να προσλαμβάνουν στις επιχειρήσεις τους άτομα που έχουν την ανάλογη εμπειρία, όπως επίσης να κρατούν σε αυτές τα άτομα που έχουν αποκτήσει εμπειρία έπειτα από μακρά ενασχόληση τους σε αυτές. Στους ανωτέρω παράγοντες έγκειται και το γεγονός ότι, τα άτομα που ανήκουν στις παραπάνω ομάδες ηλικιών, σε περίοδο οικονομικής ύφεσης είναι ευκολότερο να απολυθούν από τους εργοδότες τους και αντίθετα, είναι δυσκολότερη η πρόσληψη τους όταν αρχίζει η περίοδος οικονομικής ανάκαμψης. Επίσης, η αναζήτηση της επαγγελματικής αποκατάστασης η οποία όμως να ικανοποιεί τις απαιτήσεις τους και τις ανάγκες τους, οδηγεί αρκετούς από τους νεαρούς εργαζόμενους στην παραίτηση από την απασχόληση τους. (Λιανού και Νταούλη-Ντεμούση, 1998)

Ως προς το χαρακτηριστικό του φύλου, έχει παρατηρηθεί ότι « το ποσοστό ανεργίας των γυναικών είναι συνήθως μεγαλύτερο από ότι των ανδρών». Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι οι γυναίκες, λόγω του οικογενειακού εισοδήματος, δεν έχουν την πίεση χρόνου για άμεση αναζήτηση εργασίας και τους παρέχεται η ευχέρεια χρόνου για αναζήτηση θέσεως εργασίας που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις τους καθώς και στις ανάγκες τους, οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν την απόσταση από την κατοικία τους, το ωράριο που να τους διευκολύνει κ.λ.π. Επίσης ανάλογα τη σύνθεση της παραγωγής, τον τύπο της οικονομίας ή της ανάπτυξης, πιθανότατα οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται στις γυναίκες για απασχόληση να είναι μικρότερες από ότι των ανδρών. Όσο αφορά τη νομοθεσία για την προστασία της μητρότητας, η οποία παρέχει το δικαίωμα στις εγκύους σε άδεια κύησης καθώς και σε μειωμένο ωράριο απασχόλησης για τις νέες μητέρες, επηρεάζει αρνητικά την απόφαση των εργοδοτών για την πρόσληψη των γυναικών καθώς και για την απασχόλησή τους. (Λιανού και Νταούλη-Ντεμούση, 1998, σελ.244)

2.2ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας βάση ερευνών και στατιστικών στοιχείων είναι τα παρακάτω:

- Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας είναι υψηλότερο στις γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες, 21,9% και 20,9%, αντίστοιχα. Τα μονοπρόσωπα νοικοκυριά με θηλυκό μέλος απειλούνται από τη φτώχεια σε ποσοστό 25,8%, ενώ τα αντίστοιχα με αρσενικό μέλος σε ποσοστό 24,3%.
- Ο κίνδυνος φτώχειας για άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών υπολογίζεται σε ποσοστό 23,6%, ενώ για άτομα ηλικίας έως 17 ετών σε ποσοστό 23,7 % .
- Ο κίνδυνος φτώχειας για άτομα ηλικίας άνω των 75 ετών υπολογίζεται σε ποσοστό 27,5%, ενώ για άτομα ηλικίας κάτω των 75 ετών σε ποσοστό 20,8 % .

- Ο κίνδυνος φτώχειας των νοικοκυριών με ένα γονέα και, τουλάχιστον, ένα εξαρτώμενο παιδί ανέρχεται σε 43,2%, ενώ ο αντίστοιχος δείκτης για τα νοικοκυριά με δύο γονείς και ένα εξαρτώμενο παιδί ανέρχεται σε 17,7%.
- Οι εργαζόμενοι κινδυνεύουν λιγότερο από τους ανέργους και τους οικονομικά μηενεργούς (συνταξιούχους, νοικοκυρές κλπ.). Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας στους εργαζόμενους ανέρχεται σε 11,9% (άνδρες 13,2% και γυναίκες 10,1%), στους λοιπούς μη οικονομικά ενεργούς σε 30,0% και στους ανέργους σε 44,0%.
- Ο σχετικός κίνδυνος φτώχειας για τους εργαζομένους με πλήρη απασχόληση ανέρχεται σε 10,4%, ενώ για τους εργαζομένους με μερική απασχόληση ανέρχεται σε 21,4%.
- Τα νοικοκυριά που διαμένουν σε ιδιόκτητη κατοικία απειλούνται από φτώχεια κατά 20,3%, ενώ αυτά που διαμένουν σε ενοικιασμένη κατοικία κατά 25,9%. Ο σχετικός κίνδυνος φτώχειας ηλικιωμένων 75 ετών και άνω, κατά ιδιοκτησιακό καθεστώς της κατοικίας τους, ανέρχεται για τους ιδιοκτήτες σε 27,9% ενώ για τους ενοικιαστές σε 24,3% .(ΕΛΣΤΑΤ.2012)

2.3 ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

« Η σχέση μεταξύ της ανεργίας και της εκπαίδευσης έχει ερευνηθεί απο διαφορετικές προσεγγίσεις αλλά αρκετές απο αυτές θεωρούσαν την απαίτηση για εκπαίδευση προαιρετική. Οι οικονομικές και κοινωνιολογικές θεωρίες αναγνωρίζουν μια ισχυρή σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης και της ανεργίας, αν και ποικίλες ερμηνείες υπάρχουν για την εξήγηση της συσχέτισης αυτής σύμφωνα με τους Mincer (1994) και Spence (1973,1981) ». (Τουμπαλίδου, σελ:29, 2009)

Την τριετία 2008-2011 τα ποσοστά ανεργίας αυξήθηκαν σημαντικά στις χώρες που είναι μέλη του ΟΑΣΑ. Σε έκθεση του οποίου το 2013 με τίτλο «Η εκπαίδευση με μια ματιά», αποδεικνύεται το παραπάνω συμπέρασμα και έκτοτε η ανεργία παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα. Συνέπεια της παγκόσμιας ύφεσης ήταν η ανεργία και η υποαπασχόληση και έπληξαν ιδιαίτερα σκληρά τους νέους.

Η εκπαιδευτική βαθμίδα που βρίσκεται ένα άτομο επηρεάζει σε τεράστιο βαθμό τις δυνατότητες απασχόλησης των ατόμων και η κρίση εντείνει την επίδραση

αυτή. Κατά μέσο όρο στις χώρες του ΟΟΣΑ, το 4,8% των αποφοίτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν άνεργοι το 2011, έναντι του 12,6% για τα άτομα χωρίς δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Μεταξύ του 2008-2011 η διαφορά του ποσοστού ανεργίας μεταξύ των ατόμων με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και εκείνων με υψηλή μόρφωση αυξήθηκε. Ειδικότερα σε όλες τις ηλικιακές ομάδες το ποσοστό ανεργίας των ατόμων με ανεπαρκή μόρφωση αυξήθηκε κατά σχεδόν 3,8 εκατοστιαίες μονάδες, έναντι της αύξησης κατά μόνο 1,5 μονάδα για τα άτομα με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο.

Η διασφάλιση υψηλού μορφωτικού επιπέδου προστατεύει τους νέους ενάντια στην έλλειψη επαγγελματικής εμπειρίας ακόμα και σε περίοδο κρίσης. Συγκεκριμένα, στις χώρες του ΟΟΣΑ, 18,1%, κατά μέσο όρο, των ατόμων ηλικίας 25-34 ετών χωρίς δευτεροβάθμια εκπαίδευση ήταν άνεργοι το 2011, σε σύγκριση με 8,8% των ατόμων ηλικίας 55-64 ετών. Μεταξύ των ατόμων ηλικίας 25-34 ετών με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το 6,8%, κατά μέσο όρο, ήταν άνεργοι, σε σύγκριση με το 4,0% των ατόμων ηλικίας 55-64 ετών με παρόμοιο επίπεδο εκπαίδευσης.

Βασικός παράγοντας που συμβάλει στην ικανότητα μίας χώρας να περιορίσει την αύξηση της ανεργίας των νέων σε περιόδους κρίσης είναι ο τρόπος με τον οποίον γίνεται η σύνδεση μεταξύ της απασχόλησης και της εργασίας που θα διευκολύνει τη μετάβαση στην απασχόληση. Οι χώρες στις οποίες το ποσοστό των ατόμων που αποφοιτούν από προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης είναι υψηλότερο του μέσου όρου (32%), όπως η Αυστρία, η Γερμανία, η Δημοκρατία της Τσεχίας και το Λουξεμβούργο, κατάφεραν να περιορίσουν την αύξηση των ποσοστών ανεργίας στις εν λόγω ηλικιακές ομάδες σε ποσοστά κάτω από 8%. Αντίθετα, στις χώρες, όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία και η Ισπανία, όπου λιγότερο από το 25% των νέων ενηλίκων αποφοιτά από την επαγγελματική ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε κατά 12 % ή ακόμα και περισσότερο μεταξύ των ατόμων ηλικίας 25-34 ετών που διέθεταν μόνο δευτεροβάθμια εκπαίδευση. (OECD (2013), Education at a Glance 2013. OECD Indicators, OECD Publishing.doi: 10.1787/eag-2013-en)

2.4 ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Η δυσαρέσκεια και η απογοήτευση των Ελλήνων για την οικονομική κατάσταση της χώρας φαίνεται να πως αντικατοπτρίζεται στην στροφή πολλών Ελλήνων προς το εξωτερικό. Σύμφωνα με την πρόσφατη μελέτη που εκδόθηκε απο το Migration Policy Institute Europe, η εκροή των Ελλήνων πολιτών παρουσίασε μεγάλη άυξηση απο το 2008 μέχρι το 2011, της τάξης του 24,5%, με κύριους προορισμούς άλλες χώρες της Ε.Ε. (Benton & Petrovic, 2013)

Ακριβή στοιχεία που να αποτυπώνουν την εκ νέου μετανάστευση των Ελλήνων στο εξωτερικό δεν υπάρχουν τόσο στην Ελλάδα όσο και στην χώρα υποδοχής. Η ελληνική μεταναστευτική εκροή της δεκαετίας του '50, '60 και '70 αφορούσε την μετανάστευση του ανειδίκευτου προσωπικού, κυρίως εργάτες για εργασία σε ανθρακωρυχεία, εργοστάσια και επιχειρήσεις στις χώρες προορισμού. (Μουσούρου,2009)

Τα νέα μεταναστευτικά ρεύματα αφορούν κυρίως πτυχιούχους και όχι ανειδίκευτο προσωπικό όπως τις προηγούμενες δεκαετίες. Απο την δεκαετία του '80 και μετά η ανάπτυξη των συστημάτων επικοινωνίας καθώς και η γενικότερη διεθνοποίηση της έρευνας ενίσχυσαν την αίσθηση πως ο τόπος εργασίας ενός επιστήμονα δεν έχει μεγάλη σημασία, καθώς οποιοσδήποτε μπορεί να συνεργαστεί με οποιονδήποτε ανεξαρτήτως του τόπου που βρίσκεται η έδρα του.

« Το 2007 η Ελλάδα κατείχε την 13^η θέση ανάμεσα στις 37 χώρες της Ε.Ε. για τον ρυθμό μεταβολής των πτυχιούχων, απο 38.963 το 2001 εφτασε τους 60.475 πτυχιούχους το 2007. Παρά το ότι τα νούμερα αυτά φαίνονται εκ πρώτης όψης πολύ υψηλά, εντούτοις εάν τα μελετήσουμε σε σχέση με τον πληθυσμό της χώρας φαίνεται οτι η Ελλάδα κατέχει μία από τις τελευταίες χώρες μεταξύ των 37 Ευρωπαϊκών χωρών, όσο αφορά τον δείκτη « αριθμός ατόμων που έλαβαν πτυχίο ανα 1.000 κατοίκους ετησίως». Επιπλέον, σύμφωνα με την απασχόληση των πτυχιούχων στις χώρες της Ε.Ε. η Ελλάδα κατέχει ένα απο τα χαμηλότερα ποσοστά σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες. Επομένως το φαινόμενο της διαρροης επιστημονικού δυναμικού απο την Ελλάδα προς το εξωτερικό δεν μπορεί να είναι ως αποτέλεσμα της υπερπροσφοράς πτυχιούχων». (Λαμπριανίδης,σελ.145, 2011)

Η εκροή των Ελλήνων στο εξωτερικό με την ολοκλήρωση των σπουδών τους φαίνεται να εντείνεται περισσότερο με την οικονομική κρίση της Ελλάδας, καθώς οι επιπτώσεις της κρίσης δυσχαιρένουν ακόμη περισσότερο την εύρεση εργασίας των συγκεκριμένων ανθρώπων στην χώρα τους. (Τσιλιμιγκρά Ε. 2011)

Στην υπηρεσία «Eures» της Ελλάδας, η οποία είναι διαδουκτιακή πύλη για την συνεργασία της Ευρωπαϊκής επιτροπής, των δημοσίων υπηρεσιών απασχόλησης των κρατών μελών του ΕΟΧ (οι χώρες της ΕΕ, η Νορβηγία, Ισλανδία και το Λιχτενστάιν) και των άλλων οργανώσεων εταιρών, με σκοπό την εύρεση θέσεων εργασίας, η αποστολή ελληνικών βιογραφικών έχει αυξηθεί με ταχείς ρυθμούς απο το 2010 έως σήμερα.(Λαμπριανίδης, 2011)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΚΡΙΣΗΣ

3.1 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Το πρόβλημα της ανεργίας έχει αναδειχθεί ως το σημαντικότερο πρόβλημα των κοινωνιών του αναπτυγμένου κόσμου. Διαπιστώνεται πως οι συνέπειες της παρατεταμένης ανεργίας αφορούν όχι μόνο την ατομική ευημερία των ανέργων και την κοινωνική ευημερία του συνόλου των πολιτών, αλλά θέτουν σημαντικά πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα οργάνωσης της κοινωνίας, της αγοράς εργασίας και της καθημερινής ζωής όλων. Η οικονομική θεωρία έχει καλλιεργήσει έναν εφησυχασμό, από την μία το πρόβλημα της ανεργίας δεν βρίσκεται στις προτεραιότητες των οικονομικών παρεμβάσεων, αντιμετωπίζοντας την ανεργία ως κοινωνικό πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπισθεί από την κοινωνική πολιτική και από την άλλη αποδίδοντας την ευθύνη της ανεργίας στους ίδιους τους άνεργους και τους μισθωτούς ενοχοποιώντας τα θύματα. Η ανεργία γίνεται σημαντική στο βαθμό όπου η εξασφάλιση μιας μισθωτής θέσης απασχόλησης αποτελεί την μόνη ή την κύρια πηγή εισοδήματος για την επιβίωση των ατόμων .(Δεδουσόπουλος,2000)

Η μελέτη της ανεργίας και οι επιπτώσεις της έχουν απασχολήσει κατά καιρούς τους κοινωνικούς επιστήμονες. Η ανεργία εκτός από τις οικονομικές επιπτώσεις επιφέρει κοινωνικές και ψυχολογικές επιπτώσεις.

Οικονομικές συνέπειες:

- Απώλεια εισοδήματος
- Αδυναμία να εκπληρώσει τις βασικές ανάγκες του (Κιτσάκη, 1998)
- Προβλήματα επιβίωσης
- Το άτομο αδυνατεί να είναι οικονομικά ανεξάρτητο (Πατέλης,1997)

Γενικότερα οι άνεργοι από την στιγμή που δεν έχουν εισόδημα δεν μπορούν να καταναλώσουν προϊόντα και να έχουν εύκολη πρόσβαση σε υπηρεσίες.

Η εργασία βοηθάει τους ανθρώπους να κοινωνικοποιηθούν έτσι η ανεργία «πληγώνει» τις κοινωνικές σχέσεις.

Κοινωνικές συνέπειες:

- Ανάπτυξη αυταρχισμού (Κιτσάκη,1998, σελ. 115)
- Αποδυναμώνεται η κοινωνική συνοχή (ΚΜΕ,1991)
- Ενδυναμώνεται η εγκληματικότητα (ΚΜΕ,1991)
- Περιθωριοποίηση (Τουμπαλίδου, 2009)
- Απομάκρυνση από το φιλικό και συγγενικό περιβάλλον (Δεδουσόπουλος, 1997)
- Ανικανότητα ανταπόκρισης σε κοινωνικές υποχρεώσεις (Δεδουσόπουλος, 1997)

Ο χαρακτήρας της εργασίας και η σχέση του εργαζόμενου προς αυτή επιδρά στην σωματική και ψυχική υγεία. (Πατέλης, 1997)

Ψυχολογικές συνέπειες:

- Έλλειψη αυτοσεβασμού (Τσαλίκογλου,1999)
- Έλλειψη αυτοεκτίμησης (Τσαλίκογλου, 1999)
- Έλλειψη αυτοπεποίθησης (Δεδουσόπουλος, 1997)
- Αίσθημα έλλειψης αξιοπρέπειας (Τσαλίκογλου,1999)
- Αίσθημα κατωτερότητας (ΚΜΕ,1991)
- Υποτίμηση δυνάμεων (ΚΜΕ,1991)
- Αίσθημα ανικανότητας και αποτυχίας (Ταζόγλου, 2007)
- Αύξηση παθολογικών παθήσεων, όπως κατάθλιψη (ΚΜΕ,1991)
- Αισθήματα άγχους, πίεσης, απογοήτευσης, ανασφάλειας, θλίψης, μοναξιάς, αγωνίας (Δεδουσόπουλος, 1997)

Οι συνέπειες από την έλλειψη εισοδήματος και από την απουσία εργασίας είναι σημαντικότερες για τα άτομα των χαμηλότερων οικονομικών στρωμάτων, τα οποία συνήθως δεν διαθέτουν εναλλακτικές πηγές εισοδήματος. Το χρονικό διάστημα ανεργίας, προσδιορίζει και την φθορά της εργατικής δύναμης, ειδικότερα των γνώσεων, ικανοτήτων, πείρας κτλ. Επομένως ο άνεργος μπαίνει σε ένα φαύλο κύκλο ανεργίας και εμποδίων στην εύρεσης νέας εργασίας, το αποτέλεσμα αυτού του κύκλου είναι ο αποκλεισμός του από την αγορά εργασίας. Ταυτόχρονα και λόγω της βαρύτητας που έχει η εργασία στη ζωή μας, ο άνεργος

υφίσταται μια συνολικότερη φθορά και περιθωριοποίηση, ευρισκόμενος σε έναν ευρύτερο φαύλο κύκλο μειωμένου εισοδήματος, κοινωνικής απομόνωσης, κοινωνικού στίγματος, χαμηλού ηθικού, απώλειας αυτοπεποίθησης, ανασφάλειας, αβεβαιότητας για το μέλλον και κινδύνου βλάβης της ψυχικής και σωματικής του υγείας. Βιώνει περὰ από τον αποκλεισμό από την αγορά εργασίας και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ο αποκλεισμός αυτός εντείνεται σε συναρτήση με το χρονικό διάστημα της ανεργίας. (Σκουτέλης, 1996)

Η απώλεια εισοδήματος συντελεί στην κοινωνική αποξένωση και στην ψυχολογική δυσθυμία καθώς και οι ψυχολογικές δραστηριότητες του ατόμου περιορίζονται και παίρνουν μορφές που δεν απαιτούν υψηλές δαπάνες. Η δυσκολία των ανέργων να λαμβάνουν μέρος σε πολιτιστικές, κοινωνικές και άλλες δραστηριότητες, μεγαλώνει το αίσθημα της αποξένωσης που ήδη βιώνουν. Αυτό συμβάλλει στην ακόμα μικρότερη κοινωνική τους συμμετοχή, η οποία όμως είναι βασική για τη συναισθηματική και υλική υποστήριξη που χρειάζονται κατά την διάρκεια που βρίσκονται σε καθεστώς ανεργίας. (Παναγιώτοπουλος, 2013)

Ένα ακόμα αποτέλεσμα, της οικονομικής στέρησης είναι η συσχέτιση που προκύπτει από αρκετές μελέτες σε φαινόμενα ανομίας και κοινωνικής παραβατικότητας. Η σχέση ανάμεσα στην εργασιακή κατάσταση και τις συλλήψεις για εγκλήματα που αφορούν ανηλίκους στις Η.Π.Α., βασίζεται σε διαχρονικά στοιχεία έχει επιβεβαιωθεί. Η εργασιακή σχέση παρουσιάζει έντονες συσχετίσεις με τέτοιες συλλήψεις. Η ύπαρξη ολικής απασχόλησης έχει αρνητικές συσχέτιση με τις συλλήψεις, ενώ η ανεργία θετικά. Η δημιουργία άσχημων εργασιακών συνθηκών των ενηλίκων έχει θετική συσχέτιση με παραβάσεις που αφορούν περιουσιακά στοιχεία. Πολλοί ερευνητές έχουν επιχειρήσει να ερμηνεύσουν παρόμοια γεγονότα. Έχει υποστηριχτεί η άποψη ότι η κατάσταση της ανεργίας μπορεί να οδηγήσει κάποιον στην παρανομία με απώτερο σκοπό την επίλυση του οικονομικού του πρόβλημα που βιώνει. Εναλλακτικά, άλλοι ερευνητές, υποστηρίζουν ότι η ανεργία και η κακοπληρωμένη εργασία κάνουν τις παράνομες επιδιώξεις σχετικά ελκυστικές. Για τους μεν ανήλικους, η παρανομία είναι μία διέξοδος καθώς δέχονται πιέσεις να ακολουθήσουν συγκεκριμένα καταναλωτικά πρότυπα και εκδηλώνουν την ωριμότητα τους με αυτόν τον τρόπο, λόγω απουσίας της εργασιακής διεξόδου. Η εργασιακή σχέση παρέχει ένα τρόπο διοχέτευσης της δυναμικότητας του νεαρού ατόμου, ενώ η παρανομία αποτελεί

έναν διαφορετικό δρόμο. Αναφορικά με το αν θα καταλήξουν στην παράνομη ενέργεια, για τους ανήλικους σημασία έχει η ύπαρξη ή μη ανυπαρξία εργασιακών ευκαιριών, ενώ για τους ενήλικες καθοριστικό ρόλο παίζει η ποιότητα της εργασιακής σχέσης.

Αν και το ζήτημα της ανεργίας έχει κάποια κοινά χαρακτηριστικά, ο κάθε άνεργος το αντιμετωπίζει με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με την κοινωνική του προέλευση. Κάποιοι άλλοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι οι ανειδίκευτοι εργάτες έχουν την δυνατότητα να ξεπερνούν ευκολότερα τις δυσκολίες της ανεργίας όταν ξαναβρούν εργασία από ότι οι άνεργοι με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο που κατείχαν θέσεις εργασίας με βάση τα αυξημένα τους προσόντα τους. Η αποκατάσταση της εργασιακής σχέσης ενός άνεργου ανειδίκευτου εργάτη άρει το κύριο άγχος που προέρχεται από αυτή την κατάσταση της ανεργίας για το άτομο αυτό, δηλαδή το οικονομικό πρόβλημα. Αντιθέτως, η αποκατάσταση της εργασιακής σχέσης ενός άνεργου, ο οποίος κατείχε μία θέση που απαιτούσε αυξημένα προσόντα και μόρφωση, δεν αναιρεί το προηγούμενο γεγονός με τον ίδιο εύκολο τρόπο. Για τους ανθρώπους αυτούς, η εργασία ως πηγή όχι μόνο εισοδήματος, αλλά και κοινωνικού κύρους αποκτά μεγάλη σημαντικότητα.

Οι άνεργοι αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της ανεργίας με διαφορετικό τρόπο και ανάλογα με την υπάρχουσα οικονομική συγκυρία. Σε περιόδους οικονομικής ύφεσης τα προβλήματα της ανεργίας που αναφέραμε, μεγεθύνονται λόγω της αρνητικής οικονομικής συγκυρίας και της γενικής αβεβαιότητας που υπάρχει. Διότι, σε μια κατάσταση οικονομικής ύφεσης είναι αυξημένες οι πιθανότητες ανεργίας, ή εύρεση εργασίας με μειωμένο ωράριο, ή εργασία κατώτερης της αξίας της εργατικής δύναμης του ατόμου. (Δεδουσόπουλος Α, 1997)

Σε πολλές έρευνες απασχόλησης και ψυχικών διαταραχών όπου οι ερωτώμενοι καλούνταν να απαριθμήσουν τις διάφορες πηγές ικανοποίησης από την δουλειά τους, ο μισθός καταλάμβανε κατά κανόνα μια από τις πρώτες θέσεις. Έτσι η απώλεια εισοδήματος παίζει πιο σημαντικό ρόλο στην ψυχική υγεία απ' ότι η έλλειψη εργασίας. Βέβαια η έλλειψη εργασίας δεν είναι αμελητέος παράγοντας όμως έχει δευτερεύουσα σημασία σε σχέση με την έλλειψη εισοδήματος. (Σκουτέλης, 1996)

Σύμφωνα με το άρθρο « Οικονομική κρίση και ψυχική υγεία . Τι γνωρίζουμε για την σημερινή κατάσταση στην Ελλάδα » των Κ. Ευθυμίου , Ε. Αργαλιά , Ε. Κασκαμπά , Α. Μακρή, το οποίο αναφέρεται στη διερεύνηση των επιδράσεων της οικονομικής ύφεσης στην υγεία , τη θνησιμότητα και ειδικότερα την ψυχική υγεία, εντοπίσαμε βασικά στοιχεία τα οποία επιβεβαιώνουν την βιβλιογραφική έρευνα που διενεργήσαμε. Σύμφωνα με το άρθρο, όσο αναφορά τις ελληνικές έρευνες βρέθηκε σημαντική συσχέτιση μεταξύ των οικονομικών δεικτών και των δεικτών ψυχικής υγείας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την έρευνα του Γιωτάκου και των συνεργατών του οι δείκτες ψυχικής υγείας που φάνηκε να έχουν σημαντική συσχέτιση με τους οικονομικούς δείκτες είναι οι επισκέψεις σε τακτικά εξωτερικά ιατρεία και τμήματα επειγόντων ψυχιατρικών κλινικών, οι αυτοκτονίες, οι ανθρωποκτονίες και ο αριθμός διαζυγίων. Συνεχίζοντας,, βάση έρευνας που πραγματοποιήθηκε από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, τα άτομα που αντιμετώπιζαν σοβαρές οικονομικές δυσκολίες ήταν τρεις φορές πιο πιθανό να εμφανίσουν σοβαρή ψυχοπαθολογία σε σχέση με τα άτομα που δεν αντιμετώπιζαν σοβαρές οικονομικές δυσκολίες.

Σε επόμενη έρευνα των Economou et al. παρατηρήθηκε ότι το 2011 υπήρξε 36% αύξηση στις αναφορές (34) απόπειρας αυτοκτονίας τον τελευταίο μήνα πριν την διεξαγωγή της έρευνας έναντι των αναφορών (24) το 2009. Παρατηρούμε λοιπόν βάση των προαναφερθέντων ερευνών σε συνδιασμό με τα αποτελέσματα της δική μας έρευνας, η οικονομική κρίση φέρεται να επιφέρει επιπτώσεις στην υγεία και ιδιαίτερα την ψυχική υγεία κυρίως ως αποτέλεσμα της ανεργίας και της μείωσης εισοδήματος. (περιοδικό :εγκέφαλος, (Ιανουάριος- Μάρτιος 2013)(<http://www.ibrt.gr/edu/node/464>)

Οι Έλληνες καλούνται να αντιμετωπίσουν αυτές τις νέες συνθήκες. Η έλλειψη βασικών υλικών αγαθών στους ίδιους και στα παιδιά τους, η αδυναμία θέρμανσης, στέγης, τροφής, ρουχισμού και η έλλειψη βασικών ανέσεων του νοικοκυριού διευρύνουν το χάσμα μεταξύ των φτωχών παιδιών και των μη φτωχών παιδιών.

Όλα τα παραπάνω φέρνουν αντιμετώπους και τις οικογένειες της μεσαίας τάξης με την υλική αποστέρηση και την φτώχεια. Η οικονομική κρίση φαίνεται να

οδηγεί ομάδες της εισοδηματικής σχετικής φτώχειας στην απόλυτη φτώχεια και άλλες από τα μεσαία στρώματα στην φτώχεια.

Η ανεργία εγκλωβίζει τους νέους στα πατρικά τους σπίτια μεγαλώνοντας την εξάρτηση τους και δημιουργεί ενδοοικογενειακές εντάσεις. Οι νέοι από την μεριά τους καθυστερούν την δημιουργία δικής τους οικογένειας γιατί έρχονται αντιμέτωποι με ένα άγνωστο μέλλον Αυτό που θα πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η Ελλάδα μαστίζεται ήδη από χαμηλή γονιμότητα και η οικονομική κρίση εν μέρει επιδρά στην υπογεννητικότητα, ιδιαίτερα αν συνδέεται με αύξηση της ανεργίας, και μείωση των αντίστοιχων κοινωνικών μεταβιβάσεων. Το κόστος για την γέννηση και ανατροφή παιδιών υπολογίζεται περισσότερο σε τέτοιες περιόδους.

Επιπλέον τα παιδιά στην Ελλάδα την περίοδο της οικονομικής κρίσης ζουν σε ένα περισσότερο βίαιο περιβάλλον. Η εγκληματικότητα, ο σχολικός εκφοβισμός και η εγκληματικότητα των ανηλίκων στην χώρα μας αυξήθηκε από το 2008 και συνεχίζει να έχει ανοδική πορεία κυρίως από οικογένειες χαμηλότερων οικονομικών στρωμάτων και μετανάστες, ενώ πληθαίνουν οι περιπτώσεις αδικημάτων που διαπράττονται από παιδιά όλο και μικρότερης ηλικίας. Οι παραπάνω ακραίες συμπεριφορές είναι συνέπεια των πιέσεων που δέχονται οι πιο ευάλωτες ομάδες νοικοκυριών λόγω της μείωσης των εισοδημάτων τους και της ανεργίας. Το βασικό πρόβλημα, ωστόσο, δεν είναι μόνο η ανεργία, αλλά η συρρίκνωση του εισοδήματος που προέρχεται από αυτή. Το άγχος και το στρες είναι πιθανό να οδηγήσουν στην εκδήλωση ποικίλων ψυχοσωματικών συμπτωμάτων, επηρεάζοντας όλη την οικογένεια. Το άγχος, η κατάθλιψη και οι αυτοκτονίες στην Ελλάδα έχουν αυξηθεί και οι περισσότερες απόπειρες αυτοκτονίας έχουν γίνει για οικονομικούς λόγους. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι οι αυτοκτονίες στην χώρα μας έχουν ξεπεράσει τις 4000. Η κατάσταση άγχους των γονέων επηρεάζει τα παιδιά, έμμεσα επειδή είναι ευαίσθητα στην ψυχολογική κατάσταση των γονέων τους και άμεσα γιατί η ψυχολογική κατάσταση των γονέων επηρεάζει την συμπεριφορά τους προς τα παιδιά. Αυτές οι συνθήκες ψυχολογικής αστάθειας στην οικογένεια είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε αδιαφορία, παραμέληση ή ακόμα και σε πιο βίαιες αντιδράσεις από την πλευρά των γονέων και να προκληθούν ψυχοσωματικές βλάβες στα παιδιά και αντιδραστικές συμπεριφορές, όπως σχολική αδιαφορία ή εκροή, εκδηλώσεις βίας.. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα παιδιά θύματα και θύτες σχολικού

εκφοβισμού αναφέρουν ότι δεν έχουν συναισθηματική στήριξη από τους γονείς τους.

Άλλο ένα στοιχείο που μας δίνει η UNICEF και έχει εμφανιστεί τελευταία είναι οι λιποθυμικές τάσεις των μαθητών λόγω υποσιτισμού που είναι ιδιαίτερα σοβαρό πρόβλημα και υπάρχουν λόγοι που καθιστούν επιτακτική την ανάγκη για βαθύτερη γνώση του υποσιτισμού και γενικότερα της διατροφής των παιδιών.(E. E. Unicef, 2012).

Από τις βασικότερες συνέπειες της ανεργίας είναι και η φτώχεια όπου θα την αναλύσουμε διεξοδικά καθώς τα τελευταία στατιστικά στοιχεία από την έρευνα για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών εμφανίζουν τα ποσοστά της φτώχειας στο συνολικό πληθυσμό για το 2011 σταθερά συγκριτικά με τις προηγούμενες χρονιές. Η μικρή αύξηση που εμφανίζεται μεταξύ του 2010 και του 2011, παρά το γεγονός ότι μπορεί να θεωρηθεί οριακή, είναι η μεγαλύτερη ετήσια διακύμανση από το 2003 και το υψηλότερο ποσοστό που έχει καταγραφεί την αντίστοιχη περίοδο. Παράλληλα, ο υπολογιζόμενος πληθυσμός των φτωχών το 2003 ανερχόταν στα 2.186.000 άτομα και το 2011 στα 2.349.000. Μεταξύ των ετών 2010 και 2011 αυξήθηκε κατά 6,5%. Αντίστοιχα, το 2003 ο αριθμός των φτωχών παιδιών ανερχόταν στα 416.000 και το 2011 στα 465.000 σημειώνοντας αύξηση 11,8%. Το Υπουργείο Οικονομικών (2011). Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2011-2014. Ελλάδα. Τα ποσοστά αυτά δείχνουν ότι οι κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης αρχίζουν να γίνονται περισσότερο έκδηλες μετά το 2010, ενώ είναι αρκετά πιθανό βάσει των οικονομικών επιπτώσεων της κρίσης το 2012 να εμφανίσουν μεγαλύτερη αύξηση τα ποσοστά της φτώχειας και της παιδικής φτώχειας.

(<http://www.unicef.gr/pdfs/Children-in-Greece-2013.pdf>)

3.2 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Οι συνέπειες της φτώχειας επηρεάζουν σε ατομικό αλλά και σε εθνικό επίπεδο. Η φτώχεια έχει σοβαρότατες επιπτώσεις στο άτομο. Ο άνθρωπος θα πρέπει να καλύπτει τις βασικές του ανάγκες προκειμένου να ζει αξιοπρεπώς. Αυτές οι ανάγκες ποικίλλουν βάσει του πολιτισμικού, οικονομικού και τεχνολογικού επιπέδου της κάθε χώρας. Οι συνέπειες σε ατομικό επίπεδο αφορούν τα φτωχά άτομα και τις οικογένειες τους.

Η πιο οδυνηρή συνέπεια της φτώχειας σε ατομικό επίπεδο είναι η στέρηση αγαθών ζωτικής σημασίας όπως η τροφή, το πόσιμο νερό, η στέγαση, η περίθαλψη και η εκπαίδευση. Η στέρηση των παραπάνω προκαλεί φυσική εξαθλίωση χτυπώντας την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Λόγω της φτώχειας προσθέτεται ακόμα μία κατηγορία συνεπειών που έχει να κάνει με την εκπαίδευση του ατόμου. Η εκπαιδευτική ανεπάρκεια των ατόμων και ο αναλφαβητισμός στερούν από τα άτομα ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης. Συνέπεια της εκπαιδευτικής ανεπάρκειας είναι και η περιορισμένη πρόσβαση των ατόμων στην αγορά εργασίας. Οι περιορισμένες ικανότητες ανταπόκρισης στην αγορά εργασίας, δημιουργούν έναν φαύλο κύκλο γιατί είναι αιτίες και συγχρόνως σοβαρότατοι κίνδυνοι φτώχειας. Θα πρέπει να προσθέσουμε και τους κινδύνους που δημιουργεί η φτώχεια στον τομέα της υγείας των φτωχών. Επίσης οι φτωχοί αντιμετωπίζουν και το πρόβλημα της κοινωνικοποίησης διότι η φτώχεια περιορίζει τις ευκαιρίες των ατόμων, τα άτομα απομονώνονται με συνέπεια πολλές φορές τα άτομα να γίνουν ευάλωτα στο περιθώριο, στην παραβατική ή εγκληματική συμπεριφορά. Σε όλες τις περιπτώσεις η φτώχεια πλήττει την ελευθερία των ατόμων αφού τα καθιστά αδύναμα ώστε να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους.

Για τον Ο.Κ.Ε. είναι προφανές ότι “ οι συνέπειες της φτώχειας επιδρούν αλυσιδωτά στο άτομο και εντείνονται ανάλογα το μέγεθος της οικονομικής ανισότητας που χαρακτηρίζει το περιβάλλον στο οποίο καλείται να λειτουργήσει και να αναπτυχθεί” (σελ.27). Τα φτωχότερα άτομα ξεκινούν με λιγότερα εφόδια και λιγότερες ευκαιρίες. Όπως μας αναφέρει η Γνώμη της Ο.Κ.Ε. “η φτώχεια αναπαράγει φτώχεια, γεγονός που προσδίδει ισόβιες κατά κανόνα συνέπειες για τα παιδιά φτωχών οικογενειών” (σελ.27) σε σχέση με τις συνθήκες που

επικρατούν στο οικογενειακό τους περιβάλλον, την εκπαιδευτική επάρκεια τους, την ομαλή και σωστή είσοδο τους στην αγορά εργασίας.

Τα φτωχά άτομα λόγω ότι βιώνουν δύσκολες και σκληρές καταστάσεις υποφέρουν από φαινόμενα stress, άγχους και κατάθλιψης, άλλες φορές βιώνουν και το “στίγμα” της φτώχειας με αποτέλεσμα να πλήττεται καθημερινά η ανθρώπινη αξιοπρέπεια τους. Όλα αυτά μαζί ωθούν το άτομο στον κοινωνικό αποκλεισμό.

Οι συνέπειες σε εθνικό επίπεδο αφορούν την κοινωνική και οικονομική ζωή ενός κράτους. Όταν ένα μέρος του πληθυσμού πλήττεται από φτώχεια, φυσικό επακόλουθο θα είναι να έχει αντίκτυπο και στο συλλογικό επίπεδο. Οι συνέπειες της φτώχειας σε εθνικό επίπεδο είναι η αποσταθεροποίηση της κοινωνικής συνοχής και η αποδυνάμωση του ίδιου του κοινωνικού κράτους.(Ο.Κ.Ε. 2009).

Στην Ελλάδα, τα κοινωνικά δίκτυα και μάλιστα η οικογένεια, κάλυπταν τις ελλείψεις του ατελούς κράτους πρόνοιας προστατεύοντας τα φτωχά και μη νοικοκυριά από συνθήκες αποστέρησης και κοινωνικού αποκλεισμού. Με την οικονομική κρίση του 2008 και με την αύξηση της ανεργίας οι παραδοσιακές αυτές αλληλεπιδράσεις των κοινωνικών δικτύων βρίσκονται σε ρήξη των κοινωνικών δεσμών και είναι αρκετά πιθανό να φανούν συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού που θα δοκιμάσουν την κοινωνική συνοχή.

Η φτώχεια, με την έννοια της έλλειψης εισοδήματος, μπορεί να είναι μία από τις αιτίες κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς οι φτωχοί άνθρωποι γίνονται όλο και περισσότερο αποκλεισμένοι λόγω της έλλειψης πόρων, από την άλλη μεριά και ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να οδηγήσει στη φτώχεια. Οι άνθρωποι που υφίστανται διακρίσεις με βάση την αναπηρία τους, τη φυλή τους, το φύλο ή την ηλικία τους, πιθανόν να μην είναι σε θέση ή να μην τους δίνεται η ευκαιρία να συμμετέχουν στις οικονομικές δραστηριότητες και συνεπώς να φτάσουν στην φτώχεια. (Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006).

3.2.1 ΠΑΙΔΙΚΗ ΦΤΩΧΕΙΑ

Σύμφωνα με στοιχεία του Ο. Η. Ε τα παιδιά που ζουν στη φτώχεια αποστερούνται βασικών αγαθών επιβίωσης, όπως και την πρόσβαση στην εκπαίδευση, τη συμμετοχή, την προστασία και επισημαίνει, ότι ενώ η έλλειψη αγαθών και υπηρεσιών πλήττει κάθε άνθρωπο, είναι πιο απειλητική και επιζήμια για τα παιδιά, εμποδίζοντάς τα να απολαύουν τα δικαιώματά τους και να επιτύχουν την πλήρη συμμετοχή ως ολοκληρωμένα μέλη της κοινωνίας. Η γενική αυτή διατύπωση του όρου μπορεί να καλύψει τόσο τις συνθήκες των αναπτυσσόμενων όσο και ανεπτυγμένων χωρών, εφόσον εστιάζει στη γενική συμμετοχή και την ευημερία των παιδιών.(UNICEF, 2012).

Σύμφωνα με την Ελληνική Εθνική Επιτροπή Unicef στην Ελλάδα σήμερα ζουν πάνω από 2,2 εκατομμύρια άνθρωποι μεταξύ των οποίων τα 440.000 είναι παιδιά κάτω από το όριο της φτώχειας. Η φτώχεια γενικά στην Ελλάδα δεν παρουσιάζει έντονες αλλαγές σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Η παιδική φτώχεια είναι υψηλότερη. Από την άλλη πλευρά στη μέτρηση της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού οι διαφορές μεταξύ του συνολικού πληθυσμού και των παιδιών είναι μικρότερες, στοιχείο που υποδηλώνει ότι τα φτωχά νοικοκυριά με παιδιά έχουν χαμηλότερη απόκλιση από τα υπόλοιπα στη σοβαρή υλική αποστέρηση ή στην ένταση απασχόλησης του νοικοκυριού.

Σύμφωνα με στοιχεία του Ο.Ο.Σ.Α., ο δείκτης για την υγεία και την ασφάλεια των παιδιών στην Ελλάδα βρίσκεται σε χειρότερη θέση συγκριτικά προς το μέσο όρο των χωρών μελών του. Οι συνθήκες διαβίωσης και η προσβασιμότητα σε υπηρεσίες υγείας των φτωχών στις πλούσιες χώρες έχει ως αποτέλεσμα χαμηλότερο προσδόκιμο ζωής συγκριτικά προς τους μη φτωχούς. Το χαμηλό εισόδημα δεν αποτελεί το μοναδικό παράγοντα που επιδρά αρνητικά στην υγεία των παιδιών. Υπάρχει ένα σύνολο χαρακτηριστικών της φτώχειας που αλληλεπιδρούν, ένα από τα οποία είναι οι συνθήκες διαβίωσης και στέγασης. Τα φτωχά παιδιά στην Ελλάδα έχουν περισσότερες πιθανότητες να υποσιτιστούν και να ταλαιπωρηθούν από την έλλειψη θέρμανσης ή την υγρασία, από ότι τα μη φτωχά. Τα πολύτεκνα νοικοκυριά δυσκολεύονται πιο πολύ να καλύψουν ικανοποιητικά τις διατροφικές τους ανάγκες, ενώ τα παιδιά που ζουν σε φτωχά μονογονεϊκά νοικοκυριά, αντιμετωπίζουν εντονότερα προβλήματα με την υγρασία στο σπίτι και τη δυνατότητα ικανοποιητικής θέρμανσης.

Φεύγοντας από το κομμάτι της υγείας και περνώντας στο κομμάτι της εκπαίδευσης βλέπουμε ότι το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης αποτελεί έναν παράγοντα που προκαλεί και αναπαράγει τη φτώχεια. Ο φτωχός γονέας δεν έχει τη δυνατότητα να προσφέρει στα παιδιά του εκπαιδευτικές και άλλες ευκαιρίες λόγω του χαμηλού οικονομικού και εκπαιδευτικού κεφαλαίου του. Το οικογενειακό εκπαιδευτικό κεφάλαιο αποτελεί τον κεντρικό παράγοντα που αλληλεπιδρά με άλλους παράγοντες και ευθύνεται για το σύνολο των αντιδράσεων του παιδιού, από τη σχολική διαρροή, την εμφάνιση προβλημάτων υγείας, την αντικοινωνική και βίαιη συμπεριφορά μέχρι τις προσδοκίες του και τη δυνατότητα συμμετοχής στην κοινωνία ενώ, παράλληλα αποτελεί το βασικότερο εφόδιο για να πετύχει το παιδί που προέρχεται από μια φτωχή οικογένεια, να σπάσει τον κύκλο της φτώχειας και να διεκδικήσει καλύτερες συνθήκες ζωής. Το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και κατάρτισης αναγκάζει το φτωχό πληθυσμό να καταφύγει σε επαγγέλματα και θέσεις εργασίας που χαρακτηρίζονται από χαμηλές απολαβές, ανασφάλεια και είναι περισσότερο ευάλωτες στις όποιες οικονομικές αλλαγές.

Οι συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια σημειώνουν τάσεις επιδείνωσης. Τα νοικοκυριά που έχουν ανήλικα εξαρτώμενα μέλη δυσκολεύονται να εκπληρώσουν τις βασικές τους υποχρεώσεις. Η εξάπλωση των νέων

τεχνολογιών ειδικά στα παιδιά, ακόμα και τα πολύ μικρά, καθιστά την αδυναμία πρόσβασης σε αυτές, με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό τους από το σύνολο των δραστηριοτήτων και του τρόπου ζωής. Οι φτωχοί στην σημερινή εποχή εγγράφονται ως ελλειμματικοί καταναλωτές μιας διευρυνόμενης αγοράς που απευθυνόμενη στους βασικούς καταναλωτές της, προβάλλεται και σε αυτούς. Από την έρευνα των οικογενειακών προϋπολογισμών της ΕΛ.ΣΤΑΤ. το 2009 μπορούμε να δούμε ορισμένα συμπεράσματα που αφορούν τις καθημερινές καταναλωτικές δαπάνες για τα παιδιά. Για αγορές που αφορούν τα παιδιά, οι πιο φτωχοί θα αναγκαστούν να δαπανήσουν μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός για αγορές ενδυμάτων κλπ, περικόπτοντας από τις ανάγκες για την εκπαίδευση. Αντιθέτως, οι περισσότερο ευνοημένοι ως ποσοστό των μηνιαίων αγορών τους δεν αποκλίνουν από τους υπόλοιπους για την κάλυψη βασικών αναγκών των παιδιών, αλλά δαπανούν περισσότερα για την εκπαίδευση.

Οι δημόσιες δαπάνες κοινωνικής προστασίας παρόλο που στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί, η αποτελεσματικότητά τους στην αντιμετώπιση της φτώχειας και του αποκλεισμού κρίνεται μη ικανοποιητική. Ενώ οι δαπάνες αυξάνονταν, το ποσοστό των Ελλήνων που ζούσαν κάτω από το όριο φτώχειας παράμενε σχεδόν σταθερό. Τα στοιχεία αυτά αποκαλύπτουν την όλη προβληματική γύρω από τη διάρθρωση των κοινωνικών μεταβιβάσεων. Το σύστημα της κοινωνικής προστασίας, γενικά αποδεικνύεται μάλλον αναποτελεσματικό στη διαχείριση των κοινωνικών δαπανών, τα κοινωνικά επιδόματα για τις οικογένειες και τα παιδιά περιλαμβάνουν ειδικές ομάδες, όπως τους πολύτεκνους, και καλύπτουν εργαζόμενους του δημόσιου τομέα κυρίως παρά του ιδιωτικού, αποκλείοντας ένα σημαντικό μέρος των νοικοκυριών με παιδιά.

Σύμφωνα με την Ε. Ε. Ε. της Unicef “ Στα πλαίσια της υφιστάμενης οικονομικής κρίσης, ο περιορισμός των δαπανών για κοινωνική προστασία, θα οδηγούσαν μεγάλο μέρος του ελληνικού πληθυσμού στην φτώχεια. Από την άλλη πλευρά, η χαμηλή ανταποδοτικότητα καθιστά αναγκαίο μια πιο δίκαιη ανακατανομή των κοινωνικών δαπανών. Ιδιαίτερα επιδόματα που αφορούν τα παιδιά είναι απαραίτητο να ενισχυθούν, στα πλαίσια μιας στοχευόμενης πολιτικής όχι μόνο για τη μείωση της παιδικής φτώχειας αλλά και για την αντιμετώπιση της υπογεννητικότητας. Απαιτείται εξυγίανση, εκσυγχρονισμός, μηχανογράφηση του μηχανισμού χορήγησης, παρακολούθησης και ελέγχου. Απαιτείται επίσης η διάθεση των πόρων σε πιο στοχευόμενα επιδόματα, μέτρα και πολιτικές με ορθολογισμό και έλεγχο τήρησης κοινωνικών κριτηρίων. Απαιτείται επανασχεδιασμός και αξιολόγηση ως προς την απόδοση”. (Ε. Ε. Ε. Unicef,2012).

3.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η πραγματικότητα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα είναι κάτι πολύ περισσότερο από έναν καθημερινό αγώνα για επιβίωση. Το να ζει κανείς στη φτώχεια, την περίοδο της οικονομικής κρίσης μπορεί να σημαίνει:

- Απομόνωση και εγκατάλειψη από τις υπηρεσίες του κοινωνικού κράτους, έλλειψη πληροφόρησης και στήριξης από άτυπα δίκτυα (συγγενείς, φίλους γείτονες).
- Έλλειψη ελπίδας, να αισθάνεται κανείς ανήμπορος και μόνος, ανίσχυρος να αλλάξει τα θέματα που τον αφορούν.
- Προβλήματα εξασφάλισης μιας αξιοπρεπούς στέγης.
- Προβλήματα πρόσβασης σε πολύ βασικές ανάγκες. Ενδέχεται να μην είναι κάποιος σε θέση να εξασφαλίσει ζωτικά αγαθά όπως νερό, θέρμανση και ηλεκτρισμό ή να αγοράσει νέα ενδύματα και τα καθημερινά για τη διαβίωση απαραίτητα τρόφιμα.
- Αδυναμία εξασφάλισης φαρμάκων και επίσκεψης σε γιατρούς.
- Να ζεις από μέρα σε μέρα, χωρίς οικονομίες ή αποταμίευση για την περίοδο της κρίσης, να είσαι χωρίς δουλειά, πιθανά άρρωστος και έτσι να «ρίχνεσαι» στα χρέη, στην ανασφάλεια, να χάνεις το σπίτι σου και να είσαι μόνος.
- Να είσαι πρόθυμος να κάνεις οτιδήποτε, αλλά να μην έχεις σταθερή δουλειά. Να τα βάζεις με τους μετανάστες, οι οποίοι έχουν δουλειά αλλά «δύσκολη» που δεν θα μπορούσες ποτέ να κάνεις.
- Να βλέπεις ότι η πολιτική της χώρας είναι χωρίς σχεδιασμό και προοπτική. Αιτήματα των ατόμων της τρόικας, όπως μείωση του κράτους, της διαφθοράς και ελεύθερη αγορά, μεταφράζονται σε μέτρα αυστηρής λιτότητας όπως μείωση μισθών και συντάξεων, αύξηση της φορολογίας, τα οποία δεν έχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα και μάλλον οδηγούν σε ανασφάλεια και μεγαλύτερη ανεργία. Η πραγματικότητα της φτώχειας στην Ελλάδα φαίνεται να επηρεάζει πολλές πτυχές της ζωής των ανθρώπων και να περιορίζει την πρόσβαση στα θεμελιώδη δικαιώματά τους. Τα άτομα που πλήττονται συχνά αντιμετωπίζουν ένα φάσμα διαφορετικών μειονεκτημάτων, τα οποία συνδυάζονται με αποτέλεσμα πολλοί να παγιδεύονται στη φτώχεια. Ο κύριος μηχανισμός αντιμετώπισης της κρίσης είναι η αναβολή ή η περικοπή των δαπανών. Αφορούν κυρίως είδη όπως ρούχα και φαγητό, το οποίο εξοικονομείται με επιλογή προϊόντων δεύτερης ποιότητας τα οποία πολλές φορές μαζεύονται και απ' ότι έχει πεταχτεί στα σκουπίδια. Άλλοι μηχανισμοί αντιμετώπισης προβλημάτων περιλαμβάνουν την αναβολή της κάλυψης δαπανών υγείας,

τη βοήθεια από φίλο, συγγενή ή γείτονα. (Μπαλούρδος Δ., Πετράκη Μ.,2012).

Η Eurostat αναφέρει ότι, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 30 εκατομμύρια άνθρωποι υποφέρουν από έλλειψη χώρου και επισφαλείς συνθήκες στέγασης. Το 2009, το 6 % του πληθυσμού της ΕΕ διαβιούσε υπό πολύ κακές συνθήκες στέγασης. Επιπλέον, το 12,2 % του πληθυσμού της ΕΕ ζει σε κατοικίες τα έξοδα των οποίων είναι υψηλά σε σχέση με το εισόδημά τους

Οι άστεγοι που ζουν στο δρόμο αποτελούν την πλέον εμφανή και ακραία μορφή της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Ωστόσο, το πρόβλημα των αστέγων περιλαμβάνει μια σειρά από άλλες καταστάσεις, όπως τα άτομα που φιλοξενούνται σε καταλύματα έκτακτης ανάγκης, προσωρινά ή μεταβατικά, άτομα που προσωρινά στεγάζονται σε οικογενειακό περιβάλλον ή σε φίλους, άνθρωποι που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν διάφορα ιδρύματα και που είναι άστεγοι, άτομα που απειλούνται με έξωση, ή ακόμη άτομα που ζουν σε ακατάλληλη ή μη ασφαλή κατοικία.

Η πρόσβαση σε αξιοπρεπή στέγαση μπορεί να θεωρηθεί ως μια βασική ανθρώπινη ανάγκη. Σε πολλές χώρες, η φτώχεια συνδέεται με το υψηλό κόστος στέγασης: το 67% των Ευρωπαίων θεωρούν ότι μια αξιοπρεπής κατοικία είναι πολύ ακριβή. Ένας στους έξι Ευρωπαίους ισχυρίζεται ότι έχει δυσκολία να πληρώσει τα καθημερινά έξοδα που αφορούν την κατοικία του.

Μετά την φτώχεια, θα εξετάσουμε τόσο την οικονομική ανισότητα όσο και την κοινωνική, στην υγεία αλλά και στην εκπαίδευση που όπως θα δούμε προκύπτουν από την οικονομική κρίση.

3.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ

Σύμφωνα με τον Παπαθεοδώρου Χ. η διερεύνηση της οικονομικής ανισότητας είναι ένα πεδίο που έχει αναπτυχθεί έντονη ερευνητική δραστηριότητα. Οι έννοιες όπως οικονομική ανισότητα ή φτώχεια συνοδεύονται συχνά από συγκεκριμένα αποτελέσματα μετρήσεων που μας επιτρέπουν να προβαίνουμε σε αξιολογήσεις και συγκρίσεις, με προφανείς τις επιπτώσεις στην διαδικασία αξιολόγησης πολιτικών παρεμβάσεων. Οι έρευνες αυτές μπορούν να αποτυπωθούν εύκολα

ποσοτικά αλλά δύσκολα ποιοτικά. Η διερεύνηση της οικονομικής ανισότητας χωρίζεται σε δύο γενικές κατηγορίες για λειτουργικούς λόγους. Η πρώτη αφορά την ποσοτική αποτύπωση της οικονομικής ανισότητας, ενώ η δεύτερη δίνει έμφαση στην ανάλυση των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών επιπτώσεων της ανισότητας.

Η πρώτη ερώτηση σε κάθε απόπειρα διερεύνησης της ανισότητας είναι “ανισότητα ως προς τι”. Συχνά η έννοια της ανισότητας χρησιμοποιείται για περιγραφή και διερεύνηση της οικονομικής θέσης των ατόμων ή των ομάδων ενός πληθυσμού, πολλές φορές τα αποτελέσματα της δεν είναι δεδομένα. Τα αποτελέσματα των ερευνών για την οικονομική ανισότητα πολλές φορές μπορεί να γίνουν πολύπλοκα γι’ αυτό θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας και άλλες πληροφορίες, εκτός του εισοδήματος, όπως το μέγεθος των νοικοκυριών στα όποια ανήκουν τα άτομα, τις πηγές του εισοδήματος τους, τον τόπο κατοικίας τους, την ηλικία τους.

Κατά τον Cowell το σχετικό νόημα της ανισότητας έχει ως αφετηρία μια δεδομένη αντίληψη περί ισότητας για αυτό τον λόγο, η ερώτηση “ισότητα ως προς τι;” είναι αυτή που καθορίζει την διαδικασία και τα κριτήρια διερεύνησης της ανισότητας. Σύμφωνα λοιπόν με τον Cowell “ ο όρος ισότητα έχει προφανώς επιτακτικές κοινωνικές προεκτάσεις ως πρότυπο που θεωρείται εφικτό να επιτύχει μια κοινωνία”.(Πετμεζίδου, Μ., Παπαθέοδωρου, Χ. σελ. 163,2004).

Σύμφωνα με τον Sen η ερώτηση “ισότητα ως προς τι;” αντικατοπτρίζει την ανθρώπινη διαφορετικότητα, χαρακτηριστικά αναφέρει “είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς τον τρόπο με τον οποίο μια ηθική θεωρία μπορεί να έχει γενική κοινωνική αληθοφάνεια χωρίς να προτάσσει ίση αντιμετώπιση όλων σε κάποιο επίπεδο”, έχει επίσης περιγραφικό νόημα το οποίο δεν μπορεί εύκολα να διαχωριστεί. (Πετμεζίδου, Μ., Παπαθέοδωρου, Χ. Σελ.164,2004).

Η άποψη του Osberg για την οικονομική ανισότητα μας λέει ότι μια εμπειρική έρευνα μπορεί να μας δείξει μεγαλύτερη ή μικρότερη ισότητα ανάλογα την επιλογή της βασικής μεταβλητής, σημαντικό είναι να μπορούμε να διακρίνουμε την οικονομική αδικία με την οικονομική ανισότητα.

Με βάση τα στοιχεία του 2012 (εισοδήματα 2011), που δημοσιοποίησε η ΕΛΣΤΑΤ για την «οικονομική ανισότητα» στην Ελλάδα, το μερίδιο του

εισοδήματος του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού είναι 6,6 φορές μεγαλύτερο από το μερίδιο του εισοδήματος του φτωχότερου 20% του πληθυσμού. Το άνοιγμα της «ψαλίδας» μεταξύ των πλουσιότερων και των φτωχότερων, αποδεικνύεται από το γεγονός ότι το 2010 (εισοδήματα 2009) ήταν 5,6. Επίσης, το 25% των νοικοκυριών με το χαμηλότερο εισόδημα κατέχει το 8,7% του συνολικού εθνικού εισοδήματος (το 2011 κατείχε το 9,4%), ενώ τα νοικοκυριά με το υψηλότερο εισόδημα κατέχουν το 47% του συνολικού εθνικού εισοδήματος. Παράλληλα, η οικονομική ανισότητα για τα άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω εκτιμάται στο 4,5 (στο ίδιο επίπεδο με το 2011), ενώ για τα άτομα κάτω των 65 ετών αυξήθηκε στο 7,4 από 6,3 το 2011.

Η ΕΛΣΤΑΤ χρησιμοποίησε στη συγκεκριμένη έρευνα τον δείκτη κατανομής εισοδήματος (S80/S20) σε πεντημόρια εισοδήματος. Ο εν λόγω δείκτης αναφέρεται στο μερίδιο του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος του «πλουσιότερου» 20% του πληθυσμού προς το ανάλογο εισόδημα του «φτωχότερου» 20% του πληθυσμού και επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές της κατανομής του εισοδήματος, δηλαδή στο πλουσιότερο και στο φτωχότερο τμήμα του πληθυσμού.

Εκτός, όμως, από τον συγκεκριμένο δείκτη, η ΕΛΣΤΑΤ χρησιμοποίησε και τον δείκτη άνισης κατανομής εισοδήματος (συντελεστής GINI). Το 2012, ο συντελεστής αυτής κυμάνθηκε σε 34,3%. Όπως εξηγεί η ΕΛΣΤΑΤ, εάν ληφθούν 2 τυχαία άτομα του πληθυσμού (πλουσιότερος και φτωχότερος), αναμένεται ότι το εισόδημά τους θα διαφέρει κατά 34,3% του μέσου εισοδήματος.

Χαρακτηριστικό, με βάση τον GINI, της διεύρυνσης της οικονομικής ανισότητας, είναι ότι αυτός αυξήθηκε το 2012 κατά 0,7 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2011, κατά 1,4 μονάδες σε σχέση με το 2010 (32,9%) και κατά 0,9 μονάδες σε σύγκριση με το 2008 (33,4%).

Με βάση τον πίνακα που κατάρτισε η ΕΛΣΤΑΤ, σύμφωνα με τον δείκτη κατανομής εισοδήματος (S80/S20), «πρωταθλήτρια» οικονομικής ανισότητας είναι η Ισπανία (7,2), με την Ελλάδα (6,6) να βρίσκεται στη 2η θέση μεταξύ των εξεταζόμενων ευρωπαϊκών χωρών. Η Νορβηγία είναι η χώρα με την πιο μικρή εισοδηματική ανισότητα (3,2). Με βάση τον συντελεστή GINI, η Ελλάδα βρίσκεται στην 4η χειρότερη θέση πανευρωπαϊκά (στη χειρότερη θέση είναι η Λετονία με 35,9% και στην καλύτερη είναι η Νορβηγία με 22,6% το 2012). (http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0802/PressReleases/A0802_SFA10_DT_AN_00_2012_06_F_GR.pdf)

3.5 ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ

Παρά το γεγονός ότι τις τελευταίες δεκαετίες έχει σημειωθεί διεθνώς σημαντική βελτίωση σε βασικούς δείκτες υγείας, οι ανισότητες στο επίπεδο υγείας τόσο μεταξύ των χωρών όσο και ανάμεσα σε ομάδες του πληθυσμού στο εσωτερικό αυτών συνεχίζουν να υπάρχουν.(Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006).

Η σχέση της φτώχειας με το επίπεδο υγείας έχει τεκμηριωθεί με αρκετές έρευνες σε διαφορετικούς πληθυσμούς. Οι κοινωνικές ανισότητες στην υγεία αυξάνονται τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα. Οι ανισότητες περιλαμβάνουν το επίπεδο υγείας, την έκθεση σε κινδύνους και την χρήση των υπηρεσιών υγείας.

Σύμφωνα με τον Τούντα Γ. “Η προστασία της υγείας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο γεννιέται, μεγαλώνει, εκπαιδεύεται, εργάζεται και ζει κάθε άτομο. Επειδή όμως οι ανθρώπινες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ανισοτήτων, είναι φανερό ότι οι κοινωνικοί παράγοντες που επηρεάζουν την υγεία είναι επίσης άνισα κατανομημένοι σε κάθε πληθυσμό. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη σοβαρών ανισοτήτων στην υγεία, όχι μόνο από κοινωνία σε κοινωνία, αλλά και μεταξύ των μελών κάθε κοινωνίας, ανάλογα με τη θέση που κατέχουν σε αυτήν”.(Αρχ. Ελλ.Ιατρ,17(4),2000).

Οι κοινωνικοί παράγοντες που επιδρούν στην υγεία, είναι οι τρεις παρακάτω:

α. Η κοινωνική θέση, δηλαδή η σχέση προς τα μέσα παραγωγής και ο τρόπος ένταξης στην παραγωγική διαδικασία.

β. Οι υλικές συνθήκες ύπαρξης, έτσι όπως αυτές καθορίζονται από την κοινωνική θέση.

γ. Οι κοινωνικές αξίες, που καθορίζουν στάσεις και συμπεριφορές ως προς την υγεία και την αρρώστια. (Αρχ. Ελλ. Ιατρ, 17(4), 2000).

Σύμφωνα με την Έκθεση “Black Report” του Βρετανικού Υπουργείου Εργασίας που δημοσιεύθηκε το 1980 και προσκόμισε πειστικά στοιχεία, αποδεικνύεται ότι η φτώχεια και το χαμηλό επίπεδο υγείας συνδέονται στενά μεταξύ τους και ότι η υλική αποστέρηση ήταν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες της κακής υγείας και του θανάτου. (Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α. 2006).

Η θνησιμότητα για τις ηλικίες 15-64 ήταν διπλάσια για τα άτομα που ανήκουν στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις παρά για τα άτομα των ανώτερων κοινωνικών τάξεων. Ανάλογες κοινωνικές ανισότητες στην υγεία διαπιστώθηκαν και σε άλλες χώρες. Παρόλα αυτά, χώρες με μεγάλη κοινωνική συνοχή και ισχυρή κοινωνική πολιτική παρουσιάζουν πολύ μικρότερες διαφορές. Οι κοινωνικές διαφοροποιήσεις επιδρούν και στην περί -γεννητική και βρεφική θνησιμότητα. Επίσης οι κοινωνικές ανισότητες στην υγεία καταγράφονται και στους δείκτες νοσηρότητας. Έχει μάλιστα υποστηριχθεί ότι οι ανισότητες στην υγεία είναι πιο έντονες σε ό,τι αφορά τη νοσηρότητα απ’ ότι τη θνησιμότητα. Οι χαμηλότερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις υποφέρουν από κακή διατροφή, έλλειψη καθαρού πόσιμου νερού, θέρμανσης, αποχέτευσης, στέγης και, κατά κανόνα, από ανθυγιεινές συνθήκες εργασίας. Οι παράγοντες αυτοί έχουν σαφή επίδραση στη μετάδοση των λοιμωδών νοσημάτων. Σε μία πρόσφατη έρευνα σε 16 ευρωπαϊκές χώρες, τα άτομα από τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα δεν παρουσιάζουν μόνο μεγαλύτερη θνησιμότητα, αλλά και χειρότερο επίπεδο υγείας απ’ ότι τα άτομα από τα ανώτερα στρώματα.

Οι κοινωνικές επιδράσεις στην υγεία έχουν μελετηθεί και στην Ελλάδα. Μειωμένη θνησιμότητα έχει καταγραφεί στις ανώτερες τάξεις και στα υψηλότερα εισοδήματα, ενώ αυξημένη θνησιμότητα από λοιμώδη νοσήματα σε περιοχές όπου το οικογενειακό εισόδημα ήταν ιδιαίτερα χαμηλό. Σε κάποιες περιοχές ήταν αυξημένη και η παιδική θνησιμότητα. (Αρχ. Ελλ. Ιατρ, 17(4), 2000).

Κατά τον Sen A. η μείωση της θνησιμότητας δεν επιτυγχάνεται μόνο μέσω της ταχείας οικονομικής μεγέθυνσης, αλλά είναι δυνατή και σε ένα περιβάλλον με

χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης, υπό την προϋπόθεση ότι δίνεται προτεραιότητα στην εφαρμογή ενός καθοδηγούμενου προγράμματος, επιδέξιας κοινωνικής υποστήριξης.(Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006).

Σε κάποιες άλλες μελέτες που έχουν γίνει στον γυναικείο πληθυσμό, τα αποτελέσματα έχουν δείξει ότι οι γυναίκες από τα χαμηλότερα κοινωνικό - οικονομικά στρώματα έχουν συχνότερη εμφάνιση καρκίνου.

Αυτό που διαπιστώνουμε είναι ότι, παρόλο που η υγεία του συνολικού πληθυσμού στις περισσότερες χώρες του κόσμου βελτιώνεται, ο ρυθμός βελτίωσης δεν είναι ο ίδιος για όλες τις κοινωνικές ομάδες. Το χάσμα ανάμεσα στους πλούσιους και τους φτωχούς συνεχίζει να αυξάνει. Η αντιστροφή αυτών των τάσεων αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της εποχής μας. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας έχει θέσει σε άμεση προτεραιότητα την επίτευξη ισονομίας και δικαιοσύνης στην υγεία.(Αρχ. Ελλ.Ιατρ,17(4).

Η ύπαρξη ανισοτήτων στην υγεία έχει θεωρηθεί από όλες τις χώρες μη αποδεκτή κατάσταση. Σύμφωνα με την Διακήρυξη της Alma-Ata, το 1978, διατυπώθηκε η θέση ότι οι υπάρχουσες ανισότητες στο επίπεδο υγείας των ανθρώπων είναι πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά απαράδεκτες.(Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006).

Η καλή υγεία βοηθά στην επίτευξη υψηλότερης παραγωγικότητας και προσφορά εργασίας και εξασφαλίζει τις σωματικές και πνευματικές ικανότητες των ατόμων για την συμμετοχή τους στο σύστημα εκπαίδευσης, κατάρτισης και απόκτησης δεξιοτήτων. Συνεπώς βελτιώνεται το βιοτικό επίπεδο των ατόμων αυξάνοντας τα εισοδήματα και την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών. Αυτό μας δείχνει την αναγκαιότητα, από την πλευρά της οικονομικής, αναπτυξιακής διάστασης, να ενταχθεί η υγεία από όλα τα κράτη, στις επενδυτικές στρατηγικές και προτεραιότητες

Η άσχημη υγεία πολλές φορές συνδέεται με υψηλή επιβάρυνση του νοικοκυριού για δαπάνες περίθαλψης. Οι φτωχοί στερούνται πόρων, ευκαιριών και δυνατοτήτων υλοποίησης του δυναμικού τους, αυτό συνεπάγεται με σημαντική επιβάρυνση της υγείας τους. Αυτό που μας φανερώνουν διάφορες έρευνες είναι ότι σε συνθήκες φτώχειας επικρατούν μία σειρά αρνητικών καταστάσεων όπως:

- χαμηλότερο προσδόκιμο επιβίωσης,
- υψηλή βρεφική, παιδική και μητρική θνησιμότητα,
- περισσότερες πιθανότητες προσβολής από μεταδοτικά νοσήματα,
- μεγαλύτερη κατανάλωση καπνού, αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών,
- υψηλότερη επίπτωση των μη μεταδοτικών ασθενειών,
- εμφάνιση ψυχικών νόσων, κατάθλιψης, αυτοκτονιών, αντικοινωνικής και βίαιης συμπεριφοράς,
- μεγαλύτερη έκθεση σε περιβαλλοντικούς κινδύνους.

Επομένως οι φτωχές ομάδες του πληθυσμού εγκλωβίζονται σε ένα φαύλο κύκλο όπου η φτώχεια τροφοδοτεί την κακή υγεία και αυτή με την σειρά της βοηθά στη διατήρηση της φτώχειας.(Οικονόμου, Χ. Φερώνας, Α.2006).

Αυτό που γίνεται φανερό σύμφωνα με τον Phillips και τον Verhasselt είναι ότι η ανάπτυξη δηλαδή η διάθεση πρόσθετων πόρων κατά τρόπο κοινωνικά παραγωγικό, βοηθά στην καταπολέμηση της φτώχειας και στην επίτευξη καλύτερης υγείας, ενώ παράλληλα η υγεία είναι το σημαντικότερο για την οικονομική πρόοδο και τη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης των ατόμων και συνεπώς ολόκληρης της κοινωνίας.(Οικονόμου, Χ. Φερώνας, Α.2006).

3.6 ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Το εκπαιδευτικό σύστημα, όπως το γνωρίζουμε σήμερα, είναι μία πρόσφατη κατάκτηση στην ιστορία των κοινωνιών. Πριν από αυτό η εκπαίδευση ήταν περιορισμένη και απευθυνόταν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα.

Στη σύγχρονη εποχή η εκπαίδευση συμβάλλει στην οικονομική, πολιτισμική και πολιτική ανάπτυξη μίας κοινωνία, τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Η εκπαίδευση είναι ένας θεσμός που προετοιμάζει τους νέους για την ένταξη και την συμμετοχή τους στην κοινωνία. (Οικονόμου, Χ. Φερώνας, Α.2006).

Η Σύμβαση κατά της διάκρισης στην εκπαίδευση υιοθετήθηκε το 1960 από τη Γενική Διάσκεψη της Εκπαιδευτικής, Επιστημονικής και Πολιτιστικής Οργάνωσης των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO), η οποία είναι ένα από τα εξειδικευμένα γραφεία των Ηνωμένων Εθνών και της οποίας έργο είναι η εξασφάλιση του δικαιώματος της εκπαίδευσης σε όσο το δυνατό περισσότερους ανθρώπους στον κόσμο. Τέθηκε σε ισχύ το 1962.

Τα συμβαλλόμενα Κράτη στη Σύμβαση ανέλαβαν να καταργήσουν οποιαδήποτε διάκριση στην εκπαίδευση, στην εγγραφή μαθητών στα σχολεία, σε ζητήματα σχολικών διδασκτρων και σε ταμεία. Επίσης ανέλαβαν να προσφέρουν στους ξένους υπηκόους που διαμένουν στην χώρα τα ίδια δικαιώματα στην εκπαίδευση που προσφέρουν στους δικούς τους υπηκόους και να αναπτύξουν εθνική πολιτική για την προαγωγή της ισότητας ευκαιριών και μεταχείρισης στην εκπαίδευση. (OZDEMIR, O.1992).

Η σχέση εκπαίδευσης και φτώχειας είναι αρκετά πολύπλοκη και εντάσσεται στο πλαίσιο ευρύτερων αιτιακών διεργασιών και παραγόντων που δρουν σωρευτικά και συμβάλουν όχι μόνο στη γένεση αλλά και στην αναπαραγωγή του φαινομένου.

Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι πολυσύνθετα φαινόμενα τα οποία προσλαμβάνουν τόσο οικονομικές, όσο και μη οικονομικές διαστάσεις. Υπό αυτό το πρίσμα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διερεύνηση των εκπαιδευτικών διαστάσεων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Σύμφωνα με τον Καράγιωργα τα άτομα που κατατάσσονται κάτω από το όριο φτώχειας, όπως αυτό προσδιορίζεται σε εισοδηματικούς όρους, βιώνουν ταυτόχρονα σημαντικές αποστερήσεις, όπως είναι η εκπαίδευση, η κατοικία, η υγεία, η απασχόληση. Από προηγούμενες έρευνες αυτό που διαπιστώθηκε είναι ότι το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο εμφανίζεται να έχει υψηλή σχέση με τον κίνδυνο φτώχειας. Επίσης διαπιστώθηκε ότι, το εκπαιδευτικό επίπεδο των χαμηλότερων οικονομικά τάξεων υπολείπεται σημαντικά του εκπαιδευτικού επιπέδου των υψηλότερων οικονομικών τάξεων, ενώ σε μεγάλο βαθμό η εκπαιδευτική “αποστέρηση” αναπαράγεται από γενιά σε γενιά. (E.K.K.E.2006)

Η σχέση της φτώχειας με την εκπαίδευση και κατά πόσο η φτώχεια επηρεάζει την πορεία της εκπαίδευσης των φτωχών ατόμων έχει μελετηθεί σε διάφορες κοινωνικές έρευνες. Έτσι παρατηρείται ότι οι φτωχοί διακρίνονται από χαμηλό επίπεδο μόρφωσης και στερούνται τίτλους σπουδών ακόμα και από την υποχρεωτική εκπαίδευση. Ο κοινωνικός αποκλεισμός υπάρχει μέσω της σύνδεσης της φτώχειας ή της κοινωνικής και οικονομικής ανέχειας με την εκπαιδευτική “αποστέρηση”. Η εκπαιδευτική “αποστέρηση” δηλώνει την

μειωμένη δυνατότητα πρόσβασης στην αγορά εργασίας που συνδέεται με το επίπεδο εισοδήματος.(Οικονόμου, Χ. Φερώνας, Α.2006).

Ένα σημαντικό πρόβλημα είναι η πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση διότι στις περισσότερες φτωχές οικογένειες υπάρχουν εμπόδια οικονομικής φύσης, καθώς η επιτυχία στις εισαγωγικές εξετάσεις προϋποθέτει μελέτη των υποψηφίων, αλλά και δυνατότητα πρόσβασης σε ιδιωτικά κέντρα παροχής βοήθειας, όπου το κόστος για ορισμένες οικογένειες είναι απρόσιτο.(Οικονόμου, Χ. Φερώνας, Α.2006).

Σύμφωνα με τους Κοντογιαννοπούλου- Πολυδωρίδη και Μαράτου, στην Ελλάδα, με τη μεταρρύθμιση του 1964 προωθήθηκε η «δωρεάν παιδεία» και η τυπική ισότητα ευκαιριών, ευνοώντας τα λαϊκά κυρίως στρώματα, τα οποία αντιμετώπιζαν αποκλεισμούς καθώς και πολλά ταξικά, γεωγραφικά, πολιτισμικά και κοινωνικά εμπόδια στην πρόσβασή τους στην εκπαίδευση. Στις δεκαετίες που ακολούθησαν, η «δωρεάν παιδεία» εδραιώθηκε ως θεμελιώδης αρχή του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Έτσι, μειώθηκε αισθητά το ποσοστό του αναλφάβητου πληθυσμού, αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός των συμμετεχόντων στην υποχρεωτική εκπαίδευση, ενώ παρουσίασε σημαντική άνοδο η συμμετοχή των λαϊκών στρωμάτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στη συνέχεια διογκώθηκε το φαινόμενο των φροντιστηρίων ως παράλληλο δίκτυο εκπαιδευτικής υποστήριξης για την επιτυχή προετοιμασία στις εισαγωγικές εξετάσεις. Ταυτόχρονα αναπτύχθηκε και μια τεράστια εκπαιδευτική βιομηχανία για την υποστήριξη της προετοιμασίας για το πανεπιστήμιο, η οποία ακόμη και σήμερα περιλαμβάνει, εκτός από τα φροντιστηριακά μαθήματα, τα ιδιαίτερα, τα σχολικά βοηθήματα, τα εκπαιδευτικά βιβλία. Αυτό που γίνεται φανερό είναι ότι παρόλο που η μεταρρύθμιση για την δωρεάν παιδεία είχε τυπική κατοχύρωση, ποτέ δεν πραγματοποιήθηκε ουσιαστικά αφού και πάλι οι φτωχές οικογένειες δεν έχουν τις οικονομικές δυνατότητες να δώσουν την ευκαιρία στα παιδιά τους για την συνέχεια των σπουδών τους. (Κονιόρδος, Σ. Φωτόπουλος, Ν. 2010).

Τα αποτελέσματα των ερευνών είναι ιδιαίτερα ανησυχητικά καθώς το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο αποτελεί παράγοντα υψηλού κινδύνου φτώχειας ιδιαίτερα για τα παραγωγικά άτομα νεότερης ηλικίας συντηρώντας έτσι την υψηλή συσχέτιση που έχει διαπιστωθεί ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Αντίστοιχα υψηλό κίνδυνο φτώχειας εμφανίζουν τα άτομα όλων των

ηλικιακών ομάδων που δεν πήγαν καθόλου σχολείο ή δεν τέλειωσαν το Δημοτικό τα οποία εμφανίζουν ποσοστά κινδύνου φτώχειας σημαντικά υψηλότερα σε σχέση με τους αντίστοιχους ηλικιακούς μέσους όρους.(Ε.Κ.Κ.Ε.2006)

Σύμφωνα με τον Φωτόπουλο Ν. “οι κοινωνικές ανισότητες είναι διαχρονικές στη ιστορία των κοινωνιών. “Ωστόσο, όταν αυτές συνδέονται ειδικότερα με το ζήτημα της εκπαίδευσης και της απασχόλησης επηρεάζουν δραστικά την κοινωνική συνοχή, την ανάπτυξη και την ευημερία σε μια εποχή όπου η ευρωπαϊκή ατζέντα στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης έχει αναδείξει την εκπαίδευση σε βασικό μοχλό της ανταγωνιστικότητας των οικονομιών, καθώς και σε καταλυτικό παράγοντα ενίσχυσης της απασχόλησης. Παρ’ όλα αυτά, η πρόκληση μιας ρεαλιστικής πολιτικής σύνδεσης της εκπαίδευσης με την απασχόληση παραμένει ένα από τα πιο επείγοντα ζητήματα στην εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μια περίοδο όπου οι θέσεις εργασίας συρρικνώνονται, οι κατακτήσεις του κράτους πρόνοιας κατεδαφίζονται και οι εργασιακές σχέσεις μεταλλάσσονται από προϊόν συλλογικών διαπραγματεύσεων και διαβουλεύσεων σε ατομική υπόθεση διευθέτησης των όρων εργασίας. Η κρισιμότητα του θέματος υπάρχει διότι ολοένα και περισσότερο διογκώνεται η ανεργία των νέων και ειδικότερα των πτυχιούχων νέων, σε μια συγκυρία κατά την οποία, κατά κοινή ομολογία, η αμάθεια πλήττει την εκπαίδευση, ενώ οι πτυχιούχοι του εκπαιδευτικού συστήματος είτε υπό-απασχολούνται, είτε έτερο-απασχολούνται, είτε είναι άνεργοι, ενώ το διευρυνόμενο ελαστικό καθεστώς εργασιακών σχέσεων ακυρώνει στην πράξη την αξία των πτυχίων και των διπλωμάτων”.(Κονιόρδος, Σ. Φωτόπουλος, Ν. 2010 σελ.193).

Σύμφωνα με τον Παπαδάκη οι αλλαγές που έγιναν τα τελευταία τριάντα χρόνια σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και τεχνολογικό επίπεδο λόγω της παγκοσμιοποίησης, έφεραν σημαντικές αλλαγές στον τομέα των εκπαιδευτικών θεσμών αφού οι πιέσεις για αναπροσαρμογές και αναδιαρθρώσεις παραμένουν έντονες στο χώρο των εκπαιδευτικών συστημάτων. Το ιδεολογικό υπόβαθρο της εκπαίδευσης ως θεσμικού χώρου, ο οποίος μεταπολεμικά έπαιξε ενεργό ρόλο στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής, γίνεται αντικείμενο επαναπροσδιορισμού. Η εκπαίδευση από όπλο ανάδειξης δυνατοτήτων και αναμόρφωσης των ανθρώπων μετατρέπεται σε εργαλείο τεχνικής και εργασιακής φύσης, το οποίο υπάγεται

στην ηγεμονία της οικονομικής σφαίρας στο διεθνές περιβάλλον που δημιουργεί ο παγκόσμιος κοινωνικός καταμερισμός της εργασίας. Αυτό λοιπόν που συμβαίνει είναι ότι η εκπαίδευση χάνει τον ουσιαστικό χαρακτήρα της για γνώση και μετατρέπεται σε εξάρτημα μιας μηχανιστικής και οριοθετημένης πρακτικής με ληξιπρόθεσμο χαρακτήρα.

Οι κοινωνικές συνέπειες από την αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού σύμφωνα με την Καντζάρα Β. είναι :

α) καθυστέρηση στις σπουδές, λόγω χαμηλής σχολικής επίδοσης. Όσα παιδιά “μένουν” στην ίδια τάξη διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο να διαρρεύσουν σταδιακά και να εγκαταλείψουν το σχολείο. Η μόρφωση που θα έχουν πάρει θα είναι ελλιπής και αυτό θα έχει ως συνέπεια τον αυξημένο κίνδυνο ανεργίας και κοινωνικού αποκλεισμού.

β) οι κοινωνικές ανισότητες διαιωνίζονται και δικαιολογούνται ως άνισες ατομικές ικανότητες.

γ) ο εκπαιδευτικός θεσμός προσφέρει μικρές δυνατότητες για ανοδική κοινωνική κινητικότητα, αν η κοινωνία διακρίνεται από έντονες κοινωνικές διακρίσεις και ανισότητες. Οι ίδιες ανισότητες θα εμφανιστούν και στα πλαίσια της εκπαίδευσης. (Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006).

Αυτοί που πλήττονται όμως περισσότερο από την οικονομική κρίση στη χώρα μας, είναι οι ευπαθείς ομάδες που θα ασχοληθούμε στην συνέχεια.

3.7 ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΟΜΑΔΕΣ

Η φτώχεια δημιουργεί ευάλωτες ομάδες, σπρώχνοντας ταυτόχρονα σε ακραία φτώχεια τις μονογονεϊκές οικογένειες, τους μετανάστες, τα παιδιά και τους νέους, τους ηλικιωμένους, τα Άτομα με Αναπηρία, τους μακροχρόνια άνεργους και τα άτομα που ζουν σε άθλιες συνθήκες στέγασης. (ΕΚΚΕ,2012).

ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

Οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν ομάδα υψηλού κινδύνου για την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, ενώ οι ανύπανδρες μητέρες αποτελούν τη λιγότερο ευνοημένη ομάδα. Η έλλειψη οικονομικής στήριξης από τον πρώην σύντροφο, οι δυσκολίες εύρεσης ικανοποιητικής εργασίας λόγω της αποκλειστικής ευθύνης για τη φροντίδα του-ων παιδιών δυσχεραίνουν την κατάσταση των γυναικών μόνων μητέρων.

Στην Ελλάδα και γενικότερα στην Νότια Ευρώπη η στήριξη σε ζητήματα της καθημερινής ζωής προέρχεται κυρίως από το άμεσο οικογενειακό δίκτυο και λιγότερο από φορείς και υπηρεσίες λόγω της ελλιπούς ανάπτυξης σε αυτές τις χώρες του κράτους πρόνοιας .

Οι γυναίκες εμφανίζουν μεγαλύτερους κινδύνους φτώχειας, σε σύγκριση με τους άνδρες εξαιτίας της έμφυλης λειτουργίας της αγοράς εργασίας.

Σύμφωνα με την Δρ. Λ. Αλιπράντη - Μαράτου Διευθύντρια στο ΕΚΚΕ μέσα από μελέτες που διεξήχθησαν σε Ευρωπαϊκό επίπεδο οι γυναίκες που πλήττονται περισσότερο από την φτώχεια είναι:

- οι ηλικιωμένες γυναίκες, και ιδιαίτερα οι μόνες και οι χήρες.
- οι γυναίκες που αντιμετωπίζουν προβλήματα ανεργίας, και γενικότερα με εργασιακά προβλήματα .
- οι γυναίκες με παιδιά άρρωστα, με ανάπηρα παιδιά αποτελούν επίσης σημαντική ομάδα.
- οι γυναίκες αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών.
- οι μόνες μητέρες με ανήλικα παιδιά.
- οι γυναίκες μετανάστριες αποτελούν ομάδα υψηλού κινδύνου.

Οι γυναίκες αυτές εκτός από εργασιακά προβλήματα αντιμετωπίζουν και μια σειρά από προβλήματα: όπως διακρίσεις στην εργασία, έλλειψη πολιτικών-κοινωνικών δικαιωμάτων, ενώ τα παιδιά τους υφίστανται διακρίσεις στα σχολεία κλπ. Η οικογενειακή κατάσταση των γυναικών διαφοροποιεί σημαντικά το δείκτη φτώχειας με βάση την έρευνα εισοδήματος ΕΣΥΕ/ΕΚΚΕ του 2004 στην Ελλάδα.

Οι γυναίκες σε διάσταση και οι διαζευγμένες εμφανίζουν σημαντικά υψηλότερους δείκτες οικονομικής επισφάλειας απ' ότι οι άνδρες στις ίδιες κατηγορίες. Συγκεκριμένα, ο δείκτης ανάμεσα στις γυναίκες σε διάσταση είναι 34,4% έναντι 14,7% των ανδρών και ανάμεσα στις διαζευγμένες γυναίκες 26,1% έναντι μόνο 12% των ανδρών γεγονός που αποτελεί ένδειξη για τον αυξημένο κίνδυνο που έχουν οι γυναίκες να περιπέσουν σε κατάσταση φτώχειας σε περίπτωση χωρισμού.

Οι βασικοί παράγοντες που οι γυναίκες πλήττονται περισσότερο συνδέονται διεθνώς με τις κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις και ανακατατάξεις και είναι οι εξής:

1. Οι γυναίκες απασχολούνται συχνά σε άτυπες μορφές απασχόλησης, ή εργάζονται σε θέσεις εργασίας μερικής ή προσωρινής απασχόλησης, ενώ λαμβάνουν συχνά μικρότερους μισθούς για παροχή εργασίας όμοιας με άνδρες συναδέλφους τους και τέλος είναι αρκετά συχνά άνεργες.

2. Οι γυναίκες που είναι μέλη εθνικών ή θρησκευτικών μειονοτήτων υφίστανται λόγω φύλου, αλλά και καταγωγής ή θρησκεύματος μία διπλή διακριτική μεταχείριση που τις εμποδίζει πολλές φορές να βρουν θέση εργασίας.

Αυτό που γίνεται φανερό είναι ότι η «γυναικεία» φτώχεια και η οικονομική ανέχεια των μόνων γονέων καθώς και των πολυμελών νοικοκυριών αποτελούν σημαντικά προβλήματα, τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπιστούν από την πολιτεία. Η υλική αποστέρηση και η φτώχεια δημιουργεί πολλά προβλήματα στα άτομα που ζουν σε οικονομικά αναπτυγμένες κοινωνίες και ιδιαίτερα στις γυναίκες, ενώ οι συνέπειες είναι πάρα πολύ σοβαρές και θα πρέπει να αντιμετωπιστούν από την πολιτεία. (Δρ. Αλιπράντη-Μαράτου. Λ.,2005).

AMEA

Τα τελευταία χρόνια, έχει τεθεί έντονα το πρόβλημα των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες (AMEA). Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών των ατόμων ζουν σε μια αναπτυσσόμενη χώρα και πολλές φορές συγκαταλέγονται στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις. Η φτώχεια και η αναπηρία εμφανίζονται να είναι άμεσα συνδεδεμένες στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Οι φτωχοί άνθρωποι και εκείνοι που έχουν ειδικές ανάγκες, βρίσκονται σε έναν φαύλο κύκλο. Η αναπηρία αυξάνει την φτώχεια, ενώ οι άνθρωποι που ζουν σε συνθήκες φτώχειας βρίσκονται μόνιμα στον κίνδυνο να αποκτήσουν αναπηρίες λόγω υποσιτισμού, άθλιας στέγασης, έλλειψης επαγγελματών και βίαιων συνθηκών. Από την άλλη πλευρά, οι άνθρωποι με ειδικές ανάγκες λόγω της δύσκολης πρόσβασης σε εργασία, στερούνται το απαραίτητο εισόδημα για την κάλυψη των βασικών αναγκών τους. Το μέσο εισόδημα μιας οικογένειας της οποίας ο επικεφαλής έχει κάποια αναπηρία φαίνεται να είναι σημαντικά χαμηλό και αυτό οφείλεται στην αδυναμία εύρεσης εργασίας. Συγκεκριμένα, στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι οι αποδοχές μειώνονται ανάλογα με τη σοβαρότητα της αναπηρίας. Τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες τείνουν να τίθενται στο περιθώριο και να αντιμετωπίζονται με προκατάληψη από όλο το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Συναντούν φραγμούς σε όλες τις δραστηριότητες της ζωής (εκπαίδευση, απασχόληση και προσβασιμότητα), τις οποίες όλοι οι υπόλοιποι θεωρούν φυσιολογικές και δεδομένες. Άμεσο αποτέλεσμα όλων αυτών, είναι να παρεμποδίζεται η ενεργός συμμετοχή τους σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνίας και να καθίστανται πολύ πιο τρωτοί στον κοινωνικό αποκλεισμό από τους υπόλοιπους πολίτες χωρίς ειδικές ανάγκες.

Η συμμετοχή του μεγάλου αυτού ποσοστού του πληθυσμού της χώρας είναι απαραίτητη στην παραγωγική, κοινωνική και οικονομική ζωή της κοινωνίας για την ανάπτυξη της κοινωνίας κοινωνικά και οικονομικά γι αυτό τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες , δεν πρέπει να εκλείπουν από αυτή την προσπάθεια. (Ψαθάς Δ.,2009).

Οι Ευρωπαίοι πολίτες θεωρούν ότι η φτώχεια αφορά τις ομάδες των πολιτών που εξαρτώνται από τα επιδόματα και που βρίσκονται σε επισφαλείς θέσεις εργασίας, μεταξύ των οποίων βρίσκονται και τα Άτομα με Αναπηρία, είναι κοινά παραδεκτό πως τα άτομα με αναπηρία αποτελούν μια κατηγορία πολιτών που ακόμα και σε συνθήκες οικονομικής ευμάρειας είναι ευθέως αντιμέτωπα με την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Σύμφωνα με την σχετική μελέτη που έγινε σε επτά ευρωπαϊκές χώρες, μεταξύ των οποίων είναι και η Ελλάδα τα στοιχεία της έρευνας μας δείχνουν τα παρακάτω :

- το μέσο οικογενειακό εισόδημα είναι αρκετά χαμηλότερο σε ένα νοικοκυριό που έχει ένα μέλος με αναπηρία

- υπάρχει σαφής συσχετισμός μεταξύ της βαρύτητας αναπηρίας και του βαθμού φτώχειας και αποκλεισμού
- οι γυναίκες με αναπηρία είναι συχνότερα θύματα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού και
- τα άτομα με αναπηρία που ζουν σε ιδρύματα δεν αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της φτώχειας, αντιμετωπίζουν όμως έναν ακραίο κοινωνικό αποκλεισμό, τον εγκλεισμό. (Ε.Σ.Α.μ.ε.Α,2010).

Το συμπέρασμα που βγάζει ο Ψαθάς Δ.(2009) είναι ότι ουσιαστικά η αναπηρία δημιουργείται από την ίδια την κοινωνία, όταν αυτή μη έχοντας την κατάλληλη υποδομή δεν δίνει την απαραίτητη προσοχή σε μια μειονεξία ή ατέλεια ενός ανθρώπου, διαγράφοντας όλες τις άλλες πλευρές του.

Η λύση βρίσκεται στην αλλαγή του αφιλόξενου, εχθρικού, και απρόσβατου περιβάλλοντος του Ατόμου με Ειδικές Ανάγκες. Και για να επιτευχθεί αυτό δεν απαιτείται μεγάλη οικονομική προσπάθεια, αλλά ευαισθησία και συνειδητοποίηση της ευθύνης που έχουμε όλοι απέναντι στον συνάνθρωπο μας.

ΑΣΤΕΓΟΙ

Οι άστεγοι αντιμετωπίζουν καθημερινά τη σκληρή πραγματικότητα του δρόμου, πασχίζοντας για την επιβίωση κάτω από αντίξοες συνθήκες. Παγκοσμίως οι άστεγοι έχουν προσδόκιμο ζωής 20 χρόνια λιγότερο από τον γενικό πληθυσμό. (ΚΛΙΜΑΚΑ,2011).

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε η εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ για το τι γίνεται σήμερα με τους αστέγους, βλέπουμε ότι στην Ελλάδα της κρίσης δεν είναι πλέον δύσκολο να βρεθείς χωρίς σπίτι. Οι νεοάστεγοι, όπως έχει ονομάσει ο μη κυβερνητικός οργανισμός ΚΛΙΜΑΚΑ τους ανθρώπους που βρέθηκαν στον δρόμο τα τελευταία χρόνια λόγω της οικονομικής ύφεσης, έχουν απλές καθημερινές ιστορίες, δηλαδή χρωστούσαν ενοίκια, ήταν άνεργοι, είναι άνθρωποι που είχαν την ατυχία να μην έχουν κανένα ακίνητο στο όνομα τους.

Ακριβής καταγραφή των αστέγων στην Ελλάδα δεν υπάρχει διότι το φαινόμενο των αστέγων στην χώρα μας, παρόλο που μετρά ήδη τρεις δεκαετίες, δεν έχει αναγνωριστεί ως ειδική ομάδα που χρήζει μέτρων προστασίας.

Υπολογίζεται πάντως ότι τα δύο τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί κατά 25% και ότι υπάρχουν 20.000 άστεγοι στα αστικά κέντρα της Ελλάδας βιώνοντας την πιο ακραία μορφή φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού

Η Αλαμάνου Α. υπεύθυνη του Προγράμματος Στήριξης Αστέγων της ΚΛΙΜΑΚΑΣ τονίζει ότι “ ο σύγχρονος τρόπος ζωής μιας πόλης συμβάλει όχι μόνο στο να βγει ένας άνθρωπος στον δρόμο, αλλά και να παραμείνει εκεί”.

Πέρα από την ποσοτική αύξηση, η οικονομική κρίση είχε σαν αποτέλεσμα και την ποιοτική μεταβολή των αστέγων. Τα χαρακτηριστικά των νεοαστέγων διαφέρουν από τους παλαιότερους άστεγους πληθυσμούς, που ήταν κυρίως τοξικομανείς, άτομα με παραβατική συμπεριφορά ή με σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα που προέρχονταν κυρίως από χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Οι νεοάστεγοι είναι άτομα συνήθως της μεσαίας τάξης που για λόγους ανεργίας ή χαμηλού εισοδήματος και έλλειψη υποστήριξης από την οικογένεια τους, αναγκάζονται να μείνουν στον δρόμο ή σε ακατάλληλους και ανεπαρκείς χώρους. Πλέον συναντάμε οικογένειες αστέγων και όχι μεμονωμένα άτομα, που το μορφωτικό επίπεδο τους είναι από μέτριο έως υψηλό.

Η παράγραφος 4 του Άρθρου 21 του Συντάγματος αναφέρει ότι : “ η απόκτηση κατοικίας από αυτούς που την στερούνται ή που στεγάζονται ανεπαρκώς αποτελεί αντικείμενο ειδικής φροντίδας του Κράτους” σε αντίθεση με το Άρθρο το Κράτος όχι μόνο δεν στηρίζει τους άστεγους αλλά κάνει την ζωή τους ακόμα πιο δύσκολη, συγκεκριμένα ο Δήμος Αθηναίων, βγάζει τα παγκάκια με την πρόφαση ότι είναι εστίες μόλυνσεων και κλείνουν τις βρύσες στις πλατείες ώστε οι άστεγοι να μην μπορούν να πλυθούν και να ξεδιψάσουν. (ΤΟ ΒΗΜΑ,2012).

Η σοβαρότητα του προβλήματος δείχνει να είναι υποτιμημένη και από την κοινωνική γνώμη και από τους αρμόδιους. Η εφαρμογή του συνταγματικού δικαιώματος στη στέγη παραμένει ακόμα και σήμερα ζητούμενο από την ελληνική πολιτεία αφήνοντας χιλιάδες άστεγους εγκλωβισμένους στον φαύλο κύκλο του κοινωνικού περιθωρίου.(ΚΛΙΜΑΚΑ,2012).

Οι τρεις βασικές κατηγορίες αστέγων στην Ελλάδα εν όψη οικονομικής κρίσης είναι άτομα σε κατάσταση έλλειψης στέγης λόγω του συνδυασμού των παρακάτω παραγόντων :

- Ανεργία, χαμηλό εισόδημα
- Ψυχικές διαταραχές, κυρίως διπλή διάγνωση (χρήση ναρκωτικών, αλκοόλ, τζόγος).
- Απουσία υποστηρικτικού πλαισίου

Τα άτομα αυτής της κατηγορίας είναι κυρίως Έλληνες και αλλοδαποί που πάσχουν από ψυχικές διαταραχές και είναι για μεγάλο χρονικό διάστημα άστεγοι (ΚΛΙΜΑΚΑ,2011).

Σύμφωνα με την Ψαρρά Α. μέλος του Δ.Σ. του ΚΕΘΕΑ οι άστεγοι πάντα υπήρχαν απλά με την οικονομική ύφεση γίνανε πολλοί και ξαφνικά τους συναντήσαμε. Οι τοξικό -εξαρτημένοι άστεγοι πολλαπλασιάζονται με γρήγορους ρυθμούς και εκτοπίζονται σε χώρους απομονωμένους ώστε να μην φαίνονται Αν οι άστεγοι εξαρτημένοι αλλά και οι ψυχικά ασθενείς είχαν καλύτερη αντιμετώπιση από τους “συνέλληνες” και από τους κοινοτικούς φορείς πολλοί από αυτούς θα φεύγανε από τον δρόμο, δυστυχώς όμως οι πρωτοβουλίες κατοίκων και φορέων είναι πολύ λιγότερες από εκείνες του “καθαρισμού” των πλατειών και των δρόμων από ανεπιθύμητους Όπως ορθά τονίζει η Ψαρρά Α. “Εξάλλου τα ποσοστά της Χρυσής Αυγής το επιβεβαιώνουν αυτό με τον πιο εύγλωττο τρόπο Με κλειδαριές ασφαλείας και μπράβους μαχαιροβγάλτες μπορούμε να συμπονούμε ανενόχλητα τους άστεγους μέσα στο σπίτι μας και μπροστά στις τηλεοράσεις μας”.(Ψαρρά Α.,2012).

Τα αίτια που οδηγούν στην εμφάνιση του φαινομένου των αστέγων είναι συχνά πολύπλοκα και αλληλένδετα. Καταστάσεις αυτού του τύπου καθορίζονται από ένα σύνολο παραγόντων που συγκλίνουν.

Υπάρχουν διαφόρων τύπων παράγοντες που καθιστούν τα άτομα ευάλωτα και οι οποίοι πρέπει να αντιμετωπισθούν για την πρόληψη και την επίλυση του προβλήματος των αστέγων:

1. διαρθρωτικοί: οικονομικές διαδικασίες, μετανάστευση, ιθαγένεια, διαδικασίες σχετικά με την αγορά ακινήτων,
2. θεσμικοί: βασικές κοινωνικές υπηρεσίες, μηχανισμοί χορήγησης επιδομάτων, θεσμικές διαδικασίες,
3. προσωπικών σχέσεων: οικογενειακή κατάσταση, κατάσταση των σχέσεων (για παράδειγμα, διαζύγιο),
4. προσωπικοί: αναπηρία, εκπαίδευση, εξάρτηση, ηλικία, κατάσταση των μεταναστών,
5. διακρίσεων και έλλειψης νομικού καθεστώτος: ενδέχεται να αφορά ειδικότερα τους μετανάστες και ορισμένες εθνικές μειονότητες όπως οι κοινότητες των Ρομά.

Υπάρχουν διάφορα είδη υπηρεσιών βοήθειας που παρέχονται στους άστεγους, υπηρεσίες κατοικίας ή μη. Η προώθηση συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα αποτελεί βασικό στοιχείο για την εφαρμογή στρατηγικών για την απόκτηση κατοικίας. Αυτό που προέχει είναι η διάθεση μόνιμης στέγης και η παροχή ιατρικών και κοινωνικών υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης, καθώς και η προώθηση συμπράξεων, ιδίως τον χειμώνα και το καλοκαίρι, δεδομένου ότι σε ορισμένες χώρες, ένα ποσοστό των αστεγών πεθαίνουν στους δρόμους σε περίοδο καύσωνα ή μεγάλου ψύχους.

Η ΕΟΚΕ συνιστά τη διάδοση καινοτόμων μοντέλων καθώς και οδηγούς ορθής πρακτικής σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, που να προωθούν σε αυτά τα επίπεδα καινοτόμες και διαδραστικές προσεγγίσεις, και στις οποίες η μόνιμη στέγη και οι συμπληρωματικές υπηρεσίες που απαιτούνται πρέπει να είναι η πρώτη επιλογή.

Η ΕΟΚΕ συνιστά την ανάπτυξη διαφοροποιημένων υπηρεσιών και την προώθηση των ελάχιστων προδιαγραφών για όλες τις παρεχόμενες στους άστεγους (homeless) κοινωνικές υπηρεσίες προκειμένου να καλυφθούν οι διαφορετικές ανάγκες τους:

1. άμεσες κοινωνικές παρεμβάσεις: κοινωνική και νομική βοήθεια για την απόκτηση κατοικίας, προσωρινά καταλύματα, κοινωνικές κατοικίες, δίκτυα βοήθειας και υποστήριξης, πολυδύναμα κέντρα,
2. εξειδικευμένες υπηρεσίες (άστεγοι με ειδικές ανάγκες),
3. παροχή συμβουλών, συμπεριλαμβανομένων των νομικών, και επαγγελματική κατάρτιση,
4. επιχειρηματική κατάρτιση για τους άστεγους και κοινωνική οικονομία,
5. παρακολούθηση και υποστήριξη (παροχή βοήθειας από τις τοπικές κοινότητες),
6. κοινωνικές και πολιτιστικές δράσεις καθώς και δράσεις για την προαγωγή της οικογένειας, προγράμματα πρόληψης.

Η ΕΟΚΕ προτείνει την εφαρμογή ολοκληρωμένων στρατηγικών για τη δημιουργία επαρκών και συμπληρωματικών υπηρεσιών σε όλους τους τομείς ώστε να καλυφθούν όλες οι ανάγκες των δικαιούχων, ιδίως όσον αφορά τις κοινωνικές κατοικίες. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι είναι αναγκαίο, για την πρόληψη των θανάτων των αστέγων στο δρόμο, να θεσπιστεί νομοθεσία που να απαιτεί τη δημιουργία σε κάθε περιοχή ενός τουλάχιστον συμβουλευτικού κέντρου και ενός χώρου για τη στέγαση έκτακτης ανάγκης των αστέγων, με χωρητικότητα ίση με τον αριθμό των ανθρώπων που ζουν στους δρόμους. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία εξεύρεσης μόνιμων λύσεων για την κοινωνική ένταξη των μειονεκτούντων ατόμων με την κατασκευή καταλυμάτων και μόνιμων κατοικιών και με την παροχή πρόσθετων κοινωνικών υπηρεσιών, προκειμένου να καταστεί δυνατή η διατήρηση των δεσμών ενδοοικογενειακής αλληλεγγύης(γονείς -παιδιά, κλπ.) και, στο μέτρο του δυνατού, η επιστροφή στην οικογένεια παιδιών που έχουν αποσπαστεί από τους γονείς για λόγους φτώχειας και δύσκολων συνθηκών διαβίωσης.

ΝΕΟΑΣΤΕΓΟΙ

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται άτομα που διαβιούν εκτός στέγης ή σε επισφαλείς καταστάσεις στέγασης λόγω ανεργίας ή χαμηλού εισοδήματος με

αδυναμία στήριξης τους από το οικογενειακό υποστηρικτικό πλαίσιο. Τα άτομα αυτά διατηρούν ακόμα ισχυρούς δεσμούς με το περιβάλλον τους, δεν εμφανίζουν ψυχοπαθολογία, έχουν μέτριο έως υψηλό μορφωτικό επίπεδο και συνεπώς τη μεγαλύτερη δυνατότητα για αποκατάσταση και επανένταξη. Πολίτες που είναι άστεγοι κάτω από το διάστημα 6 μηνών επανέρχονται στον κοινωνικό ιστό πιο γρήγορα από κάποιον που εθίστηκε σε φιλανθρωπικές παροχές ή εγκαταλείφθηκε στην κατάθλιψη και άλλες διαταραχές που συνοδεύουν την απώλεια της σταθερότητας σε εργασία και σχέσεις. Η χρονιότητα της έλλειψης στέγης αποσυνθέτει σταδιακά τις σχέσεις των ανθρώπων ενώ η ανεργία είναι το πρώτο βήμα περιθωριοποίησης τους.

Οι αλλοδαποί που εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία είναι άτομα που ήταν ενσωματωμένα στην ελληνική κοινωνία και λόγω ανεργίας βρέθηκαν σε κατάσταση φτώχειας και έλλειψη στέγης.

Νεοάστεγοι επίσης μπορούν να είναι άτομα που έχασαν την ιδιοκτησία τους λόγω δανείων ή άλλων οφειλών, νέοι που έχουν απομακρυνθεί από την οικογένεια τους και μαστίζονται από την ανεργία ή δεν μπορούν να συντηρήσουν μια κατοικία (γενιά των 500 ευρώ), καθώς και τα άτομα που έχασαν την δουλειά τους λίγο πριν βγουν στην σύνταξη.

Η εμφάνιση των νεοαστέγων, συμπίπτει με την γενιά των νεόπτωχων, αποτελώντας όχι απλά σημείο των καιρών μας αλλά κάνοντας ακόμα πιο σαφές το γεγονός ότι η φτώχεια πλήττει πλέον πληθυσμούς με προηγούμενο υψηλό ή επαρκές βιοτικό επίπεδο. (ΚΛΙΜΑΚΑ,2011).

Το πρόβλημα των αστέγων αναφέρθηκε για πρώτη φορά ως θέμα προτεραιότητας στην Κοινή Έκθεση για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη του 2005. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε το 2007 μελέτη σχετικά με την εκτίμηση των αστέγων σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η καταπολέμηση αυτού του προβλήματος έχει καταστεί προτεραιότητα, δεδομένου μάλιστα ότι πρόκειται για ένα σημαντικό σκέλος της στρατηγικής της ΕΕ για την κοινωνική προστασία και την κοινωνική ένταξη.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε μια σειρά σημαντικών πρωτοβουλιών για τους άστεγους, μια γραπτή δήλωση σχετικά με την επίλυση του προβλήματος των

αστέγων που ζουν στους δρόμους, η οποία εγκρίθηκε το 2008. Με τη δήλωση αυτή καλείται το Συμβούλιο να εγκρίνει ότι θα αναληφθεί δέσμευση, στο επίπεδο ολόκληρης της ΕΕ, προκειμένου να λυθεί μέχρι το 2015, το πρόβλημα των αστέγων που ζουν στους δρόμους. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι η επίτευξη των προαναφερθέντων φιλόδοξων στόχων απαιτεί την παρέμβαση των ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων.

Στις 17 Ιουνίου 2010, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε τη νέα στρατηγική Ευρώπη 2020. Μέχρι το 2020, η ΕΕ θα επιδιώξει να εξαλείψει τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού για τουλάχιστον 20 εκατομμύρια ανθρώπους.

Τον Οκτώβριο του 2010, η Επιτροπή των Περιφερειών δημοσίευσε γνωμοδότηση με τίτλο «Η αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης», στην οποία αναφέρεται ότι η ΕΕ θα πρέπει να καταβάλει περισσότερες προσπάθειες για την καταπολέμηση αυτής της μάστιγας. Η Επιτροπή των Περιφερειών προτείνει να εφαρμοστεί η τυπολογία ETHOS σε ευρωπαϊκό επίπεδο, να συσταθεί ένας ευρωπαϊκός οργανισμός για τον συντονισμό και την υποστήριξη της καταπολέμησης του φαινομένου των αστέγων.

Το 2011, η Eurostat δημοσίευσε μια έκθεση για τις συνθήκες στέγασης στην Ευρώπη το 2009 («Condition in Europe in 2009») στην οποία αναφέρεται ότι 30 εκατομμύρια πολίτες της ΕΕ πάσχουν από έλλειψη χώρου και ζουν σε προσωρινά καταλύματα.

Το φαινόμενο των αστέγων μπορεί να επηρεάσει άμεσα τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο άρθρο 34 του Χάρτη αυτού ορίζεται ότι: « Η Ένωση, προκειμένου να καταπολεμηθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός και η φτώχεια, αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα κοινωνικής αρωγής και στεγαστικής βοήθειας προς εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης σε όλους όσοι δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους».

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών εγγυάται το δικαίωμα σε επαρκείς συνθήκες διαβίωσης, οι οποίες περιλαμβάνουν πρόσβαση στη στέγαση, στην ιατρική περίθαλψη και στις κοινωνικές υπηρεσίες.

Το δικαίωμα στη στέγαση ορίζεται σε πολλά εθνικά συντάγματα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η κατάλληλη στέγαση είναι αναγκαιότητα και δικαίωμα. Η ΕΟΚΕ συνιστά σε όλα τα κράτη μέλη να βοηθούν κάθε άτομο που έχει αυτό το δικαίωμα, σύμφωνα με το ισχύον εθνικό δίκαιο, ώστε να έχει πρόσβαση στη στέγαση. Η ΕΟΚΕ καλεί τα κράτη μέλη και την κοινωνία των πολιτών να παρακολουθούν αυτή τη διαδικασία. Η ύπαρξη ενός εκ του νόμου δικαιώματος είναι η βάση πάνω στην οποία χαράσσονται και αναπτύσσονται αποτελεσματικές πολιτικές για την καταπολέμηση του προβλήματος των αστέγων.

Η έλλειψη στέγης ή καταλύματος μπορεί να οδηγήσει στην υποβάθμιση του ατόμου, σε διακρίσεις λόγω κοινωνικής τάξης, ακόμη δε και στον θάνατο. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι το φαινόμενο των αστέγων (homelessness) ενδέχεται να βλάψει άμεσα τα ανθρώπινα δικαιώματα όπως ορίζονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στον Αναθεωρημένο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη και στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα.

Η κοινωνική ένταξη των αστέγων είναι μια διαδικασία πολύπλοκη και δύσκολη. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να χαράξει μια φιλόδοξη στρατηγική για να βοηθήσει τα κράτη μέλη να εξαλείψουν το κοινωνικό φαινόμενο των αστέγων (homelessness) με την εφαρμογή αποτελεσματικών εθνικών στρατηγικών. Οι στρατηγικές αυτές θα πρέπει να επικεντρώνονται σε κοινούς ορισμούς, στις αιτίες, στις δράσεις και στις επιπτώσεις. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να ξεκινήσει μια εκστρατεία ευαισθητοποίησης για το φαινόμενο των αστέγων (homelessness) και τονίζει ότι πρόκειται για απόλυτη αναγκαιότητα. Προτείνει οι ευρωπαϊκές πολιτικές και στρατηγικές να χαραχθούν σε συνεργασία με τις οργανώσεις που παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες, τους ιδιωτικούς φορείς κατοικιών, τις δημόσιες αρχές και την κοινότητα των επιστημόνων και των ερευνητών.

Η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να διαθέσουν, στο μέλλον, κονδύλια και ειδικά κεφάλαια για τη χρηματοδότηση ή

συγκρηματοδότηση των προγραμμάτων για τους άστεγους . Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι οι πόροι των διαρθρωτικών ταμείων θα πρέπει να αυξηθούν κατά την περίοδο 2014-2020 και ότι η προσέγγιση πρέπει να είναι συμπληρωματική, συνιστά δε στα κράτη μέλη να συμπεριλάβουν στα εθνικά επιχειρησιακά προγράμματα στρατηγικές για το πρόβλημα των αστέγων , καθώς και μέτρα για τη μείωση των αρνητικών συνεπειών της οικονομικής κρίσης στην απόκτηση στέγης.

Η ΕΟΚΕ συνιστά την προώθηση πολιτικών της ΕΕ που να αποσκοπούν στον περιορισμό κάθε κερδοσκοπικής τάσης στην αγορά ακινήτων. Στο πλαίσιο της ανάλυσης των ευρωπαϊκών και εθνικών κοινωνικών πολιτικών, προτείνει την παρακολούθηση της αναλογίας του καθαρού μηνιαίου μισθού και της τιμής των κατοικιών.

Η ΕΟΚΕ επιστά την προσοχή στο γεγονός ότι το φαινόμενο των αστέγων αυξάνεται ολοένα και περισσότερο σε ορισμένες χώρες. Πράγματι, εάν πριν από μερικές δεκαετίες, το πρόβλημα αφορούσε ενήλικες που ζουν στο δρόμο, σήμερα έχει διαφοροποιηθεί και έχει οξυνθεί σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες: υπάρχουν σήμερα άστεγες γυναίκες ο αριθμός των οποίων αυξάνεται, οικογένειες που ζουν στον δρόμο, άστεγοι νέοι και παιδιά που ζουν στους δρόμους, μισθωτοί που έχασαν τα σπίτια τους λόγω αδυναμίας αποπληρωμής των δανείων τους ή λόγω της κρίσης των ακινήτων και της οικονομικής κρίσης, ολοένα και περισσότεροι άστεγοι μετανάστες ή άτομα που ανήκουν σε εθνοτικές μειονότητες. Η ύπαρξη παιδιών του δρόμου «δεύτερης γενιάς», τα οποία ζουν στο δρόμο και που οι γονείς τους είναι άστεγοι, αποτελεί σαφή και λυπηρή απόδειξη ότι το φαινόμενο έχει καταστεί ανεξέλεγκτο σε ορισμένες περιοχές. (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης,2011).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

4.1 ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Στην Ελλάδα μέσα στην κρίση τα προληπτικά μέτρα για την ανάσχεση της ανεργίας, περνούν αποκλειστικά μέσα από την ευρωπαϊκή βοήθεια, καθώς η έλλειψη κονδυλίων από το ελληνικό δημόσιο για την πραγματοποίηση δημοσίων έργων και την προώθηση φοροαπαλλαγών που θα μειώσουν το μισθολογικό κόστος, το αναγκάζει να στηρίζεται αποκλειστικά στα κονδύλια από το ευρωπαϊκό ταμείο που έχει δημιουργηθεί για την υποστήριξη της απασχόλησης.

Το σχέδιο ανάκαμψης που προωθεί η ευρωπαϊκή ένωση περιλαμβάνεται σε μια ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για τη στήριξη της απασχόλησης και προτείνει να απλουστευτούν τα κριτήρια του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) και να δοθούν γρηγορότερα οι προκαταβολές από τις αρχές του 2009. Εφόσον υπάρξει επικύρωση της συμφωνίας, τα κράτη μέλη θα έχουν έως και 1,8 δισεκατομμύρια ευρώ για να ανταποκριθούν στις βραχυπρόθεσμες προτεραιότητες που περιγράφονται παρακάτω και αφορούν την ενίσχυση της απασχόλησης.

Ενεργοποίηση και ενεργητική συμμετοχή στις στρατηγικές για την ευελιξία με ασφάλεια:

Η βασική ιδέα πίσω από την έννοια της ευελιξίας με ασφάλεια είναι να προστατευτεί περισσότερο η απασχόληση και η μακροχρόνια απασχόληση και λιγότερο συγκεκριμένες θέσεις εργασίας. Οι πρωταρχικοί στόχοι της ιδέας αυτής, δηλαδή η προσαγωγή στις αλλαγές και η διευκόλυνση της μετακίνησης από μια θέση εργασίας σε άλλη, έχουν ιδιαίτερη σημασία στις τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις-συνθήκες. Ορισμένα κράτη της ευρωπαϊκής ένωσης έχουν ήδη θέσει σε εφαρμογή στρατηγικές για την ευελιξία και την ασφάλεια, επίσης όλα έχουν αναλάβει δεσμεύσεις να χρησιμοποιήσουν την πολιτική για τη συνοχή και να βελτιωθεί η απασχολησιμότητα. Ο συνδυασμός της συμβατικής ευελιξίας με ενισχυμένες ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας μπορεί να δώσει μια ταχεία πολιτική λύση σε αυτό το τεράστιο ζήτημα. Οι εργαζόμενοι που βρίσκονται στην μειονεκτικότερη θέση είναι αυτοί που πλήττονται περισσότερο από την συρρίκνωση της οικονομίας και είναι γι' αυτούς δυσκολότερο να

ξαναμπούν στην αγορά εργασίας. Οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων πρέπει να λάβουν δυναμικότερα αλλά και προληπτικά μέτρα για την αγορά εργασίας, ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα των μακροχρόνια ανέργων, αλλά και να δώσουν ιδιαίτερη έμφαση στις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες, ιδιαίτερα στους εργαζόμενους μεγαλύτερης ηλικίας, τους ανειδίκευτους ή τις μειονότητες. Η ΕΚΤ (ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα) μπορεί να παρέμβει ταχύτατα για να διευκολύνει τη μετάβαση παρέχοντας εξειδικευμένη κατάρτιση, εξατομικευμένο επαγγελματικό προσανατολισμό, δυνατότητες μαθητείας, επιδοτούμενη απασχόληση καθώς και υποτροφίες και μικρά δάνεια για ανεξάρτητη επαγγελματική δραστηριότητα και για τη σύσταση νέων επιχειρήσεων. Ήδη διατίθενται 21,7 δισεκατομμύρια ευρώ για τη βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση, εκτός από τα 10 δισεκατομμύρια ευρώ που έχουν εγκριθεί για την ενεργητική ένταξη των ατόμων σε μειονεκτική θέση. Για να μετριαστούν οι επιπτώσεις της κρίσης και να προαχθεί η κοινωνική ένταξη, επιβάλλεται να προωθηθούν ενέργειες για τη στήριξη των μειονεκτούντων που θα μπορούσαν να γίνουν ένα ισχυρό διαπραγματευτικό χαρτί παρέμβασής στην ΕΚΤ. Η επιτυχής μετάβαση έπειτα από την απώλεια της εργασίας εξαρτάται επίσης από την ταχεία και ποιοτική παροχή των υπηρεσιών απασχόλησης. Η πολιτική για τη συνοχή συνεισφέρει 2,2 δισεκατομμύρια ευρώ για την ενίσχυση των θεσμών της αγοράς εργασίας και ίσως χρειαστούν περισσότερα στο μέλλον. Σε περιπτώσεις αρνητικών προβλέψεων για την απασχόληση, τα κράτη μέλη πρέπει να ενισχύσουν ακόμα περισσότερο το ρόλο των δημοσίων υπηρεσιών απασχόλησης, διότι αυτές έχουν τον κεντρικότερο ρόλο στην αποτελεσματικότερη στόχευση των ενεργητικών μέτρων για την αγορά εργασίας και την καλύτερη αντιστοίχιση δεξιοτήτων και θέσεων εργασίας. Μια ικανοποιητική απάντηση στον αντίκτυπο που θα έχει η κρίση στην απασχόληση και στην κοινωνία και γενικότερα μια αποτελεσματικότερη εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων της αγοράς εργασίας που σχετίζονται με το συνδυασμό ευελιξίας και ασφάλειας, που θα είναι δυνατόν να συμβεί με την ενεργητική συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων. Το ΕΚΤ παρέχει οικονομική ενίσχυση για την ενδυνάμωση του κοινωνικού διαλόγου και για ενέργειες από κοινού με τους κοινωνικούς εταίρους.

Θα πρέπει να υπάρξει προσαρμογή των δεξιοτήτων στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Η αναντιστοιχία μεταξύ δεξιοτήτων και αναγκών της αγοράς εργασίας είναι ένα ζήτημα που αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία για τα περισσότερα κράτη μέλη, βραχυπρόθεσμα αναμένεται να έχει μεγαλύτερη ένταση το φαινόμενο, την ανισορροπία της αγοράς εργασίας. Ενώ οι μεσοπρόθεσμοι και μακροπρόθεσμοι στόχοι στον τομέα αυτόν δεν πρέπει να παραληφθούν, είναι σημαντικό να εστιαστούν οι προσπάθειες για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων, ιδίως σε τομείς όπου εμφανίζεται έλλειψη εργατικού δυναμικού. Η απόκτηση νέων δεξιοτήτων είναι σε θέση να λειτουργήσει ως σημαντικό προωθητικό μέσο για τη διατήρηση και την αύξηση της ασφάλειας της απασχόλησης, καθώς και για την καλύτερη προστασία από την απώλεια θέσεων εργασίας. Η προσπάθεια για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων σε όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα, η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και η επένδυση στην εκπαίδευση είναι αναγκαία μέτρα για να τεθεί η ΕΕ σε τροχιά της ανάκαμψης, για να αντιμετωπιστούν οι δημογραφικές αλλαγές και να υπάρξει όφελος από τη μετάβαση σε μια αποδοτική οικονομία που θα σέβεται το περιβάλλον. Το αναμφισβήτητο οικονομικό όφελος από τις επενδύσεις στην εκπαίδευση και οι πόροι από το ΕΚΤ που αφορούν τη βελτίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου την προγραμματική περίοδο 2007-2013 αυξήθηκαν σε 25 δισεκατομμύρια ευρώ περίπου. Επιπλέον, 13,5 δισεκατομμύρια ευρώ από την πολιτική για τη συνοχή προβλέπονται για τη στήριξη της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων, των επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών, όπου περιλαμβάνεται και η ανάπτυξη συστημάτων για την πρόβλεψη-αντιμετώπιση των οικολογικών αλλαγών και των μελλοντικών απαιτήσεων σε σχέση με τις θέσεις εργασίας και δεξιότητες. Αυτή η ικανότητα πρόβλεψης των μελλοντικών αναγκών σε δεξιότητες έχει τεράστια σημασία, διότι, πέρα από τα πολλά ωφέλημα στοιχεία που έχει, προετοιμάζει το έδαφος για την οικονομική ανάκαμψη. Η πρωτοβουλία «Νέες δεξιότητες για νέες θέσεις εργασίας» συμβάλει προς την κατεύθυνση αυτή.

Συνεπώς, τα κράτη μέλη παρακινούνται:

- Να επενδύσουν, όσον αφορά την εργασία, σε ένα συνδυασμό ευελιξίας και ασφάλειας, ιδίως μέσω συστημάτων ενισχυόμενης

ενεργοποίησης για να εξασφαλιστεί η ταχεία ενσωμάτωση των απολυμένων εργαζομένων στην αγορά εργασίας.

- Να επαναφέρουν την προσοχή τους, και τα προγράμματα της ΕΚΤ στις κοινωνικές ομάδες που πλήττονται περισσότερο από την κρίση
- Να συντηρήσουν τις επενδύσεις, στη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης και στην προώθηση των δεξιοτήτων κάθε επιπέδου, ιδίως αυτών που απευθύνονται στους ανειδίκευτους και τις ομάδες που είναι σε μειονεκτική θέση ως προς την εύρεση εργασίας.
- Να εκμεταλλευτούν την πολιτική για τη συνοχή και να βελτιώσουν τους μηχανισμούς πρόγνωσης της ζήτησης και αντιστοίχισης των δεξιοτήτων με τις σημερινές και τις αυριανές κενές θέσεις εργασίας και ανάγκες της αγοράς εργασίας.

(<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0876:FIN:EL:PDF>)

4.2 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ & ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ ΑΝΕΡΓΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα προγράμματα που έχουν πραγματοποιηθεί από τον Ο.Α.Ε.Δ την χρόνια έναρξης της οικονομικής κρίσης και υπογραφής του πρώτου μνημονίου.

- Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την πρόσληψη ατόμων σε μειονεκτική και πολύ μειονεκτική θέση
- Ειδικό διετές Πρόγραμμα προώθησης της απασχόλησης με επιχορήγηση των ασφαλιστικών εισφορών, για την πρόσληψη 25.000 ανέργων
- Πρόγραμμα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας για νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας, ηλικίας 16-24 ετών
- Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων και γενικά εργοδοτών για την απασχόληση και κατάρτιση 10.000 δικαιούχων «επιταγής επανένταξης στην αγορά εργασίας»

- Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων της τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού (Δήμων και Περιφερειών), για την απασχόληση 5.000 ανέργων ηλικίας 55–64 ετών
- Δημόσια πρόσκληση για συμμετοχή στο πρόγραμμα επιχορήγησης των ασφαλιστικών εισφορών των ανέργων για την πρόσληψη σε θέσεις απασχόλησης που δημιουργήθηκαν μέσω προγραμμάτων κοινωφελούς χαρακτήρα, φορέων που έχουν ενταχθεί στο “Πρόγραμμα «Δημιουργίας θέσεων απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο μέσω προγραμμάτων κοινωφελούς χαρακτήρα»”.
- Ειδικό τριετές Πρόγραμμα ενίσχυσης των εργοδοτών με επιχορήγηση που αντιστοιχεί στο ύψος των ασφαλιστικών εισφορών για την πρόσληψη 2.300 ανέργων Ατόμων με Αναπηρίες ΑμεΑ, Απεξαρτημένων από εξαρτησιογόνες ουσίες, Αποφυλακισμένων, Νεαρών Παραβατικών Ατόμων ή Νεαρών Ατόμων που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο και Πρόγραμμα επιχορήγησης 50 θέσεων Εργονομικής Διευθέτησης του χώρου εργασίας για Άτομα με Αναπηρίες (ΑμεΑ).
- Πρόγραμμα Επιχορήγησης 800 νέων ελευθέρων επαγγελματιών Ατόμων με Αναπηρίες (Α.με.Α), Απεξαρτημένων από εξαρτησιογόνες ουσίες και Αποφυλακισμένων ηλικίας 18-64 ετών και Πρόγραμμα Επιχορήγησης 50 θέσεων Εργονομικής Διευθέτησης του χώρου εργασίας για Άτομα με Αναπηρίες (Α.με.Α)
- Τοπικό Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα για 680 ανέργους των επιχειρήσεων: «ΤΕΞΑΠΡΕΤ Α.Ε.», «MAXIM ΠΕΡΤΣΙΝΙΔΗΣ Α.Ε.», «ROBERTO A.B.E.E.», «NOBA KNIT Α.Ε.» «BELLE Α.Ε.», «ΠΑΚ. ΚΕΝΤΑΠΟΤΖΙΔΗ Α.Ε.», «ΕΥΡΩΒΑΦΗ Α.Ε.», «EUROHOUSE Α.Ε.», «ΘΕΜΕΛΙΟΔΟΜΗ Α.Ε.» του Νομού Θεσσαλονίκης
- Ειδικό Πρόγραμμα Ολοκληρωμένης Παρέμβασης για 600 πρώην εργαζόμενους που προέρχονται από τις επιχειρήσεις «ΑΣΠΙΣ ΠΡΟΝΟΙΑ Α.Ε.Γ.Α.», «ΑΣΠΙΣ ΠΡΟΝΟΙΑ Α.Ε.Α.Ζ.», «Γ.Η. ΣΚΟΥΡΤΗΣ Α.Ε.Γ.Α.», «ΓΕΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ Α.Ε.Ε.Γ.Α. (GENERAL UNION)», «ΓΕΝΙΚΗ ΠΙΣΤΗ Α.Ε.Ε.Γ.Α.(GENERAL TRUST)», «ΕΟΣ Α.Ε.Α.Ζ.» και 200 πρώην εργαζόμενους που προέρχονται από την επιχείρηση «COMMERCIAL VALUE»

- Πρόγραμμα επιχορήγησης για την ενίσχυση της οργανωτικής ικανότητας των μελών της Ε.Σ.Ε.Ε. και της Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.
- Πρόγραμμα διατήρησης θέσεων εργασίας σε Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις έτους 2012-2013.
- Πρόγραμμα διατήρησης 10.000 θέσεων εργασίας με επιχορήγηση μέρους των εργοδοτικών εισφορών σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις συνεχούς λειτουργίας»
- Τροποποιημένο Πρόγραμμα επιχορήγησης 160.000 θέσεων πλήρους απασχόλησης με επιδότηση των εργοδοτικών εισφορών, για τη διατήρηση τουλάχιστον 320.000 θέσεων εργασίας, σε επιχειρήσεις και γενικά εργοδότες του ιδιωτικού τομέα
- Πρόγραμμα επιχορήγησης 200.000 θέσεων πλήρους απασχόλησης με επιδότηση των εργοδοτικών εισφορών, για τη διατήρηση τουλάχιστον 400.000 θέσεων εργασίας, σε επιχειρήσεις και γενικά εργοδότες του ιδιωτικού τομέα
- Εγκύκλιος και αιτήσεις για το Πρόγραμμα επιχορήγησης ΝΕΕ και επιτηδευματιών, ατόμων ηλικίας 18 έως 64 ετών με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες (POM) το οποίο υλοποιείται στην Διοικητική Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
- Πρόγραμμα Επιχορήγησης 4.000 Νέων Ελευθέρων Επαγγελματιών – Γυναικών ηλικίας 22-64 ετών με το διακριτικό τίτλο «ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΝΕΡΓΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΗΛΙΚΙΑΣ 22-64»
- Πρόγραμμα νέων ελεύθερων επαγγελματιών έτους 2009 - Β΄ κύκλος
- Πρόγραμμα επιχορήγησης 6.000 Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών - Νέων Επιστημόνων έτους 2009

πηγή: Ο.Α.Ε.Δ (http://www.oaed.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=630&Itemid=764&lang=el)

ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ ΑΝΕΡΓΩΝ

Το επίδομα της ανεργίας καταβάλεται από τον Ο.Α.Ε.Δ. στην περίπτωση που κάποιου μισθωτού έχει λήξει η σύμβαση ή έχει απολυθεί. Θα πρέπει να είναι ασφαλισμένος ως εργαζόμενος στον κλάδο ανεργίας του Ο.Α.Ε.Δ. Επίσης να έχει συμπληρώσει μέσα στο προηγούμενο 14μηνο ή 12μηνο της αίτησής του

τον αριθμό των ημερών εργασίας που προβλέπονται ανάλογα με τον τομέα απασχόλησης. Και τέλος να μην έχει επιδοτηθεί μέσα στην τελευταία τετραετία πριν την ένταξη στην επιδότηση για πάνω από ημέρες.

Το επίδομα ανεργίας λαμβάνεται σε μηνιαία βάση και υπολογίζεται βάση του 55% του βασικού ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη όπως αυτό καθορίζεται από την Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας. Αν ο δικαιούχος άνεργος έχει προστατευόμενα μέλη οικογένειας το επίδομα προσαυξάνεται για καθένα από αυτά κατά 10%.

ΕΠΙΔΟΜΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΧΩΡΙΣ ΜΕΛΗ	ΜΕ ΕΝΑ ΜΕΛΟΣ	ΜΕ ΔΥΟ ΜΕΛΗ	ΜΕ ΤΡΙΑ ΜΕΛΗ	ΜΕ ΤΕΣΣΕΡΑ ΜΕΛΗ	ΜΕ ΠΕΝΤΕ ΜΕΛΗ	ΜΕ ΕΞΙ ΜΕΛΗ
360,00 €	396,00 €	432,00 €	468,00 €	504,00 €	540,00 €	576,00 €

* Με μηνιαίες αποδοχές ασφ/νου πριν την απόλυση από 314,17 € και άνω

πηγή: http://www.oaed.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=216&Itemid=360&lang=el

4.3 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Το ζήτημα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού που προβλημάτισε τις κυβερνήσεις στα τέλη του 19ου αιώνα, επιστρέφει σήμερα και αυτή την φορά σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.), η Παγκόσμια Τράπεζα (Π.Τ.) και η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ) καταδεικνύουν έντονη ανησυχία της διεθνούς κοινότητας για την έκταση της φτώχειας καθώς και τις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της.

Οι αναπτυξιακοί στόχοι της χιλιετίας σύμφωνα με τον ΟΗΕ που έλαβε μέρος τον Σεπτέμβριο του 2000 συζητήθηκαν και δεσμεύτηκαν σε αυτούς, ηγέτες από 189 χώρες είναι οι παρακάτω : η ενίσχυση των παγκόσμιων προσπαθειών για ειρήνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δημοκρατία, η ισχυρή διακυβέρνηση, η περιβαλλοντική βιωσιμότητα, η εξάλειψη της φτώχειας και η προώθηση των αρχών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ισότητας και της ισοτιμίας

Σύμφωνα με την Unesco 2000, η Διακήρυξη της Χιλιετίας και η υιοθέτηση των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας το 2000 δηλώνει ότι το κεντρικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε είναι “ η διασφάλιση ότι η παγκοσμιοποίηση θα καταστεί μια θετική δύναμη για όλους τους ανθρώπους του κόσμου. Κι αυτό γιατί, ενώ η παγκοσμιοποίηση προσφέρει μεγάλες ευκαιρίες, προς το παρόν τα οφέλη της είναι πολύ άνισα μοιρασμένα, ενώ τα κόστη της είναι άνισα κατανεμημένα”.(Οικονόμου, Χ. Φερώνας, Α.2006,σελ.135).

Ο “Οδικός Χάρτης” (U.N.,2001), που συνέταξε ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ, περιγράφει τις δράσεις για την επίτευξη των στόχων. Κάνει αναφορά σε εθνικές δράσεις στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα που σαν στόχο έχουν την αντιμετώπιση της φτώχειας. Η ενδυνάμωση των κοινωνικών υπηρεσιών και η ενίσχυση των δεξιοτήτων για την μελέτη και την παρακολούθηση της φτώχειας είναι βασικές πρωτοβουλίες.

Παρ όλες τις πολιτικές αντιμετώπισης του ΟΗΕ υπήρξε αδυναμία υλοποίησης των Στόχων της Χιλιετίας.

Η έκθεση Millennium Project, 2005 μας αναφέρει τέσσερις αιτίες για την μη επίτευξη των στόχων :

- Η κακή διακυβέρνηση, η έλλειψη κράτους δικαίου, η διαφθορά, η απουσία κατάλληλων δημόσιων επενδύσεων, η ανυπαρξία ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι κακές επιλογές στις οικονομικές πολιτικές και η απουσία συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών
- Οι παγίδες φτώχειας, δηλαδή, οι φτωχές χώρες που δεν διαθέτουν τα κατάλληλα κεφάλαια για τις απαραίτητες υποδομές. Αυτό προκαλεί μια σειρά προβλημάτων, όπως τα χαμηλά επίπεδα αποταμιεύσεων, τη χαμηλή φορολογική βάση, τη ραγδαία πληθυσμιακή αύξηση, την καταστροφή του περιβάλλοντος
- Οι θύλακοι φτώχειας. Οι χώρες μεσαίου εισοδηματικού επιπέδου παρουσιάζουν το φαινόμενο να διαθέτουν μεγάλους θυλάκους ακραίας φτώχειας.
- Οι κυβερνώντες δεν γνωρίζουν τι πρέπει να πράξουν ή δεν αναγνωρίζουν το ζήτημα της φτώχειας ως πρόβλημα. (Οικονόμου, Χ., Φερώνας, Α., 2006).

Η Παγκόσμια Τράπεζα δηλώνει ότι η κινητήρια δύναμη πίσω από τις περισσότερες προσπάθειες της είναι η εξάλειψη της φτώχειας. (World Bank,1991). Ο ορισμός που υιοθετεί για την φτώχεια είναι πολυδιάστατος. Θεωρεί ότι η υλική στέρηση είναι σημαντική, αλλά σημαντικές είναι επίσης και άλλες διαστάσεις της φτώχειας, όπως η ελλιπής εκπαίδευση, η αδυναμία πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας, η απουσία εκπροσώπησης και ελευθερίας, η έλλειψη στέγης κ.λ.π, επίσης ο ορισμός της φτώχειας διευρύνεται, για να συμπεριληφθούν η ευπάθεια και η έκθεση στον κίνδυνο καθώς και η απουσία φωνής και η απουσία ισχύος. (World Bank,2001).

Η φτώχεια οφείλεται σε μια σειρά οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών διαδικασιών, που αλληλεπιδρούν έτσι ώστε να δυσχεραίνουν την θέση των φτωχών. Ως κύριο αίτιο για την ύπαρξη της φτώχειας η Παγκόσμια Τράπεζα θεωρεί τα χαμηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης. Οι δυο παρεμβάσεις που προτείνει η Π.Τ. για την καταπολέμηση της φτώχειας είναι η αύξηση των επενδύσεων και η συμμετοχή των φτωχών στην κοινωνική και πολιτική ζωή. (World Bank,2003).

Τα αίτια σύμφωνα με την Π.Τ. αναζητούνται στο μοντέλο της οικονομικής μεγέθυνσης που ακολουθείται και ιδιαίτερα στο γεγονός ότι η παγκοσμιοποίηση είναι εχθρική απέναντι στους φτωχούς. Ένα ακόμα αίτιο έχει να κάνει με τις κοινωνικές διακρίσεις, με τον τρόπο που προωθούνται από τις κοινωνικοοικονομικές δομές. Οι μεροληπτικές στάσεις απέναντι στους φτωχούς, οι οικονομικές ανισότητες και η καλλιέργεια διακρίσεων είναι στοιχεία που εντείνουν τέτοιες καταστάσεις.

Τα εργαλεία κοινωνικής πολιτικής που η Π.Τ. θεωρεί απαραίτητα για την καταπολέμηση της φτώχειας είναι τα παρακάτω :

1)Υγεία και ασφάλιση υγείας

Οι φτωχοί αναφορικά με την υγεία αντιμετωπίζουν δυο κατηγορίες προβλημάτων : α) οι πιθανότητες τους να αρρωστήσουν είναι περισσότερες από άλλες πληθυσμιακές ομάδες και β) η πρόσβαση των φτωχών σε υπηρεσίες υγείας σε σύγκριση με άλλες ομάδες είναι πολύ πιο δυσχερής. Το συμπέρασμα της Π.Τ. είναι ότι “ στην υγεία τα μέτρα πρόληψης και άλλες βασικές υπηρεσίες είναι πολύ σημαντικά εργαλεία ελάττωσης κινδύνων. Η ύπαρξη ενός αξιόπιστου συστήματος

υγείας αυξάνει την ικανότητα των φτωχών να μετριάσουν την επίδραση μιας ενδεχόμενης κρίσης υγείας”. (Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006, σελ.141).

Το κράτος πρέπει να επικεντρωθεί στην παροχή νοσοκομειακών υπηρεσιών και βασικών υποδομών υγείας. Η ασφάλιση υγείας θα έχει ατομικό χαρακτήρα και θα αντιμετωπίζει την “καταστροφική ασθένεια”.(Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006).

2) Η επαγγελματική εκπαίδευση και η κατάρτιση

Η συνεχής ενίσχυση των δεξιοτήτων, τόσο πριν από την εργασία όσο και κατά την διάρκεια της, αποτελεί σημαντικό στοιχείο του αγώνα κατά της φτώχειας. (Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006).

Οι άξονες στρατηγικής που έχει ορίσει η ΔΟΕ για την καταπολέμηση της φτώχειας είναι οι εξής :

- Ανάπτυξη των δεξιοτήτων για την επίτευξη ενός βιώσιμου επιπέδου ζωής και έμφαση στην κατάρτιση των φτωχών.
- Επενδύσεις για θέσεις απασχόλησης και επενδύσεις στο επίπεδο της κοινότητας.
- Προώθηση της επιχειρηματικότητας, με έμφαση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.
- Μικροοικονομικές δράσεις, για να αποκτήσουν οι φτωχοί τα απαραίτητα κεφάλαια για την ανάπτυξη επιχειρηματικών δράσεων.
- Προώθηση της τοπικής ανάπτυξης.
- Καταπολέμηση των διακρίσεων.
- Κατάργηση της παιδικής εργασίας για να μην καταδικάζονται οι νέες γενιές να παραμένουν με περιορισμένες δεξιότητες.
- Διασφάλιση ενός ελάχιστου βασικού εισοδήματος, βασικής κοινωνικής προστασίας, βασικού επιπέδου υγειονομικής περίθαλψης και πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- Διασφάλιση της ασφάλειας και της υγιεινής των εργαζόμενων στους χώρους εργασίας τους.
- Αύξηση των εισοδημάτων των φτωχών που εργάζονται στον αγροτικό τομέα.

- Τα μέτρα που προτείνονται από την ΔΟΕ είναι τα ακόλουθα :
- Η ασφάλιση υγείας.
- Η απασχόληση και τα δημόσια έργα.
- Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση.
- Η ασφάλιση κατά της ανεργίας.
- Τα δίκτυα ασφαλείας και τα κοινωνικά ταμεία.
- Τα μικρό- χρηματοοικονομικά προγράμματα.
- Οι συνεταιρισμοί.

Το συμπέρασμα από όλα τα παραπάνω κατά την άποψη του Γεωργιά Κ. είναι ότι η φτώχεια αναγνωρίζεται πλέον ως ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα και αποτελεί το κατ'εξοχήν κοινωνικό ζήτημα του εικοστού πρώτου αιώνα. Αυτό που είναι εμφανές από όλους τους διεθνείς οργανισμούς, ανεξαρτήτως πολιτικών προσεγγίσεων και αποδέχονται όλοι είναι πως το παρόν μοντέλο παγκοσμιοποίησης, για να καταστεί βιώσιμο στο μέλλον, θα πρέπει να λάβει υπ όψιν του τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των φτωχών.

Οι διαστάσεις του προβλήματος της φτώχειας είναι ευρύτερες και συμπεριλαμβάνουν ζητήματα πρόσβασης σε κοινωνικά και πολιτιστικά αγαθά, ζητήματα πολιτικής εκπροσώπησης των συμφερόντων των φτωχών καθώς και ζητήματα της στάσης των άλλων κοινωνικών στρωμάτων προς τους φτωχούς, αλλά και των πλούσιων χωρών προς τις φτωχότερες. (Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006).

Κατά τον Ματσαγγάνη Μ. η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα έγινε αντιληπτή ως εγγύηση πολιτικής σταθερότητας και νομιμοποίησε την απαίτηση για επίπεδα εισοδήματος και κοινωνικής προστασίας συγκρίσιμα με αυτά που απολάμβαναν οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι. (Πετμεζίδου Μ., Παπαθεοδώρου Χ.,2004).

Η κοινωνική προστασία και η κοινωνική ασφάλιση εξυπηρετεί όσους πληρούν τις προδιαγραφές της μακράς και αδιάκοπης απασχόλησης. Οι μακροχρόνια άνεργοι, οι νέοι που δεν έχουν ακόμα εργαστεί, οι γυναίκες με ακανόνιστο ιστορικό εργασίας, όσοι εργάζονται με προσωρινή ή μερική απασχόληση, οι μετανάστες, οι εργαζόμενοι στην παραοικονομία και άλλοι τίθενται εκτός κοινωνικής ασφάλισης, με συχνά οδυνηρές απώλειες κοινωνικής προστασίας.

Η κοινωνική πρόνοια στην Ελλάδα έχει περιθωριακό ρόλο και το κοινωνικό κράτος της Ελλάδας δίνει ελάχιστη προσοχή σε μη ασφαλίσιμους κοινωνικούς κινδύνους, όπως είναι η φτώχεια. Επίσης δίνει χαμηλή προτεραιότητα σε προγράμματα που απευθύνονται σε οικογένειες με παιδιά, σε άτομα με ειδικές ανάγκες, σε άνεργους και σε άλλες ευπαθείς ομάδες. (Πετμεζίδου Μ., Παπαθεοδώρου Χ.,2004).

Τα δίκτυα ασφαλείας

Τα δίκτυα ασφαλείας περιλαμβάνουν διάφορα προγράμματα, σχεδιασμένα έτσι ώστε να περιορίζουν τη φτώχεια μέσα από τον αναδιανεμητικό τους ρόλο, αλλά και από τον ρόλο που διαδραματίζουν στην ελάττωση του κινδύνου για τους φτωχούς.

Υπάρχουν δυο τύποι προγραμμάτων δικτύων ασφαλείας : α) Τα τυπικά δημόσια δίκτυα ασφαλείας που έχουν να κάνουν με χρηματικές μεταβιβάσεις, παροχές σε είδος, δημόσια έργα, προγράμματα αυτοαπασχόλησης, κοινωνικά ταμεία κ.α. και β) τα άτυπα δίκτυα ασφαλείας δηλαδή, οι ανεπίσημες μεταβιβάσεις, που βασίζονται σε οικογενειακές, θρησκευτικές ή κοινωνικές συνήθειες. (Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006).

Τα δημόσια έργα

Τα δημόσια έργα παρουσιάζονται ως σημαντικές αντί -κυκλικές παρεμβάσεις, που έχουν ως στόχο την βοήθεια των φτωχών ανέργων και κυρίως, των ανειδίκευτων εργατών. Μελέτες έχουν δείξει ότι η αποτελεσματικότητα αυτών των προγραμμάτων είναι μεγαλύτερη εφόσον έχουν ήδη ξεκινήσει πριν από την έλευση του κινδύνου και πριν την εκδήλωση κάποιας κρίσης. (Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006).

Τα κοινωνικά ταμεία

Τα κοινωνικά ταμεία είναι μηχανισμοί βασιζόμενοι σε μια συγκεκριμένη ζήτηση, τα οποία διοχετεύουν πόρους προς τους φτωχούς και υποστηρίζουν έργα που συνεισφέρουν στην βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου, διαμεσολαβούν μεταξύ της κυβέρνησης και των κοινοτήτων ή των ευπαθών ομάδων. Οι κύριοι στόχοι των

κοινωνικών ταμείων είναι η δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου και εισοδήματος, η παροχή υπηρεσιών και υποδομής, καθώς και η υποστήριξη της αποκέντρωσης (Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006).

Τα μικρό- χρηματοοικονομικά προγράμματα.

Σύμφωνα με την Π. Τ. τα μικρό- χρηματοοικονομικά προγράμματα είναι αναγκαία και μπορούν να βοηθήσουν τους φτωχούς, “ να ομαλοποιήσουν την κατανάλωση τους σε περιόδους αντίξοων συνθηκών, να αποφύγουν τις καταστροφικές πωλήσεις περιουσιακών στοιχείων και να αντικαταστήσουν παραγωγικά περιουσιακά στοιχεία που απωλέστηκαν από φυσικές καταστροφές. (Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006, σελ. 144). Η ιδέα της Π. Τ. για τα μικρό- χρηματοοικονομικά προγράμματα είναι ότι εάν πολλοί μικρό- πελάτες σχηματίσουν μια ομάδα ή μια ένωση τότε το κόστος των συναλλαγών τους θα ελαχιστοποιηθεί και οι υπηρεσίες τους θα καταστούν πιο προσβάσιμες στους φτωχούς. (Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006).

Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ) άρχισε να επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στις πολιτικές κατά της φτώχειας στα τέλη της δεκαετίας του 1990. Στο ζήτημα της αντιμετώπισης της φτώχειας, η προσέγγιση που υιοθετεί η ΔΟΕ βασίζεται σε ένα αξιακό πλαίσιο, που επικεντρώνεται στα δικαιώματα, ιδιαίτερη έμφαση δίνει στις αξίες της κοινωνικής δικαιοσύνης

Η άποψη της ΔΟΕ για την φτώχεια είναι ότι : “η φτώχεια είναι το αποτέλεσμα δομικών αποτυχιών και αναποτελεσματικών οικονομικών και κοινωνικών συστημάτων. Συνιστά προϊόν ανεπαρκών πολιτικών απαντήσεων, χρεοκοπημένης πολιτικής φαντασίας και ανεπαρκούς διεθνούς υποστήριξης”. (Οικονόμου, Χ. Φερόνας, Α.2006, σελ.145). Τα αίτια που αναφέρει η ΔΟΕ ότι είναι υπεύθυνα για τον κοινωνικό αποκλεισμό είναι α) η παγκοσμιοποίηση, η οποία θεωρείται ως πηγή έμμονης ανισότητας και κοινωνικού αποκλεισμού για συγκεκριμένες ομάδες ατόμων β) η λανθασμένη πολιτική που προωθεί τη λογική “η οικονομική μεγέθυνση πρώτα και η διανομή έπειτα”, που όπως έχει αποδειχθεί, δεν είναι αποτελεσματική, γ) οι παραγωγικές αναδιαρθρώσεις, που είναι εντάσεως τεχνολογίας κεφαλαίου, παρά εντάσεως εργασίας, δ) η μετάβαση από τη σοσιαλιστική οικονομία στην οικονομία της αγοράς και ε) η αστικοποίηση

4.3.1 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Οι οικογένειες με παιδιά είναι ευάλωτες στην ανεργία. Η ανεργία διπλασιάζει τις πιθανότητες διάλυσης της οικογένειας και αργότερα να φέρει την ανεργία των παιδιών.

Η παιδική φτώχεια μεταφράζεται σε λιγότερη εκπαίδευση, κατώτερες γνωστικές δεξιότητες, περισσότερη εγκληματικότητα και υποβαθμισμένη ζωή. Η συνέπεια των παραπάνω είναι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού εργατών χαμηλής παραγωγικότητας, ιδιαίτερα ευάλωτων στην ανεργία και τις χαμηλές αμοιβές.

Τα αποτελέσματα ερευνών μας δείχνουν ότι η παιδική φτώχεια παρουσιάζει ισχυρή συσχέτιση με τα χρόνια παραμονής στο σχολείο, την παραβατική συμπεριφορά, διάφορες ψυχολογικές παθολογικές καταστάσεις και χαμηλότερες αμοιβές στην ενήλικη ζωή. Τα παιδιά φτωχών οικογενειών έχουν επίσης περισσότερες πιθανότητες να γίνουν αργότερα φτωχοί γονείς, αναπαράγοντας το σύνδρομο της φτώχειας από γενιά σε γενιά. Στον βαθμό που η παιδική φτώχεια σχετίζεται όντως με υποδεέστερες ευκαιρίες στη ζωή, η καταπολέμηση της πρέπει να θεωρείται προτεραιότητα. Μέσα από διάφορα στοιχεία αυτό που βλέπουμε είναι ότι η ζημία που γίνεται στην παιδική ηλικία δύσκολα αναστρέφεται αργότερα.

Για την καταπολέμηση λοιπόν της παιδικής αποστέρησης πρέπει να υιοθετηθεί μια συνδυασμένη στρατηγική που να : α) διασφαλίζει επαρκές οικογενειακό εισόδημα, β) να συμβάλει στην μείωση άμεσης επίδρασης των γονέων στην γνωστική ανάπτυξη των παιδιών και γ) να βελτιώνει το εργασιακό περιβάλλον των εργαζόμενων μητέρων. (Οικονόμου Χ., Φερόνας Α.2006).

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνα (2000) επιδιώκοντας να ενισχύσει το κοινωνικό πρόσωπο της Ευρώπης έθεσε ως βασικούς στόχους:

1) την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και την εξάλειψη της φτώχειας έως το 2010, 2) την εξασφάλιση επαρκών και βιώσιμων συνταξιοδοτικών συστημάτων και 3) την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών υγείας. Για την εφαρμογή των παραπάνω στόχων υιοθετήθηκε μία νέα μέθοδος, γνωστή ως Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού βάσει της οποίας τα κράτη μέλη

συνεργάζονται επί συμφωνημένων κοινών στόχων και επιδιώκουν την ανταλλαγή εμπειριών.

Στην Σύνοδο Κορυφής της Νίκαιας το 2002 τα κράτη μέλη δεσμεύθηκαν να μειώσουν την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό μέχρι και το 2010, ενώ το Μάρτιο του 2006 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε την υιοθέτηση της Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού (ΑΜΣ) και στον τομέα της κοινωνικής προστασίας και ένταξης. Από το 2006 τα κράτη- μέλη παρουσιάζουν ετήσιες εκθέσεις στο πλαίσιο Α.Μ.Σ. για την κοινωνική ένταξη και την κοινωνική προστασία μέσα στις οποίες παρουσιάζουν στοιχεία και ενέργειες τους για την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας καθώς και την πρόοδο τους. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2009 στα πλαίσια της στρατηγικής “Ευρώπη 2020” αναγνώρισε την παιδική φτώχεια ως μια από τις βασικότερες κοινωνικές προκλήσεις. Σύμφωνα με στοιχεία της Unicef τα κράτη τα οποία πετυχαίνουν τα καλύτερα αποτελέσματα είναι εκείνα τα οποία επιδιώκουν μια ολιστική προσέγγιση του φαινομένου υιοθετώντας μέτρα προς όλους, ανεξαρτήτως της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης αλλά και στοχευόμενα προς τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Οι πολιτικές που χρησιμοποιούν τα κράτη- μέλη για την εξάλειψη της παιδικής φτώχειας είναι:

- Την διασφάλιση επαρκών πόρων για τις οικογένειες μέσω διάφορων τρόπων όπως εισοδηματικές ενισχύσεις, ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, ποιοτικές υπηρεσίες φροντίδας των παιδιών.
- Την ανάπτυξη των παιδιών, πρόσβαση σε εκπαίδευση, περίθαλψη, στέγαση.
- Τις ευάλωτες ομάδες παιδιών.
- Την ενίσχυση της δια κυβέρνησης.

Οι χώρες που αντιμετωπίζουν αυξημένο πρόβλημα παιδικής φτώχειας και έχουν θέσει την επίλυση της ως καίρια πολιτική προτεραιότητα θα μπορούσαν να αποτελέσουν παραδείγματα καλής πρακτικής. Κύριο χαρακτηριστικό τους αποτελεί η ύπαρξη ειδικών δομών σε πολιτικό και υπηρεσιακό επίπεδο οι οποίες έχουν ως αποκλειστική αρμοδιότητα την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση 2001-2003 που αποτέλεσε το πρώτο δημόσιο κείμενο στρατηγικής για την κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα, οι επιδιωκόμενοι στόχοι παρέμβασης ήταν οι εξής:

- Φτωχά νοικοκυριά σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές
- Μακροχρόνια άνεργοι ηλικίας 45-65 ετών
- Φτωχά νοικοκυριά και μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά
- Ευπαθείς ομάδες που βρίσκονται στα όρια του κοινωνικού αποκλεισμού
- Ηλικιωμένοι χαμηλοσυνταξιούχοι
- Εργαζόμενοι με χαμηλές αποδοχές

Οι λόγοι και τα στοιχεία που μας δείχνουν ότι η Ελλάδα απέτυχε να βγάλει εις πέραν το Εθνικό Σχέδιο Δράσης είναι τα εξής :

- ανάγκη βελτίωσης του συντονισμού και ενίσχυσης των διοικητικών μηχανισμών εφαρμογής.
- αδυναμία έγκαιρης λήψης αποφάσεων κυρίως λόγω έλλειψης εμπειρίας σε
- διοικητικό επίπεδο, με αποτέλεσμα η μη συνεννόηση των αρμοδίων υπουργείων.
- μη επαρκή στατιστικά στοιχεία για την Υλοποίηση του Σχεδίου.
- η έλλειψη υποδομών και ανθρωπίνων πόρων στην τοπική αυτοδιοίκηση.

Όλες αυτές οι αιτίες αποτυχίας είναι οι ουσιαστικοί ανασταλτικοί παράγοντες που παρεμποδίζουν την επιτυχία της αντιμετώπισης του φαινομένου της φτώχειας και της παιδικής φτώχειας

Σύμφωνα με τον απολογισμό των Δράσεων τα προβλήματα συνεχίζουν να παραμένουν και εξακολουθούν να απουσιάζουν αποτελεσματικοί μηχανισμοί καταγραφής, παρακολούθησης και αξιολόγησης.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που έγινε τον Ιούνιο του 2010 έχοντας αποτύχει με την Στρατηγική της Λισαβόνα υιοθέτησε νέα δεκαετή στρατηγική “Ευρώπη 2020” για μία διατηρήσιμη χωρίς αποκλεισμούς οικονομία, με υψηλά επίπεδα απασχόλησης, παραγωγικότητας και κοινωνικής συνοχής.

Οι στόχοι της Ελλάδας που βρίσκεται μέσα στην καρδιά της οικονομικής κρίσης για την στρατηγική “Ευρώπη 2020” είναι : α) η βελτίωση της αποτελεσματικότητας και καταλληλότητας κοινωνικών δαπανών, β) ο επανασχεδιασμός των προγραμμάτων για βελτίωση της αντιστοίχισης δαπανών και μέτρων με τις εξατομικευμένες ανάγκες των κοινωνικών ομάδων, γ) η βελτίωση της αποτελεσματικότητας των μηχανισμών και των δομών υλοποίησης των πολιτικών, δ) η ενίσχυση και ενεργοποίηση χρηματοδοτικών εργαλείων, μέσω της δημιουργίας Ταμείου Κοινωνικής Οικονομίας.

Εν μέσω της οικονομικής κρίσης της τελευταίας διετίας έχουν ακυρώσει σε μεγάλο βαθμό, την αξία, τη σημασία και τη δυνατότητα εφαρμογής του εν λόγω προγράμματος και των μέτρων που αυτό προτείνει. Τα ποσοστά της φτώχειας και της παιδικής φτώχειας, αντί να μειώνονται όπως ήταν και ο αρχικός στόχος, διαρκώς αυξάνονται με αποτέλεσμα το φαινόμενο να λαμβάνει στη χώρα μας τα τελευταία ολόένα και μεγαλύτερες διαστάσεις, ενώ προβλέπεται πως τα επόμενα χρόνια θα αυξηθεί σημαντικά, καθώς η Ελλάδα έχει ακόμα μεγάλη πορεία να διανύσει σε συνθήκες ύφεσης.(Unicef,2012).

4.4 ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΑΛΕΙΨΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Σήμερα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση 80 εκατομμύρια άνθρωποι βρίσκονται στο όριο της φτώχειας μεταξύ των οποίων 20 εκατομμύρια είναι παιδιά και το 8% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Κατά την Ε.Ε. οι κυριότερες δράσεις εναντίον της φτώχειας είναι οι παρακάτω:

- Καλύτερη πρόσβαση στην απασχόληση, την κοινωνική ασφάλιση, τις στοιχειώδεις κοινωνικές υπηρεσίες και την εκπαίδευση.
- Αποτελεσματικότερη χρήση των κονδυλίων της ΕΕ για τη στήριξη της κοινωνικής ένταξης και την καταπολέμηση των διακρίσεων.
- Προώθηση καινοτομιών στην κοινωνική πολιτική με σκοπό να βρεθούν έξυπνες λύσεις μετά την κρίση στην Ευρώπη, και κυρίως για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στην κοινωνική στήριξη.
- Νέες συνεργασίες δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.
(<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=el>).

Στην Ελλάδα, με το Νομοθετικό Διάταγμα 57/1973 καθιερώθηκε ένα πλαίσιο μέτρων κοινωνικής προστασίας για τους πολίτες, που με τα εκάστοτε κριτήρια ορίζονται ως δικαιούχοι. Το νομοθετικό αυτό πλαίσιο διαμορφώθηκε για την προώθηση των ζητημάτων κοινωνικής προστασίας αλλά περιορίζεται σε επίπεδο αρχών και κατηγορικών ρυθμίσεων και υστερεί στην εμπέδωση, διασφάλιση και εφαρμογή καθολικών κοινωνικών δικαιωμάτων των πολιτών. Υπάρχουν επιφυλάξεις σχετικά με τα κριτήρια που καθιστούν τα πρόσωπα δικαιούχους, αμφισβητείται η αποτελεσματικότητα των εισοδηματικών παροχών, οι εισοδηματικές ενισχύσεις που προβλέπονται και είναι συνήθως χαμηλές και δεν διασφαλίζουν τη δυνατότητα κατανάλωσης των βασικών κοινωνικών αγαθών.

Οι υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας καλούνται να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν στοχευμένες δράσεις για την αντιμετώπιση των κοινωνικών αναγκών, να διεκδικούν σε βάθος τις παραμέτρους που σχετίζονται με τα αίτια των προβλημάτων και συνδέονται με τις συνθήκες που τα ευνοούν και να σχεδιάσουν προσαρμοσμένες παρεμβάσεις σε διάφορα επίπεδα για την αποκατάσταση και την εδραίωση της λειτουργικότητας του προσώπου, της ομάδας ή της κοινωνίας.

Ορισμένες δράσεις κοινωνικής φροντίδας, που υλοποιήθηκαν από κρατικούς φορείς με εθνικούς κοινοτικούς πόρους, για την κοινωνική ένταξη και την καταπολέμηση της φτώχειας και του αποκλεισμού στην χώρα μας είναι οι παρακάτω:

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης

Η λειτουργία του άρχισε το 2002 και αποτελεί πρωτογενή υπηρεσία πρόνοιας του υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Σκοπός του είναι ο συντονισμός του εθνικού δικτύου παροχής υπηρεσιών κοινωνικής στήριξης σε άτομα, οικογένειες και ομάδες που βρίσκονται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, αντιμετωπίζουν κοινωνικούς κινδύνους και βιώνουν καταστάσεις περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού.

Οι υπηρεσίες που παρέχονται περιλαμβάνουν: α) επείγουσες κοινωνικές παρεμβάσεις, β) προσωρινή παροχή στέγης, διατροφής και ένδυσης, γ) πληροφορίες και ενημέρωση για προνοιακά θέματα, δ) συμβουλευτική στήριξη σε ατομικό, ομαδικό και κοινωνικό επίπεδο, ε) συντονισμό και εφαρμογή

προγραμμάτων κοινωνικής αλληλεγγύης και εθελοντικής προσφοράς για αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών και στ) ψυχολογική βοήθεια σύντομης διάρκειας σε άτομα, οικογένειες και ομάδες. (Οικονόμου, Χ. Φερώνας, Α.2006).

Πρόγραμμα “Βοήθεια στο Σπίτι”

Το πρόγραμμα “ Βοήθεια στο Σπίτι” εντάσσεται στις πρωτοβάθμιες υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας για ηλικιωμένους και για άτομα με αναπηρίες που δεν αυτοεξυπηρετούνται πλήρως και διαμένουν μόνα τους ή με τους οικείους τους και υλοποιείται από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Σκοπός του προγράμματος είναι η παραμονή των ηλικιωμένων και των ατόμων με αναπηρίες στο οικείο φυσικό και κοινωνικό τους περιβάλλον, η αντιμετώπιση της περιθωριοποίησης και του κοινωνικού αποκλεισμού τους, η διατήρηση της συνοχής της οικογένειας τους, η αποφυγή χρήσης ιδρυματικής φροντίδας, η εξασφάλιση αξιοπρεπούς και υγιούς διαβίωσης και η βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. (Οικονόμου, Χ. Φερώνας, Α.2006).

Γραφείο Παροχής Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών

Τα γραφεία Παροχής Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών αποτελούν πρωτοβάθμιες, τοπικές, κοινωνικές υπηρεσίες των δήμων που συστάθηκαν και χρηματοδοτήθηκαν από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Υγεία- Πρόνοια”, 2000-2006” και λειτούργησαν μέσω των δημοτικών ή διαδημοτικών επιχειρήσεων.

Στόχοι της Πρόνοιας είναι :

- Η διασφάλιση ίσων ευκαιριών και δικαιωμάτων προς όλους, η καταπολέμηση των διακρίσεων και η άρση των εμποδίων για την ένταξη στην αγορά εργασίας των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού.
- Η εξατομικευμένη προσέγγιση ατόμων που βιώνουν αποκλεισμό αφ ενός από την αγορά εργασίας και αφ εταίρου από την δυνατότητα πρόσβασης στις υπάρχουσες κοινωνικές υπηρεσίες, προκειμένου να έχουν ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην αγορά εργασίας.
- Η διασύνδεση των προνοιακών υπηρεσιών με το Εθνικό Σύστημα Υγείας, τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας, καθώς και τις δομές προώθησης στην απασχόληση για την στήριξη δράσεων πρόληψης και καταπολέμησης του

κοινωνικού, οικονομικού και επαγγελματικού αποκλεισμού. (Οικονόμου, Χ. Φερώνας, Α.2006).

Δράσεις των Μ.Κ.Ο. για την Αντιμετώπιση της Φτώχειας:

«PRAKSIS»

Βασικοί στόχοι του εν λόγω προγράμματος, ήταν αφενός η μείωση του φαινομένου της παιδικής εργασίας και η ένταξη των παιδιών στις εκπαιδευτικές διαδικασίες και αφετέρου η ενδυνάμωση των οικογενειών προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα ολόπλευρα και τα παιδιά να μπορέσουν ξαναγυρίσουν έτσι στην παιδικότητά τους, η οποία τους ανήκει και την οποία όμως έχουν μάθει απλόχερα να «πουλάνε» στα φανάρια.

Το 2012 μπαίνουν σε εφαρμογή δύο προγράμματα: η «Κοινωνική Κατοικία» και «Day Center». Όσον αφορά το πρόγραμμα «Κοινωνική Κατοικία», απευθύνεται σε Έλληνες οικογενειάρχες που έχουν χάσει τη δουλειά τους, έχουν από 2 παιδιά και άνω και δεν είναι σε θέση να πληρώσουν το ενοίκιο τους, να βρουν τροφή για τα παιδιά τους και γενικά να επιβιώσουν αξιοπρεπώς.

Με το πρόγραμμα «Day Center», θα στηθούν τρεις ξενώνες φιλοξενίας, οι οποίοι θα μπορούν να υποδεχθούν 90 άτομα την ημέρα, από 30 σε κάθε ξενώνα. Υπολογίζεται να ανοίξει ένας ξενώνας φιλοξενίας, εκεί, οι άστεγοι θα έχουν τη δυνατότητα να πλένουν τα ρούχα τους, να τρώνε, να κάνουν μπάνιο και γενικότερα θα γίνει μια προσπάθεια ώστε να φύγουν οι άνθρωποι αυτοί από το δρόμο και να γίνουν ενεργοί.(Unicef,2012).

«Άρσης»

Η εν λόγω κοινωνική οργάνωση ιδρύθηκε το 1992 με σκοπό να στηρίξει νέους, ηλικίας 15-24 ετών, που βρίσκονται σε κίνδυνο, λόγω αποκλεισμού και περιθωριοποίησης. Με λίγα λόγια απευθύνεται σε νέους που ανήκουν σε κατηγορίες ευπαθών ομάδων, όπως για παράδειγμα σε φτωχούς, σε άστεγους, σε πρόσφυγες, σε σχολικά αποτυχημένους, παιδιά του δρόμου κ.ά. Η «Άρσης» προσεγγίζει τα άτομα αυτά μετά από δικό τους αίτημα και προσπαθεί να τα βοηθήσει είτε με street work, είτε με παρέμβαση στην οικογένεια. (Unicef,2012)

“ΚΛΙΜΑΚΑ”

Η “ΚΛΙΜΑΚΑ”, στο πλαίσιο των δράσεων της κατά του κοινωνικού αποκλεισμού, ασχολείται ενεργά την τελευταία δεκαετία, με το πρόβλημα της εκτός στέγης διαβίωσης, υλοποιώντας ένα ολοκληρωμένο Πρόγραμμα, στο οποίο επαγγελματίες της υγείας και των κοινωνικών επιστημών παρέχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες στους άστεγους συμπολίτες μας. Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει έρευνα, πρόληψη, ευαισθητοποίηση, streetwork, κάλυψη των βασικών αναγκών επιβίωσης και υπηρεσίες για την ψυχοκοινωνική ενδυνάμωση, εργασιακή αποκατάσταση και επανένταξη των άστεγων στον κοινωνικό ιστό. (ΚΛΙΜΑΚΑ,2012).

Actionaid

Πρόκειται για μια Μη Κυβερνητική Οργάνωση που ενεργεί σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο σε συνεργασία με τους φτωχούς και περιθωριοποιημένους ανθρώπους. Αυτός είναι ουσιαστικά ο μόνος τρόπος για να επέλθει οριστική και πραγματική αλλαγή και όχι με απρόσωπη βοήθεια. Για παράδειγμα διανέμει προμήθειες σε φτωχά κράτη και κοινότητες όμως δεν αρκείται σε αυτό. Εκτός αυτών δημιουργεί προγράμματα εργασίας και παρόμοιες μονάδες έτσι ώστε οι άνθρωποι έχουν σταθερό εισόδημα και να δουλεύουν σε έργα που βοηθούν την κοινότητά τους. Επιπλέον, δημοσιεύει συχνά επιστημονικές έρευνες, αναλύει τα γεγονότα και προτείνει διάφορες πολιτικές σε υπεύθυνους και αρχές.(Actionaid Hellas,2013).

Η Κοινωνική Οικονομία ή ο «Τρίτος Τομέας»

Η Κοινωνική Οικονομία ή ο «Τρίτος Τομέας» της οικονομίας, όπως ονομάζεται αποτελεί μια σωτήρια λύση, αφού ταυτόχρονα υπηρετεί το συλλογικό συμφέρον, διαπνέεται από δημοκρατικές πεποιθήσεις, ενσωματώνει τα κοινωνικά αποκλεισμένα και περιθωριοποιημένα άτομα στους κόλπους της αγοράς εργασίας, αξιοποιεί το κοινωνικό κεφάλαιο και τους πόρους που αυτό διαθέτει και εν τέλει επιφέρει κέρδη και ευνοεί την ανάπτυξη. Εστία της Κοινωνικής Οικονομίας είναι η κοινότητα, όπου δημιουργούνται εταιρικές συμπράξεις και, όπως θα διαπιστώσουμε και στη συνέχεια, δημιουργούνται συνθήκες απασχόλησης. Μέχρι σήμερα πρωτοβουλίες κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα δεν υπήρξαν παρά ελάχιστες, εξ αυτών δε ακόμα λιγότερες είχαν

προσανατολισμό στη μείωση της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και των κοινωνικών προβλημάτων στην παιδική ηλικία. Οι προοπτικές ωστόσο του τομέα της κοινωνικής οικονομίας για την επιδίωξη τέτοιων στόχων είναι εξαιρετικά σημαντικές. (Unicef,2012).

Η Κοινωνική Οικονομία ορίζεται ως ο χώρος της οικονομίας που βρίσκεται ανάμεσα στον ιδιωτικό και στον δημόσιο τομέα της οικονομίας και στον οποίο διεξάγονται οικονομικές δραστηριότητες με κοινωνικούς σκοπούς και στόχους.

Αποτελείται από οικονομικές δραστηριότητες επιχειρήσεων, φορέων και οργανισμών των οποίων η ηθική, ο τρόπος λειτουργίας και οι στόχοι αναφέρονται παρακάτω :

- δραστηριοποίηση με στόχο την εξυπηρέτηση των μελών ή το συλλογικό όφελος
- διαχειριστική αυτονομία
- δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων
- ανάπτυξη με προτεραιότητα τις ανάγκες των ανθρώπων. (Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας, 2005).
- Το Πανελλήνιο Παρατηρητήριο Κοινωνίας Πολιτών

Μία νέα πρωτοβουλία δημιουργίας ειδικών επιχειρήσεων κοινωνικού χαρακτήρα αφορά κοινωνικά παντοπωλεία, κοινωνικά εστιατόρια, κοινωνικά σχολικά κυλικεία κ.ά. Πιο συγκεκριμένα, ο θεσμός του «κοινωνικού παντοπωλείου», παρέχει δωρεάν είδη παντοπωλείου, απορρυπαντικά, κατεψυγμένα προϊόντα, ρούχα, είδη οικιακού εξοπλισμού, παιχνίδια κ.λπ. σε οικογένειες που αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Οι οικογένειες αυτές, που εξυπηρετούνται από το Κοινωνικό Παντοπωλείο, επιλέγονται από τις Κοινωνικές Υπηρεσίες των Δήμων, με βάση οικονομικό- κοινωνικά κριτήρια και έχουν πρόσβαση στα καταστήματα, αφού δείξουν την ειδική κάρτα. Και τα «κοινωνικά φαρμακεία», από την άλλη, αποτελούν μία πολύ σημαντική πρωτοβουλία, καθώς στοχεύει να παρέχει φαρμακευτική κάλυψη και περίθαλψη σε ανασφάλιστα άτομα, που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας. Ο στόχος αυτής της πρωτοβουλίας είναι διττός: Αφενός να είναι φθηνές οι προμήθειες και οι

υπηρεσίες που απευθύνονται σε κοινωνικά αδύναμες ομάδες του πληθυσμού, ώστε να πέσουν οι τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών κάτω του 50% αυτών που ισχύουν στην αγορά, και αφετέρου να δημιουργηθούν νέες θέσεις απασχόλησης για μακροχρόνια άνεργους, γυναίκες και νέους.

Πανελλαδικά, αυτή την περίοδο «λειτουργούν πάνω από 50 κοινωνικά παντοπωλεία και παρέχουν έναντι ελάχιστου αντιτίμου είδη πρώτης ανάγκης».(Unicef,2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΡΟΛΟΙ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

5.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η Κοινωνική Εργασία πηγάζει από τις αρχές της δημοκρατίας, της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υπηρετεί και προωθεί τις αξίες της μοναδικότητας του κάθε ατόμου, της αποδοχής των ατομικών διαφορών, τον σεβασμό της προσωπικότητας, το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και αυτοπραγμάτωσης. Η Κοινωνική Εργασία είναι μία επιστήμη δράσης και παρέμβασης. Κινείται σε ατομικό, ομαδικό και κοινοτικό επίπεδο. Απώτερος σκοπός της είναι να βοηθήσει το άτομο, την ομάδα ή την κοινότητα στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και να είναι ικανά να τα επιλύουν μόνοι τους. (Καλλινικάκη Θ. , 1998)

5.2 ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΕ ΜΙΚΡΟΕΠΙΠΕΔΟ

- Εμπνευστής: Πρέπει να στέκεται σταθερά δίπλα στους ανέργους και στις οικονομικά ευπαθείς ομάδες, να ενισχύει και ενδυναμώνει αισθήματα ασφάλειας και ελπίδας για το μέλλον τους.
- Ενημερωτικός: Οφείλει να γνωρίζει τι πρόκειται να του ζητήσουν και να έχει ενημέρωση πάνω σε αυτά ώστε να καλύπτει κενά και απορίες που τους δημιουργούν προβλήματα, σε οποιονδήποτε τομέα.
- Φορέας αλλαγής: Ο κοινωνικός λειτουργός εκπροσωπεί ένα επάγγελμα μέσω του οποίου προωθεί τις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης και κοινωνικής αλλαγής. Συνεπώς, οφείλει να δημιουργεί ένα πεδίο δράσης και παρέμβασης μέσα στο οποίο κινείται και δραστηριοποιείται έχοντας πάντα ως γνώμονα το άτομο.
- Μεσολαβητής: Είναι απαραίτητο να αναπτύσσει επαφές και να μεσολαβεί ανάμεσα σε υπηρεσίες και να επικοινωνεί αποτελεσματικά με αυτές για τα ζητήματα που αφορούν τους ανέργους και να καλύπτονται άμεσα οι ανάγκες τους.

- Εφευρετικός- Δημιουργικός: Χρειάζεται να έχει δημιουργικές ικανότητες και εφευρετική σκέψη, για να μπορεί ανά πάσα στιγμή να βρίσκει εναλλακτικές λύσεις σε τυχόν εμπόδια που θα παρουσιαστούν και να μην δημιουργείται αίσθημα ανασφάλειας στους ανέργους .
- Συντονιστής υπηρεσιών: Πολλές φορές χρειάζεται να συντονίζει πάνω από μια υπηρεσίες για την καλύτερη οργάνωση και την εύρυθμη λειτουργία τους.
- Ειδικός στην ανίχνευση πηγών και πληροφοριών: Θεωρείται απαραίτητη η ικανότητα να ανιχνεύει και να εντοπίζει τις πιο έγκυρες πηγές και πληροφορίες στις οποίες θα στηριχτεί για να προσφέρει την πιο ασφαλή και αποτελεσματική πληροφόρηση στον εξυπηρετούμενο.
- Σύμβουλος: Οφείλει να γνωρίζει αρχές τις συμβουλευτικής για τους ανέργους και φτωχούς ώστε να μπορεί να τους προσφέρει την απαραίτητη ψυχολογική υποστήριξη που χρειάζεται για να μην αδρανοποιούνται και οδηγούνται σε αδιέξοδο συναισθημάτων.
- Γνώστης χρήσης διαδικτύου: Είναι αναγκαίο να γνωρίζει σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό να χειρίζεται το διαδίκτυο, για να μπορεί να επικοινωνεί άμεσα και με άλλους φορείς και υπηρεσίες εντός και εκτός συνόρων αλλά και να ενημερώνεται για τις τελευταίες εξελίξεις ή αλλαγές. (Καλλιννικάκη, 1998,).

5.3 ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΕ ΜΑΚΡΟΕΠΙΠΕΔΟ

- Σύμβουλος δικτύου συνεργασίας φορέων-διαδικτύωση: Ο Κοινωνικός Λειτουργός οφείλει να προάγει τις αξίες του επαγγέλματος εμπλέκοντας και άλλες υπηρεσίες εκτός από αυτήν στην οποία δραστηριοποιείται. Συνεργάζεται λοιπόν όχι μόνο με άλλες υπηρεσίες αλλά και με άτομα άλλων ειδικοτήτων, για την καλύτερη αντιμετώπιση του περιστατικού που έχει αναλάβει.
- Συνήγορος – Μεσολαβητής για άσκηση πίεσης: Πρέπει να έχει την ικανότητα να μεσολαβεί (όπου χρειαστεί), με τέτοιο τρόπο που να ασκεί πίεση για να καταφέρει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.
- Δημιουργός ομάδων άσκησης πίεσης: Κάτω από ορισμένες συνθήκες ο Κοινωνικός Λειτουργός δημιουργεί ομάδες μαζί με τις οποίες ασκεί

πίεση προκειμένου να εκπληρωθούν οι στόχοι που έχει θέσει μαζί με την ομάδα και πάντα προς όφελός τους.

- Σύμβουλος διεπιστημονικής συνεργασίας για την επίλυση προβλημάτων και προώθηση λύσεων: Είναι απαραίτητο να παρέχει τις συμβουλές και την υποστήριξη του στους διεπιστημονικούς συνεργάτες του ώστε να εντοπίζονται οι πιο αποτελεσματικές και αντιπροσωπευτικές λύσεις των κάθε φορά παρουσιαζόμενων προβλημάτων.
- Διοργανωτής – επικοινωνιακός σύμβουλος: Πρέπει να έχει ανεπτυγμένη σε πολύ μεγάλο βαθμό τη ικανότητα να επικοινωνεί αποτελεσματικά με όσους συνεργάζεται.
- Εθνικός- διακρατικός σύνδεσμος: Είναι απαραίτητο να αποτελεί συνδετικό κρίκο επικοινωνίας με υπηρεσίες και φορείς σε εθνικό- διακρατικό επίπεδο.
- Σύμβουλος για την εξασφάλιση κοινοτικών και άλλων πόρων: Πρέπει να γνωρίζει και να ενημερώνει τους ανέργους για τους διαθέσιμους κοινοτικούς πόρους και να τηρεί αρχείο των πόρων της κοινότητας, απαραίτητο στοιχείο για τον ίδιο αλλά και για τους εξυπηρετούμενους.
- Γνώστης χρήση διαδικτύου: Οφείλει να χειρίζεται αρκετά καλά το διαδίκτυο, για την πιο έγκαιρη και άμεση ενημέρωση και επικοινωνία (Καλλινικάκη, 1998).

5.4 ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΜΕ ΑΝΕΡΓΟΥΣ

Σημαντικό μέρος του έργου της κοινωνικής εργασίας πραγματώνεται με την συνδρομή των ανέργων μέσω της διαδικασίας της συμβουλευτικής. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να στηρίζεται σε ατομική εξέταση της κάθε περίπτωσης καθώς και σε ομαδική.

5.5 ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ

Η συμβουλευτική με τους ανέργους θα πρέπει να στηρίζεται στις ακόλουθες αρχές:

§ Καθένας έχει το δικαίωμα να αντιμετωπίζεται με αξιοπρέπεια όπως και κάθε ανθρώπινο ον, ανεξάρτητα από τη φυλή, την ιθαγένεια, την εθνική καταγωγή, τις θρησκευτικές ή πολιτικές πεποιθήσεις.

§ Πρέπει να υποστηρίζει την πεποίθηση ότι όλοι έχουν την ικανότητα να αλλάζουν, ανεξάρτητα από το ψυχολογικό βάρος που προκαλείται από τα συναισθήματα απογοήτευσης, ανασφάλειας και απελπισίας.

§ Είναι απαραίτητο να ενισχύεται η αντίληψη ότι καθένας δικαιούται βοήθειας όταν τη χρειάζεται και καθένας δικαιούται να αυτοκαθορίζεται αλλά και να διατηρεί την ιδιότητα του ως μέλος μειονοτικής ομάδας..

§ Πρέπει να υποστηρίζεται η υπόθεση ότι όλοι έχουν την ικανότητα να βρίσκουν λύσεις στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και θα πρέπει να ενισχύονται προς αυτή την κατεύθυνση (Καίσαρη, 1998)..

5.6 ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ

Ακρόαση: Αυτή η δεξιότητα είναι θεμελιώδης για τη συνέντευξη και περιλαμβάνει την παρακολούθηση της λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας των ανέργων.

Αποδοχή: Πρόκειται για την ικανότητα αποδοχής και κατανόησης του άλλου, ανεξάρτητα από την εμφάνισή του, την προσωπικότητά του, την πιθανά αρνητική συμπεριφορά του, τα συναισθήματα που εκδηλώνει και τις απόψεις που εκφράζει.

Μη κριτική αντιμετώπιση: Αφορά την ικανότητα δημιουργίας ήρεμης και άνετης ατμόσφαιρας κατά την έκφραση αρνητικών συναισθημάτων και εκδήλωση ακραίων συμπεριφορών.

Αντιμετώπιση της σιωπής: Πρόκειται για την ικανότητα δημιουργίας άνετου περιβάλλοντος ώστε να νοιώθει κανείς άνετα στις σιωπές που παρεμβάλλονται στη συνομιλία της συνέντευξης και που είναι απαραίτητες για την συγκρότηση της σκέψης και ελέγχου των συναισθημάτων των ατόμων.

Ερωτήσεις και έρευνα: Η διαδικασία αυτή περιορίζεται στην επεξεργασία όσων έχουν ήδη ειπωθεί και σκοπός είναι η αξιολόγηση και καλύτερη κατανόησή τους. Πρέπει να αποφεύγονται οι κοφτές ερωτήσεις γιατί δίνουν την αίσθηση της ανάκρισης και προκαλούν σοβαρά προβλήματα στην επικοινωνία.

Παγκοσμιοποίηση του προβλήματος: Στόχος είναι να δοθεί στον άνεργο η δυνατότητα να αντιμετωπίσει τον εαυτό του ως ένα ανθρώπινο ον που αντιμετωπίζει μια κατάσταση που βιώνουν και άλλοι συνάνθρωποί του. Στόχος είναι η εξάλειψη κάθε αίσθησης άσκοπης ενοχής και απομόνωσης και η αντιμετώπιση του προβλήματος με ρεαλιστικό τρόπο.

Κάθε άνθρωπος είναι μοναδικός: Είναι θεμελιώδης αρχή και κατά συνέπεια διέπει κάθε συνεδρία συμβουλευτικής. Κάθε άνθρωπος πρέπει να αντιμετωπίζεται σαν μια ξεχωριστή και ιδιαίτερη προσωπικότητα με τον δικό του ιδιαίτερο χαρακτήρα.

Χιούμορ: Αφορά στη δημιουργία άνετης ατμόσφαιρας κατά τη διάρκεια της συνέντευξης και στην ικανότητα αστεϊσμού με τον άνεργο ακόμα και για όσα του συμβαίνουν συνεισφέροντας στην εξισορροπημένη αντιμετώπιση της ζωής.

Εμπιστευτικότητα: Ο άνεργος πρέπει να νιώθει ασφαλής και να πεισθεί ότι όλες οι πληροφορίες που δίνει και γενικά όλα όσα μοιράζεται με το επαγγελματία διαφυλάσσονται από την αρχή της εχεμύθειας.

Φυσική στάση κατά τη συνέντευξη: Ο εμπιστευτικός χαρακτήρας της συνέντευξης, οι θέσεις στο χώρο για διεξαγωγή της συνέντευξης και το ευχάριστο περιβάλλον είναι ζωτικής σημασίας για τη δημιουργία της κατάλληλης ατμόσφαιρας, ώστε να μπορέσει ο άνεργος να ανοιχτεί και να εκφράσει όσα νιώθει πραγματικά.

Οδηγίες: Αναζητούνται οι επιλογές των εξυπηρετούμενων, εφόσον είναι εφικτό, ώστε να έχουν δυνατότητα αξιολόγησης και επιλογής της πλέον κατάλληλης λύσης για την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου κάθε φορά προβλήματος.

Έλεγχος αυτοπεποίθησης: Ο έλεγχος κάθε μορφής βίας και επιθετικότητας πρέπει να πραγματώνεται μόνο με τη δύναμη της προσωπικότητας και όχι με τη χρήση σωματικής βίας.

Αξιολόγηση: Θετική πρέπει να είναι η ανταπόκριση στις προσωπικές προσπάθειες που καταβάλλει ο άνεργος για να αντιμετωπίσει τα προβλήματά του και πρέπει να ενισχύεται και να ενδυναμώνεται προς αυτή την κατεύθυνση (Δημοπούλου- Λαγωνίκα, 2006).

5.7 ΛΑΘΗ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΠΟΦΕΥΓΟΝΤΑΙ

Ένας επαγγελματίας πολύ εύκολα μπορεί να οδηγηθεί σε λάθη που κρύβουν σοβαρούς κινδύνους . Θα πρέπει λοιπόν να αποφεύγονται οι:

- Γρήγορες και λανθασμένες διαβεβαιώσεις, η έκφραση αρνητικών συναισθημάτων που δημιουργούν αποπνικτική ατμόσφαιρα για τον άνεργο, η ανάληψη ευθυνών για λογαριασμό του άλλου μέλους με αποτέλεσμα να το αποδυναμώνει και να μειώνει την ικανότητα του να βοηθά τον εαυτό του και να μπορεί μόνο του το άτομο να αναλάβει πρωτοβουλία.

- Πρόβλημα αποτελεί η υπερβολική φλυαρία στην εξιστόρηση, χάνοντας έτσι τον ειρμό των σκέψεων και της συζήτησης. Σημαντικό για τον επαγγελματία είναι να μην ξεχνάει ότι πρέπει να βοηθά τον εξυπηρετούμενο να νοιώσει άνετα, χωρίς βέβαια να χάνει το μέτρο.

- Πρέπει να αποφεύγεται η έντονη συμφωνία ή αντίθετα διαφωνία σε οποιοδήποτε θέμα συζήτησης και «απαγορεύεται» ρητά η ανάπτυξη προκαταλήψεων και η κριτική στην έκφραση οποιασδήποτε ιδέας ή σκέψης του εξυπηρετούμενου.

- Επιπροσθέτως, οι πανεύκολες ερμηνείες, οι προκατασκευασμένες έννοιες αλλά και οι αβασάνιστες γενικεύσεις μπορούν να δημιουργήσουν κλίμα ανασφάλειας και όχι υποστήριξης στον άνεργο (Καλλινικάκη, 1998).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Έχοντας στο σημείο αυτό ολοκληρώσει την παρούσα βιβλιογραφική εργασία, μπορούμε να ανασυγκροτήσουμε τα βασικά της πορίσματα.

Αρχικά, γίνεται η ιστορική αναδρομή της ανεργίας και της φτώχειας, αλλά και αναφορά στα αίτια της ανεργίας που εντοπίζονται στις περιοριστικές οικονομικές πολιτικές που εφαρμόζονται, οι οποίες ωθούν πολλές επιχειρήσεις στο να μειώσουν τον κύκλο των εργασιών τους, καθώς και στην ανταγωνιστική, κατά τα άλλα, υπερεπάρκεια των αγαθών, η οποία αντιτίθεται στη μειωμένη ζήτηση. Μία από τις βασικότερες αιτίες της ανεργίας έγκειται, επίσης, και στην εκμετάλλευση των νέων τεχνολογιών και τεχνολογικών καινοτομιών, που ως πολιτική οδήγησε στην απαξίωση των μεγάλων παραγωγικών δυνάμεων.

Παράλληλα, σύμφωνα με την βιβλιογραφική μας ανασκόπηση, οι οικονομικές επιπτώσεις στους ανέργους, εκτός από την απώλεια εισοδήματος εντοπίζονται στην αδυναμία να εκπληρώσουν τις βασικές ανάγκες τους, που αυτόματα προκαλεί προβλήματα επιβίωσης. Οι πιο σημαντικές κοινωνικές συνέπειες που αναφέρουμε είναι η αποδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής, η περιθωριοποίηση και η απομάκρυνση από το φιλικό και συγγενικό περιβάλλον. Σε ψυχολογικό επίπεδο τα συναισθήματα που υπάρχουν είναι άγχος, απογοήτευση, ανασφάλεια, θλίψη, αγωνία, αίσθηση ανικανότητας και αποτυχίας, έλλειψη αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησης, επίσης υπάρχει και αύξηση παθολογικών παθήσεων.

Στη συνέχεια, αναλύουμε τις συνέπειες της φτώχειας, που απορρέουν από την ανεργία και την οικονομική κρίση και έχουν σοβαρές επιπτώσεις στο άτομο. Σύμφωνα με την Ελληνική Εθνική Επιτροπή Unicef στην Ελλάδα σήμερα ζουν πάνω από δύο εκατομμύρια άνθρωποι κάτω από το όριο της φτώχειας, μεταξύ των οποίων τα 440.000 είναι παιδιά. Οι φτωχοί άνθρωποι γίνονται όλο και περισσότερο αποκλεισμένοι λόγω της έλλειψης πόρων, κάτι που εξετάζουμε στην παρούσα εργασία, καθώς και τον πληθυσμό που κινδυνεύει να βρεθεί σε κατάσταση φτώχειας. Επίσης, γίνεται αναφορά στις ανισότητες που προκύπτουν

απο την οικονομική κρίση, τόσο στην υγεία και την εκπαίδευση όσο και στην οικονομία.

Για την ανάδειξη του ερευνητικού ενδιαφέροντος και της πρωτοτυπίας της παρούσας εργασίας, προϋποτίθεται να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η βιβλιογραφική μελέτη διενεργήθηκε και ολοκληρώθηκε κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, μίας περιόδου, δηλαδή, κατά την οποία η ανεργία, η φτώχεια, η κοινωνική αποδιοργάνωση και εξαθλίωση βρίσκονται στο ζενίθ. Από την βιβλιογραφική μας ανασκόπηση φαίνεται η κοινωνική αποτίμηση των πραγματικών συνεπειών των φαινομένων που εξετάζουμε να είναι ανησυχητική και δυσάρεστη. Θα πρέπει, επιπρόσθετα, να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι δεν εντοπίστηκαν εκ μέρους μας παρόμοιες ερευνητικές προσπάθειες, που να αποπειρώνται τη σύνδεση και το συσχετισμό της κοινωνικής πρόσληψης της φτώχειας και της ανεργίας κατά τη διάρκεια της οξείας οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.

Θεωρούμε, λοιπόν, πως για τους λόγους αυτούς, η παρούσα εργασία καθίσταται απαραίτητη και βοηθητική για την εκπόνηση οποιουδήποτε κοινωνικοπολιτικού και οικονομικού σχεδίου για την καταπολέμηση των κοινωνικών φαινομένων της φτώχειας και της ανεργίας σε περίοδο οικονομικής κρίσης, και ότι μπορεί να αποτελέσει ένα συγκριτικό εργαλείο για την εκπόνηση αντίστοιχων ερευνητικών προσπαθειών. Βέβαια, η προοπτική βελτίωσης και εμπλουτισμού της βιβλιογραφίας είναι μεγάλη, καθώς τα ποσοστά των στατιστικών δεδομένων είναι μεταβλητά και δεν παραμένουν σταθερά, αποτελώντας κατά τον τρόπο αυτό τη βασικότερη αφορμή για περαιτέρω ανάλυση των σχετικών φαινομένων στο μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεωργιάς, Κ., (2006), “Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός: προσεγγίσεις και πολιτικές των Διεθνών οργανισμών: οι περιπτώσεις της παγκόσμιας τράπεζας, της Διεθνούς Οργάνωσης εργασίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
- Γιανναράς Χ., (2008), “Κομματοκρατία : Όταν οι πολίτες ψηφίζουν τη ληηλασία της ζωής τους”, Αθήνα, Πατάκη.
- Γκίκας Σ., (1994), “Κοινωνικά προβλήματα”, Αθήνα, Σάββαλας.
- Δαρδανός Γ-Κ., (1989), *Χρηστικό λεξικό κοινωνιολογίας, Gutenberg*
- Duffy K., (1999), «Ευκαιρία και κίνδυνος: Οι δύο κεντρικές απόψεις που ανακύπτουν από τα αποτελέσματα της πρώτης φάσης της πρωτοβουλίας Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός», στο: Σπανού Ε., (επιμ.), Ανθρώπινη, αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός, Αθήνα: Gutenberg.
- Δεδουσόπουλος Α.,(1997), "Ανεργία και κοινωνικός αποκλεισμός" στον τόμο με τίτλο: Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του, Αθηνά:Ιδεοκίνηση,
- Δεδουσόπουλος Α.,(2000), “ Θεωρίες της ανεργίας”, Τόμος Πρώτος, Αθήνα, Τυπωθήτω - Γ.
- Δενδρινός Α.,(2000), “Οικουμενιστική εισβολή και ιστορικά σύνδρομα : Οικουμενισμός, Ευρώπη και ελληνισμός: Χθες, σήμερα, αύριο”, Αθήνα, Ελεύθερη Σκέψις.
- Δημοπούλου-Λαγωνίκα (2006). *Μεθοδολογία Κοινωνικής Εργασίας. Μοντέλα παρέμβασης*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα
- Ε.Ε.Κ.Π., (2004), *Επιστημονική Εταιρία Κοινωνικής Πολιτικής*, Αθήνα, Εξάντας
- Ιγνάσιο Ραμόνε, (2009) *Το απόλυτο κραχ, η κρίση του αιώνα και η ανασυγκρότηση του μέλλοντος*, εκδ. 21^ο αιώνας
- Καλλινικάκη Θ.,(1998) *Κοινωνική Εργασία*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

- Κασσιμάτη Ρ. και Παπαϊωάννου Μ. και Γεωργούλας Σ. (2007)
Κοινωνιολογία, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων
- Κουτσαντζόγλου, Ι, Λ.,(2006), *Κοινωνικός Αποκλεισμός: εκτός, εντός και υπό*, Αθήνα Σαββάλας.
- Κιτσάκης Α.,(1998), “*Η Σύγχρονη κοινωνία*” Αθήνα, Ιδιωτική Έκδοση
- Κότζιας Ν., (2011), *Η πολιτική της σωτηρίας ενάντια στην τρόικα*, Αθήνα, Λιβάνη
- Κουφάρης, Γ., (2010), *Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές*, Από Περιοδικό Χρήμα Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010.
- Κυρίτσης Τ., Δόριζας Ν.,(1991)*Ανεργία και απασχόληση στην Ελλάδα*, Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή
- Λαμπριανίδης Λ., (2011), *Επενδύοντας στην φυγή*, Αθήνα, Κρητική
- Λιανός Θ., Νταούλη-Ντεμούση Ά., (1998) *Οικονομική της Εργασίας: εργατικός μισθός, απασχόληση και ανεργία, εργατικά σωματεία, μετανάστευση, διανομή εισοδήματος*, , 1η έκδοση, Εκδόσεις Ευγ. Μπένου
- Merrien, F- X.,(1996), *Αντιμέτωποι με την φτώχεια, Η Δύση και οι φτωχοί χθες και σήμερα*, Αθήνα, Κατάρτι.
- Μπαλούρδος Δ., Πετράκη Μ.,(2012), *Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα. Νέα φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός. Πολιτικές καταπολέμησης και καθιέρωση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος*, Αθήνα, Βουλή των Ελλήνων
- Μπαλφούσιας Α., Κώτσης Κ.,(2007), *Κοινωνικά θέματα, η φτώχεια στην Ελλάδα, ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα στη Ε.Ε.-15 και δυνατότητες εφαρμογής του στην Ελλάδα* Αθήνα, ΚΕΠΕ
- Μπογιόπουλος Ν. (2011), *Είναι ο Καπιταλισμός, ηλίθιε*, Αθήνα, Λιβάνη
- Μουσούρου Λ. (2003) *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*, Αθήνα, Gutenberg
- ΟΖDEMIR, Ο.,(1992), *Κατανοώντας τα ανθρώπινα δικαιώματα*, Λευκωσία,
- Οικονόμου Χ., Φερώνας Α., (2006), *Οι έκτος των τοίχων, φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες*, Αθήνα, Διόνικος.

- Παναγιωτοπουλος,Π.,(2013), *Η βια της ανεργίας*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια.
- Παναγιώτοπουλος,Π., (2013), *Τεχνολογικές καταστροφές και πολιτικές του κινδύνου*, Αθήνα, Πόλις.
- Paul Krugman, (2011),*Διεθνής οικονομική,θεωρία και πολιτική*, Αθήνα, Κριτική
- Πετμεξίδου, Μ., Παπαθέοδωρου, Χ. (2004), *Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός*, Αθήνα, Εξάντας
- Σκουτέλης Δ. Γ.,(1996), *Ανεργία Αίτια και Λύσεις*, FOROUM- Ρουχώτας Δ.
- Σοβαρτζιώτη Δ., (2009) *Φτώχεια και δικαιοσύνη : η πρακτική της ελληνικής ποινικής δικαιοσύνης*,Αθηνά, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
- Ταζόγλου Ε., (2007), *Πολιτική ψυχολογία Θεωρητικές και εμπειρικές μελέτες*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- Τόλιος Γ., (2011), *Κρίση, «απεχθές» χρέος και αθέτηση πληρωμών*, Αθήνα, Τόπος
- Τσαλίκoglου, Φ., (1999), *Ψυχολογία της καθημερινής ζωής : Η κουλτούρα του εφήμερου*, Αθήνα, Καστανιώτη.
- Τσιάκαλος Γ. (1998), *Κοινωνικός αποκλεισμός: Ορισμοί, πλαίσιο και σημασία* στο Κασιμάτη Κ. (επ.), *Κοινωνικός αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών ΚΕΚΜΟΚΟΠ, Gutenberg, Αθήνα
- Τσιλιμιγκρά Ε. (2011), *Η μετανάστευση των νέων φαντάζει διέξοδος στην ανεργία*, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων
- Λεξικό Δημοτικής ,(1984) Υδρόγειος

Διαδύκτιο

- Αρχ. Ελλ.Ιατρ,17(4) Ιούλιος Αύγουστος (2000)
<http://www.mednet.gr/archives/2000-4/351.html>
- Παγκόσμια Τράπεζα ,www.worldbank.org/
- Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη
<http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/hpi/>

- Οικονομική και κοινωνική επιτροπή “Φτώχεια” Αθήνα, 2009, http://www.oke.gr/opinion/op_210.pdf
- ΕΛΣΤΑΤ.,(2012), http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0802/PressReleases/A0802_SFA10_DT_AN_00_2012_08_F_GR.pdf
- Ινστιτούτο Έρευνας και Θεραπείας της Συμπεριφοράς, περιοδικό Εγκέφαλος, <http://www.ibrt.gr/edu/node/464>
- Κονιόρδος, Σ. Φωτόπουλος, Ν.,(2010), “Φτώχεια, ανισότητες και εκπαίδευση η στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης”,Κέντρο ανάπτυξης εκπαιδευτικής πολιτικής, Αθήνα, ΓΣΕΕ, <http://www.kanep-gsee.gr/sitefiles/files/book-pdf.pdf>
- Σακελλής,Ι.,(2006), “Φτώχεια, αποκλεισμός και κοινωνικές ανισότητες” ΕΚΚΕ, <http://www.academia.edu/5070552/.2006...263-270>
- ΕΚΚΕ(2012). ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΟΜΑΔΕΣ, http://www.ekke.gr/images/PDF/Social_portrait_2012.pdf
- Δρ. Αλιπράντη- Μαράτου. Λ.,(2005), “ Η φτώχεια γενους θυληκου”, Έρευνα εισοδηματος και συνθηκών διαβίωσης ΕΣΥΕ, http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/commitees/woman/ftoxeia_genous.pdf
- Ψαθάς Δ.,(2009), “ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ, ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ”,<http://www.inarcadia.gr/news/arthra/ekpaid/koinepan-amea1.pdf>
- ΚΛΙΜΑΚΑ,(2011), <http://.klimaka.org.gr/newsite/koinApok/Astegoi/Astegoi1.htm>
- Ψαρρά Α.,(2012), “The configuration of homelessness in Greece during the financial crisis”,Κλίμακα, <http://+vxs.gr/news/egrapsan-eipan/emeis-kai-oi-astegoi-tis-antas-psarra>
- Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας,(2010)
- Ο.Α.Ε.Δ. <http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>
- Τουμπαλίδου, Σ., 2009 “Διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διάρκεια της ανεργίας: μια μικρο- οικονομική προσέγγιση, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ). Τμήμα Διεθνών

Οικονομικών Σχέσεων και Ανάπτυξης

<http://hdl.handle.net/10442/hedi/17368>

- UNICEF <http://www.unicef.gr/pdfs/Children-in-Greece-2013.pdf>
- ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, <http://www.inegsee.gr/ereynes-meletes/ekthesh/384-Ethsia-Ekthesh-2008-H-ellhnikh-oikonomia-kai-h-apasxolhsh.html>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα είναι οικουμενικά γιατί είναι δεδομένο ότι ισχύουν για όλους τους ανθρώπους. Όλοι συμφωνούν ωστόσο ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα θα πρέπει να ανταποκρίνονται στα μέτρα της ισότητας και της δικαιοσύνης. Ο κατάλογος των δικαιωμάτων συνεχώς διευρύνεται. Ο Καταστατικός Χάρτης, των Ηνωμένων Εθνών αναφέρει ότι η αξιοπρέπεια και η αξία του ατόμου συνδέεται με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Το Άρθρο 1, παράγραφος 3 του Χάρτη αναφέρει ότι ένας από τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών είναι “να πετύχουν την ανθρώπινη συνεργασία στην επίλυση διεθνών προβλημάτων, οικονομικού, κοινωνικού, πολιτιστικού ή ανθρωπιστικού χαρακτήρα και στην προαγωγή και ενθάρρυνση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών για όλους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας.

Ο Διεθνής νόμος ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι το σύνολο των διεθνών κανόνων που αναπτύχθηκαν για να εξασφαλίσουν σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι περισσότεροι από τους κανόνες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων υιοθετήθηκαν από τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο και μετά. Τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν ένα από τους κύριους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών.

Σύμφωνα με το Άρθρο 1 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων “όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ίσοι και ελεύθεροι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα”.

Το Άρθρο 22 μας αναφέρει ότι “κάθε άτομο, ως μέλος του κοινωνικού συνόλου έχει δικαίωμα κοινωνικής προστασίας, η κοινωνία έχει χρέος να του εξασφαλίσει την ικανοποίησή των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων που είναι απαραίτητα για την αξιοπρέπεια και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Το Άρθρο 23 αναφέρεται στο δικαίωμα στην εργασία, στην παράγραφο 1, αναφέρει ότι “καθένας έχει το δικαίωμα να εργάζεται και να επιλέγει ελεύθερα το επάγγελμα του, να έχει δίκαιες και ικανοποιητικές συνθήκες εργασίας και να προστατεύεται από την ανεργία”, στην παράγραφο 2 αναφέρει ότι “όλοι, χωρίς καμία διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για ίση εργασία. Η παράγραφος 3, του ίδιου Άρθρου αναφέρει ότι “ κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα δίκαιης και ικανοποιητικής αμοιβής, που να εξασφαλίζει σε αυτόν και την οικογένεια του άξιες συνθήκες ζωής στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η αμοιβή της εργασίας, πρέπει να συμπληρώνεται με άλλα μέσα κοινωνικής προστασίας”.

Το Άρθρο 25 αναφέρει ότι “ καθένας έχει δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και την οικογένεια του υγεία και ευημερία και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες. Έχει ακόμα δικαίωμα σε ασφάλιση για την ανεργία, την αρρώστια, την αναπηρία, τα γηρατειά, όπως και για όλες τις άλλες περιπτώσεις που στερείται τα μέσα συντήρησης του εξαιτίας περιστάσεων ανεξαρτήτων της θέλησής του”.

Το Άρθρο 26, στην παράγραφο 1 αναφέρει ότι “ καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στην στοιχειώδη και βασική βαθμίδα της. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική”.

Το Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα στο Άρθρο 1, παράγραφος 2 αναφέρει ότι “όλοι οι λαοί μπορούν να διαθέτουν ελεύθερα τον πλούτο και τους φυσικούς πόρους τους, με την επιφύλαξη των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη διεθνή οικονομική συνεργασία που στηρίζεται στην αρχή του αμοιβαίου συμφέροντος και του διεθνούς δικαίου. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί ένας λαός να στερηθεί από τα δικά του μέσα επιβιώσεως.

Το Άρθρο 11 αφορά το ικανοποιητικό επίπεδο ζωής, η παράγραφος 1 αναφέρει ότι “ τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε προσώπου για ένα επίπεδο διαβιώσεως ανεκτό για το ίδιο και την οικογένεια του”, η παράγραφος 2, αναφέρει ότι “ τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν το βασικό δικαίωμα κάθε προσώπου για την προστασία του από την πείνα και θα

θεσπίσουν μόνα τους ή με τη διεθνή συνεργασία τα απαιτούμενα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων και των συγκεκριμένων προγραμμάτων :

α) τη βελτίωση των μεθόδων παραγωγής, διατήρησης και διανομής τροφίμων, με την πλήρη χρησιμοποίηση όλων των τεχνικών και επιστημονικών γνώσεων, με την μετάδοση γνώσεων σχετικών με τις αρχές που διέπουν την διατροφή και με την ανάπτυξη ή αναμόρφωση των αγροτικών συστημάτων με τρόπο που διασφαλίζει την καλύτερη αξιοποίηση και χρήση των φυσικών πόρων.

β) για την διασφάλιση της δίκαιης κατανομής των παγκοσμίων αποθεμάτων τροφίμων ανάλογα με τις ανάγκες που υπάρχουν κάθε φορά. (OZDEMIR, O.1992).

Σύμφωνα με τον Ozdemir Ozgur τα Ηνωμένα Έθνη έθεσαν οικουμενικά μέτρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε πολλούς τομείς τα οποία καλύπτουν σχεδόν όλες τις εκφάνσεις της ζωής, ατυχώς όμως Τα Ηνωμένα Έθνη είναι πολύ αδύναμα στην εφαρμογή των μέτρων τους για τα ανθρώπινα δικαιώματα, διότι Κράτη- Μέλη που κάνουν παραβιάσεις βρίσκουν παραθυράκια ή καταφεύγουν σε αυτό που ορίζουν οι νόμοι της εσωτερικής δικαιοδοσίας στο Χάρτη. Οι περισσότερες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων γίνονται για πολιτικούς λόγους. Παρά την ύπαρξη διεθνών μέτρων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι Κυβερνήσεις διαφοροποιούν την θέση τους αναφορικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή των μέτρων.

Όπως ο Ozdemir O. δηλώνει “είναι αίσχος να υπάρχουν τόση προκατάληψη και διακρίσεις στον κόσμο μας. Αποτελεί θλιβερή παραφωνία για τον πολιτισμό μας το ότι πολλοί άνθρωποι κρίνουν τον άλλον με βάση τα εξωτερικά του χαρακτηριστικά και όχι τον χαρακτήρα του. Εδώ έγκειται η σημασία της εκπαίδευσης, ιδιαίτερα στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να αρχίζει από το σχολείο όσο το δυνατόν σε νεαρότερη ηλικία και πρέπει να επεκτείνεται σε μέλη επαγγελματιών όπως η ιατρική, η δικαιοσύνη, η αστυνομία. Η εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα θα μας καταστήσει καλύτερους ανθρώπους και πιο φωτισμένους πολίτες και θα ενσταλάξει σε μας μεγαλύτερη ψυχική κατανόηση για τους άλλους ανθρώπους”.(OZDEMIR, O.1992).

ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΡΙΝ & ΜΕΤΑ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ

ΕΘΝΙΚΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΤΩΝ 2010-2012

- Καμία αύξηση κατώτατων μισθών και ημερομισθίων για το έτος 2010.
- Για το 2011 προβλέπεται αύξηση μισθών από 1-7-2011 κατά ποσοστό ίσο με τον μέσο ετήσιο ευρωπαϊκό πληθωρισμό (1,6%). Πληθωρισμός ο οποίος είναι κατά περίπου 2% μικρότερος από τον προϋπολογισμό στην Ελλάδα, σαν συνέπεια της παραπάνω απόφασης να επέλθει μια ουσιαστική μείωση του πραγματικού μισθού.
- Για το 2012 προβλεπόταν αύξηση από 1-7-2012 κατά ποσοστό ίσο με τον μέσο ετήσιο ευρωπαϊκό πληθωρισμό.
- Κατώτατο εισαγωγικό ημερομίσθιο εργατοτεχνίτη (άγαμου χωρίς προϋπηρεσία) στα 38,57€
- Κατώτατος εισαγωγικός μισθός υπάλληλου (άγαμου χωρίς προϋπηρεσία) στα 751,39 €
- Τριετίες: (α) εργατοτεχνίτες, 5 τριετίες σε ποσοστό 5%, (β) υπάλληλοι, 3 τριετίες σε ποσοστό 10%.
- Επίδομα στους παντρεμένους εργαζόμενους 10%.

Τα παραπάνω αποτελούσαν αποφάσεις που παρθήκαν κατά την εξέλιξη της οικονομική κρίση στην Ελλάδα. Τα παραπάνω συμφωνηθέντα δεν εφαρμοστήκαν ποτέ διότι η δημοσιονομική που συμφωνήθηκε με τους δανειστές δε επετεύχθη και μέσα στις αναπροσαρμογές που απαιτηθήκαν ήταν και αυτές που επιβλήθηκαν πάνω σε μισθούς και επιδόματα.

ΕΘΝΙΚΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΤΩΝ 2010-2012

- Μείωση κατώτατων μισθών που θα επιβληθούν από της 14-2-2012 και ημερομισθίων της ΕΓΣΣΕ (Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας) σε όλα τα επίπεδα σε ποσοστό 22%.

- Μείωση κατώτατων μισθών για εργαζόμενους κάτω των 25 ετών και ημερομισθίων της ΕΓΣΣΕ σε όλα τα επίπεδα για εργαζόμενους σε ποσοστό 32%.
- Πάγωμα μισθών για όλο το χρονικό διάστημα που η χώρα θα βρίσκεται σε πρόγραμμα δημοσιονομικής εφαρμογής
- Η άμεση εφαρμογή δεν προϋποθέτει τη σύμφωνη γνώμη του εργαζόμενου στα νέα μειωμένα κατώτατα όρια μισθών και ημερομισθίων.
- Συμφωνίες των μερών, που υπολείπονται των νέων μειωμένων κατώτατων μισθών και ημερομισθίων, είναι αυτοδικαίως άκυρες ως προς τον όρο αυτό.

Καταργούνται:

- Οι αμοιβές σε ποσοστό 84% της ΕΓΣΣΕ σε περίπτωση πρόσληψης νεοεισερχομένων έως 25 ετών με αυτοδίκαιη ένταξη εργοδοτών σε προγράμματα ΟΑΕΔ για επιδότηση ασφαλιστικών εισφορών και σύμβαση μαθητείας ενός έτους με καταβολή σε ποσοστό 70% αυτής.
- Για Σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου νέων για απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας δύο (2) ετών για πρόσληψη νέων ηλικίας 18 -25 ετών για «απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας» με καταβολή μισθού σε ποσοστό 80%, αυτών που θα ελάμβανε ένας νεοπροσλαμβανόμενος, χωρίς προϋπηρεσία στην ειδικότητά του, χωρίς προϋπηρεσία σε σχέση με την οικεία συλλογική σύμβαση εργασίας (ομοιοεπαγγελματική, κλαδική, επιχειρησιακή ή εθνική γενική).
(http://www.gsee.gr/left_menu_files/left_m_p2.php?p_id=7)

ΛΙΣΤΑ ΜΕ ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ:

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Νέας Ιωνίας Διεύθυνση: 28ης Οκτωβρίου
3Τηλέφωνο: 2102793916 – 2102777198 – 2102793785.

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Παλλήνης Τηλέφωνο: 210-6604659

Κοινωνικό Παντοπωλείο Μαρκόπουλο Διεύθυνση: Χρ. Μεθενίτη 7, δίπλα στο
δημαρχείο Τηλέφωνο: 2299020173/ 20174

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Ηλιούπολης Διεύθυνση: Ποσειδώνος 49
Τηλέφωνο: 210 2380208, 6936 784725

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Πετρούπολης Διεύθυνση: Λεωφόρος
Πετροπόλεως 168, Τηλέφωνο: 2105063660

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Ηρακλείου Αττικής Διεύθυνση: Στέλιου
Καραγιώργη 2 (Μέγαρο Δημαρχείου -1) Τηλέφωνο: 2132000221-6974875786
υπευθ. κα Τζικιάκη -κος Ζηγούλης

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Αμαρουσίου Διεύθυνση: Παλαιολόγου 9
Μαρούσι, Τηλέφωνο: 2132038345 υπεύθ. κα Γιαννακοπούλου

Κοινωνικό Παντοπωλείο Αγ. Αναργύρων Τηλέφωνο: 6936 784725 υπεύθ. κα.
Ανδριαννοπούλου Παναγιώτα,

Τράπεζα Τροφίμων στην Αθήνα Διεύθυνση: 3ο χλμ. Ε.Ο. Αθηνών –
Λαμίας, κόμβος Αγ. Στεφάνου και Λεωφ. Κρυονερίου 124 Τηλέφωνο: 210
6220025-210 6220059

Το σούπερ μάρκετ της αλληλεγγύης στην Λ. Συγγρού, φωλιά αλληλεγγύης και
συμπάραστασης για τη στήριξη ανέργων, απόρων, ηλικιωμένων και γενικά
προσώπων που πιέζονται από την κρίση δημιούργησε η ομάδα εθελοντών «Παιδί
και Οικογένεια». Διεύθυνση: Δράκου 26-28 11741, Φιλοπάππου, 2ο γραφείο:
Διδότου 26, Κολωνάκι Τηλέφωνο: 210.9245545, 9245518

Εστία Παροχής Τροφίμων, Ρούχων και Οικιακού Εξοπλισμού στο Δήμο
Πεντέλης Διεύθυνση: Μεγ. Αλεξάνδρου & Σκρα Τηλέφωνο: 2108040580,
2132140555, 6944659857, 6932222072

Κοινωνικό Παντοπωλείο Carrefour Μαρινόπουλος Αθήνας Διεύθυνση:
Σοφοκλέους 66 Ωράριο: κάθε Τρίτη και Πέμπτη

Κοινωνικό Παντοπωλείο Carrefour Μαρινόπουλος Πειραιά Διεύθυνση: Φίλωνος
31 Ωράριο: κάθε Τετάρτη και Παρασκευή

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Κοινωνικό Παντοπωλείο Θεσσαλονίκη (Μ.Α.Ζ.Ι) Αριστοτέλους 4 –
Θεσσαλονίκη, Τηλέφωνο: 698.411.4725,

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Ωραιοκάστρου Θεσσαλονίκης υπεύθ. κα Υφαντίδου, τηλ. 2313304000-1-2313304035

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Πολίχνης Θεσσαλονίκης Αγίου Παντελεήμονος 10 και Αγνώστου Στρατιώτη (Πάρκο Δημαρχείου), στο χώρο κάτω από τον παιδικό σταθμό, τηλ. 2313302300-301

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Νεάπολης Θεσσαλονίκης Σεφέρη & Ίμβρου 25, υπεύθ. κα Χαλκιά, δέχεται και ρούχα, τηλ.231063026441-2310671100

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Μενεμένης Θεσσαλονίκης Βότση 15 & Δελφών, ρούχων & ένδυσης, υπευθ. Κα Τσολάκη, τηλ. 2310729260

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Θέρμης Θεσσαλονίκης Καπετάν Χάψα 37, υπεύθ. κος Γρηγόρης Ντότσης,τηλ. 2310466555-466610

Κοινωνικό Παντοπωλείο Θεσσαλονίκης το 3ο «Κοινωνικό Παντοπωλείο» στη Θεσσαλονίκη δημιούργησε ο όμιλος Carrefour Μαρινόπουλος, σε συνεργασία με το δήμο Θεσσαλονίκης, το οποίο έχει ως στόχο την ανακούφιση των ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Μοναστηρίου 124, τηλ. 2310534543-552775

«Μπουτίκ» των φτωχών Ολύμπου 64, γωνία με Βενιζέλου Το κατάστημα λειτουργεί 9-1 κάθε πρωί -και Σάββατο- και Τρίτη, Πέμπτη και Παρασκευή απόγευμα 5-7.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΑ ΥΠΟΛΟΙΠΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Κοινωνικό Παντοπωλείο Μεσολογγίου Διεύθυνση: Λουδοβίκου Βαυαρίας (πίσω από το ξενοδοχείο Λίμπερτυ) Τηλέφωνο: 26313 63432, 26313 63400, 26313 63427

«Πύλη της Αγάπης» – Ναύπλιο Διεύθυνση: Αγ. Παράσχου 4 Τηλέφωνο: 27520 27474

Κοινωνικό Παντοπωλείο Ιωαννίνων Διεύθυνση: ΚΕΠΑΒΙ (κατάστημα 126) Τηλέφωνο: 26510 77077, 26510 01045

Κοινωνικό Παντοπωλείο Καρπενησίου Τηλέφωνο: 22370 80239

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Καλαμάτας Διεύθυνση: Βιοτεχνικό Πάρκο, Νέα Είσοδος Τηλέφωνο: 27210 97173 – 27213 60700 υπεύθ. κα Οικονομάκου

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Χανίων Διεύθυνση: Κυδωνίας 29, Ισόγειο,
Τηλέφωνο:281341628-630 υπεύθ. κα Κουνελάκη

Κοινωνικό Παντοπωλείο Νομαρχίας Ηρακλείου Διεύθυνση: Καζαντζάκη 6-8
(πάροδος Γιαμαλάκη) Τηλέφωνο: 28134 00383 – 28134 00374 υπευθ. Βεργής
Μανώλης,

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Ιεράπετρας Διεύθυνση: Νικηφόρου Φωκά 20

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Ηρακλείου Διεύθυνση: Αττικής Στέλιου
Καραγιώργη 2 (Μέγαρο Δημαρχείου -1) Τηλέφωνο: 21320 00221 – 6974875786
υπευθ. κα Τζικάκη – κος Ζηγούλης

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Βόλου Διεύθυνση: Δον. Βελεζίου & Ρήγα
Φεραίου Τηλέφωνο: 24210 55156 – 24210 29908 υπεύθ. κα Παρησάκη

Κοινωνικό Παντοπωλείο Αγρινίου Διεύθυνση: Άγιος Χριστόφορος Τηλέφωνο:
26413 360300

Κοινωνικό Παντοπωλείο Νομαρχίας Δωδεκανήσου Διεύθυνση: Καποδιστρίου 98,
Έναντι εργοστασίου ΚΑΙΡ, Τηλέφωνο: 22413 64414 – 6945399660

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Καβάλας Διεύθυνση: Παλαιολόγου 9 (π.
ΠΙΚΠΑ) Συλλ. ΠΙΝΟΗ Τηλέφωνο: 25104 51367 – 6976105341

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Κομοτηνής Διεύθυνση: Λαϊκή Αγορά, Κέντρο,
Τηλέφωνο: 25310 81802 – 6937129709

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Λάρισας Διεύθυνση: Μανωλάκη 13-17
Τηλέφωνο: 24106 61196 – 6974910509 υπεύθ. κος Λέτσιος Κλεάνθης

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Σταυρούπολης Ξάνθης Διεύθυνση: Κτίριο
Δημοτικής Επιχείρησης Τηλέφωνο: 25420 22693 – 6937336819

Κοινωνικό Παντοπωλείο Δήμου Τυρνάβου Διεύθυνση: Ηλ. Τριανταφύλλου 17
υπεύθ. κα Μάγγου-Στατίρη

Κοινωνικό Παντοπωλείο Νομαρχίας Χίου Διεύθυνση: Κουντουριώτη 15
Τηλέφωνο: 22710 44258-26731

Κοινωνικό Παντοπωλείο Σερρών Διεύθυνση: Ραιδεστού 36

